KENT ÇEPERLERİNDEKİ KIRKENT *'R-URBAN'* YERLEŞİM ÖRÜNTÜLERİNİN DİYALEKTİK BİR OKUMASI: İSTANBUL-ÇEKMEKÖY

Yüksek Lisans Tezi

Özge Keskin

Fen Bilimleri Enstitüsü

Kent ve Mimarlık

Yüksek Lisans Programı

Özyeğin Üniversitesi
Mayıs 2024

Copyright © 2024 Özge Keskin

KENT ÇEPERLERİNDEKİ KIRKENT '*R-URBAN*' YERLEŞİM ÖRÜNTÜLERİNİN DİYALEKTİK BİR OKUMASI: İSTANBUL-ÇEKMEKÖY

Onaylayan:

Prof. Dr. Hülya Turgut
Tez Danışmanı
Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık

Doç. Dr. Güliz Özorhon
Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık

Prof. Dr. Çiğdem Polatoğlu Serter
Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Onaylanma Tarihi:

Aileme ve tüm sevdiklerime…

ÖZETÇE

Günümüzde kırsal alanlar kentleşme baskısı altında dönüşüm geçirerek kırsal-kentsel mekân ilişkilerinin değişmesine neden olmuş; bu durum, kır ve kent arasındaki sınırların giderek belirsizleşmesine yol açmıştır. Kır ve kent arasındaki belirgin ayrımların ortadan kalkmasıyla, yeni bir kır-kent ilişki biçimi ortaya çıkmıştır. Kır ve kent arasındaki etkileşimin artması ve birbirine yakınlaşması, kır-kent ikiliğini düşünmeye ve kentlerin doğa ile ilişkisini yeniden sorgulamaya zemin hazırlamıştır. Sanayileşme, küreselleşme, ekonomi ve teknoloji gibi çok boyutlu süreçlerin yanı sıra pandemi ve afetler gibi krizler, kır-kent sınırlarının daha da belirsizleşmesine neden olmuştur. Özellikle İstanbul örneğinde, 1980 sonrası küreselleşme, neoliberalizm ve sanayileşme politikaları kırsal alanların yapılaşmasını ve dönüşümünü hızlandırmış ve kır-kent ilişkilerini yeniden şekillendirmiştir. Bu değişimler, *kentin içinde kır, kır içinde kent* durumunu ortaya çıkararak sınırların muğlaklaştığı ara mekanlar yaratmaktadır. Buradan hareketle, tez araştırmasının temel amacı; İstanbul çeperlerinde oluşan ve giderek artan kır-kent etkileşiminin ara mekân yerleşim örüntülerindeki görünümlerini irdelemektir. Ortaya çıkan ve KırKent '*R-Urban'*[1] olarak tanımlanan bu yeni yerleşim örüntüsünün hareket, karşılaşma ve deneyim alanı olarak potansiyellerini yeniden düşünmeyi hedeflemektedir. Tez araştırmasında dönüşümsel ve diyalektik bir bakış açısı ile geliştirilen etkileşim şeması ve kavramsal ilişkiler niceliksel ve niteliksel verilere dayalı olarak *tarihsel okumalar, mevcut durumu gösteren haritalamalar, fotoğraflama ve kolaj gibi temsil araçları* kullanılarak irdelenmiş; kır-kent durumunun İstanbul üzerindeki

[1] Bu tezde ve Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı'nın İleri Tasarım Araştırmaları Laboratuvarları çerçevesinde yapılan araştırmalarda "*R-Urban*" kavramı "KırKent" olarak kullanılmaktadır.

kavramsallaştırılması yapılmış ve kentin çeperinde gelişim gösteren, kırsal ve kentsel sınırları muğlaklaşan Çekmeköy'e odaklanılmıştır. Çekmeköy'ün yerleşim örüntülerinin kır-kent sınırlarının belirsizleşerek ortaya çıkardığı, eşikler, ara ve melez mekanların potansiyelleri tartışılmıştır. Çekmeköy, mekânsal ve sosyo-kültürel ikiliklerin yaşandığı bir alan olarak, yerleşim örüntülerinde *ayrışma/ karışma, çeşitlilik/ tekdüzelik*, *doğal/yapma, parçalı/bütüncül*, *yapım/ yıkım* gibi karşıtlıkların KırKent '*R-Urban'* yaşamının uyum içinde gelişmesini sağlayacak potansiyeller sunduğunu gösterir. Dolayısıyla kır-kent arakesitleri; doğal kaynakların planlanması, doğa-insan-mekan ilişkilerinin yenilenmesi, üretim uygulamaları ve ekolojik dayanıklılığın sağlanması açısından önemli potansiyeller taşır. Gelecekteki çoklu krizlere karşı kentin dayanıklılığını artırmak üzere, etkin kaynak kullanımı, sağlıklı sosyal çevre, üretim-tüketim ağı ve simbiyotik bir kır-kent ilişkisi oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda, sosyo-kültürel, ekonomik ve ekolojik sistemler güçlendirilerek, kırılganlıkların azaltılacağı dinamik bir etkileşim sağlanmalı, kenti yenileyen ve uyum kapasitesini destekleyen kır-kent arakesitleri yeniden düşünülmelidir.

Anahtar Kelimeler: kırkent, kent çeperi, ara mekân, eşik, ikilikler

ABSTRACT

Today, rural areas have transformed under the pressure of urbanization, leading to a change in rural-urban spatial relations; this has led to a gradual blurring of the boundaries between rural and urban areas. With the disappearance of clear distinctions between rural and urban areas, a new relationship between rural and urban has appeared. The increased interaction and proximity between rural and urban areas have created a basis for rethinking the rural-urban duality and reassessing the relationship between cities and nature. Multidimensional processes such as modernism, globalization, economy, and technology, as well as crises like pandemics and disasters, have further blurred the rural-urban boundaries. In the case of Istanbul, particularly after 1980, globalization, neoliberalism, and industrialization policies have accelerated the development and transformation of rural areas, reshaping rural-urban relationships. These changes create intermediate spaces where the boundaries are blurred by revealing the situation of the *rural within the urban* and the *urban within the rural*. From this point of view, the main purpose of the thesis research is to examine the appearances of the increasing rural-urban interaction on the peripheries of Istanbul in the settlement patterns of intermediate spaces. It aims to rethink the potentials of this new settlement pattern, defined as 'R-Urban', as a space of movement, encounter and experience. In the thesis research, the interaction scheme and conceptual relationships developed with a transformational and dialectical perspective were examined based on quantitative and qualitative data, using *historical readings, mapping showing the current situation, and representation tools such as photography and collage.* The rural-urban situation was conceptualized on Istanbul and the focus was on Cekmekoy, which developed on the periphery of the city and whose

rural and urban boundaries became blurred. The potential of thresholds, intermediate and hybrid spaces, which are revealed by the blurring of rural-urban boundaries in Cekmekoy's settlement patterns, are discussed. Cekmekoy, as an area where socio-spatial dualities are experienced, shows that oppositions such as *segregation/mixture, diversity/uniformity, natural/man-made, fragmented/holistic, construction/destruction* in settlement patterns offer potential for the harmonious development of *'R-Urban'* life. Therefore, rural-urban intersections; It carries important potential in terms of planning natural resources, renewing nature-human-space relations, production practices and ensuring ecological resilience. In order to increase the city's resilience against future multi-crises, effective resource use, a healthy social environment, a production-consumption network and a symbiotic rural-urban relationship should be established. In this regard, socio-cultural, economic and ecological systems should be strengthened, a dynamic interaction should be ensured in which vulnerabilities will be reduced, and rural-urban intersections that renew the city and support its adaptation capacity should be reconsidered.

Keywords: r-urban, urban periphery, intermediate space, threshold, dualities

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, öncelikle bu tezin gelişimine büyük destek ve katlı sağlayan Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı Direktörü ve aynı zamanda tez danışmanım olarak bana uzun zamandır rehberlik eden, araştırma sürecimde bilgi ve birikimini paylaşmaktan hiç çekinmeyen, çok değerli hocam Prof. Dr. Hülya Turgut'a teşekkürlerimi ve sevgilerimi iletmek isterim. Özyeğin Üniversitesi'nde lisans ve lisansüstü akademik hayatım boyunca bana çok değerli katkıları olan tüm hocalarıma, değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Çiğdem Polatoğlu'na ve Doç.Dr. Güliz Özorhon'a teşekkürlerimi sunarım. Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı kapsamında yapılan araştırmalar ve bildiriler bu tezin gelişmesine bir altlık olmuştur. Bu anlamda, İleri Tasarım Araştırmaları I & II derslerinde emeği geçen tüm hocalarıma; lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca bana çok farklı bakış açıları katmış, yüksek lisansa başlamama vesile olan ve bu akademik süreçte hep destekleyen Dr. Demet Mutman Uluengin'e de en içten sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Tüm bu süreçte, hep yanımda olan ve desteğini hissettiğim sevgili aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi ve sevgilerimi iletiyorum.

Haziran 2024 Özge Keskin

İÇİNDEKİLER

ÖZETÇE ..... **iv**

ABSTRACT ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **viii**

I GİRİŞ **1**

1.1 Problem Tanımı 3

1.2 Amaç ve Kapsam 4

1.3 Araştırma Yöntemi 5

1.4 Tezin Strüktürü 6

II KIR VE KENT İLİŞKİSİNE YENİ BAKIŞLAR: KIRKENT "*R-URBAN*" İKİLİĞİ **9**

2.1 KırKent 'R-Urban' 2

2.2 Kır ve Kentin Ekolojik Diyalektiği 12

2.3 Muğlak Bir Ara Mekân Olarak KırKent 'R-Urban' Kavramına Sınır ve Eşik Üzerinden Bakış 16

2.3.1 Hareketin Mekânı Olarak KırKent 19

2.3.2 Karşılaşma Mekânı Olarak KırKent 20

2.3.3 Deneyim Mekânı Olarak Kırkent 22

2.4 Bölüm Sonucu 25

III KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İSTANBUL'UN ÇEPERLERİNDE HAREKET, KARŞILAŞMA VE DENEYİM MEKÂNI OLARAK KIRKENT 'R-URBAN' **27**

3.1 İstanbul'un Kır-Kent Arakesitleri 28

3.2 İstanbul'un Çeperlerinde KırKent Yerleşim Örüntüleri ve İkilikler 34

3.2.1 Ayrışma – Karışma 42

3.2.2 Planlı – Plansız 44

3.2.3 Bütüncül – Parçalı 46
3.2.4 Çeşitlilik – Tek Düzelik 48
3.2.5 Yapım – Yıkım 50
3.2.6 Doğal – Yapma 52
3.3 Kavramsal Çerçeve: İstanbul'un Çeperlerinde Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Mekânı olarak Kırkent 'R-Urban' Etkileşimi 55
IV ALAN ÇALIŞMASI: İSTANBUL-ÇEKMEKÖY'ÜN KIRKENT POTANSİYELLERİNİ İKİLİKLER ÜZERİNDEN OKUMA 58
4.1 İstanbul'un Çeperinde Olma Hali: Çekmeköy'ün Kır-Kent Durumu 59
4.2 Çekmeköy'ün Kır-Kent Dönüşümünde İkilikler ve Potansiyellerin Saptanması 68
4.2.1 Kent Çeperinde KırKent: Nişantepe 72
4.2.2 Kır-Kent Çeperi: Reşadiye 77
4.2.3 Kır içinde KırKent: Ömerli 80
4.3 Çekmeköy'ün Kır-Kent Arakesitlerindeki İkiliklerin Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Potansiyelleri 84
4.3.1 KırKent Arakesitlerinde Hareketin Potansiyelleri 85
4.3.2 KırKent Arakesitlerinde Karşılaşma Potansiyelleri 89
4.3.3 KırKent Arakesitlerinde Deneyim Potansiyelleri 93
4.4 Bölüm Sonucu 97
V SONUÇ 99
KAYNAKÇA 102
ÖZGEÇMİŞ 109

ŞEKİL LİSTESİ

1 Tez Strüktürü 8

2 Kır ve Kent İkiliği, Kırsal-Kentsel Çeperlerin Belirsizleşmesi 4

3 Kır ve Kent'ten Kır-Kent (R-Urban) Kavramına Dönüşüm Sürecinin Literatür Bulgularından Üzerinden İlişkiselliği 8

4 Kır-Kent İlişkisine Yeni Bakışlar 11

5 Sınırların mekânda görülen farklı durumları 17

6 Hareket, karşılaşma ve deneyim mekânı olarak sınırlar ve eşikler: 19

7 Kır-Kent (*R-Urban*) ve sınır kavramının etkileşim şeması 24

8 Kır ve Kentin Yeni Durumu ve İlişkileri: Kırkent *(R-Urban)* 26

9 İstanbul'un yerleşim sınırlarının çeperlere doğru büyümesi ve ortaya çıkan kır-kent eşikleri 29

10 İstanbul'un ve kentsel gelişimi ve kırsal çeperlere büyüme 30

11 İstanbul'un Kır-Kent Sınırlarında Değişim: Kentsel Büyüme ve Yayılım 32

12 İstanbul'un Çeperlerindeki Kır-Kent Arakesit Yerleşimleri: Kır içinde Kent, Kent içinde Kır İkiliği 36

13 İstanbul'daki kır-kent yerleşim örüntüleri ve konut tipolojileri 38

14 Kırsal-Kentsel yerleşim örüntülerini ve konut tipolojilerini etkileyen siyasi-sosyal-ekonomik aktörler 41

15 Ayrışma-Karışma ve Kır-Kent İkiliği 43

16 Planlı-Plansız ve Kır-Kent İkiliği 46

17 Bütüncül-Parçalı ve Kır-Kent İkiliği 48

18 Çeşitlilik-Tez Düzelik ve Kır-Kent İkiliği 49

19 Yapım-Yıkım ve Kır-Kent İkiliği 51

20 Doğal-Yapma ve Kır-Kent İkiliği 54

21 Kavramsal Çerçeve: İstanbul'un Çeperlerinde Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Mekânı olarak Kırkent *'R-Urban'* 56

22 Çekmeköy'ün İstanbul'daki Konumu: Ekolojik eşikler, Kırsal ve Kentsel Yerleşimler 59

23 Çekmeköy'de Yıllara Göre Kentsel Yayılımı ve Yerleşim Dokusu 61

24 Çekmeköy'ün Tarihsel Süreçte Kırsal ve Kentsel Dönüşümü 62

25 Çekmeköy'ün Mevcut Yerleşim Dokusu 67

26 Çekmeköy'ün Kır-Kent Çeperi ve Yerleşim Örüntüleri 69

27 Çekmeköy'de Konut Yerleşimlerinin KırKent Durumu 71

28 Nişantepe Mahallesi Yerleşim Örüntüleri ve Kır-Kent İkiliği 73

29 Nişantepe Mahallesi'nde Yapım-Yıkım 75

30 Nişantepe Mahallesi'nde Planlı ve Plansız Yerleşimler 76

31 Reşadiye Mahallesi Yerleşim Örüntüleri ve Kır-Kent İkiliği 78

32 Ömerli Mahallesi Yerleşim Örüntüleri ve Kır-Kent İkiliği 81

33 Hareketin mekânı olarak KırKent 88

34 Karşılaşma mekânı olarak KırKent 92

35 Deneyim mekânı olarak KırKent 96

BÖLÜM I

GİRİŞ

Kır ve kent arasındaki sınırlar ve eşikler günümüzde dönüşüm geçirmekte ve yeni bir muğlak eşik alana dönüşmektedir. Kent ve kır arasındaki bu yeni durum her iki alan arasındaki ilişkinin, karşıt kır-kent kavramlarının çok ötesine geçen yeniden bir tanımlanmayı gündeme getirmektedir [1]. Günümüzde, kır-kent sınırlarının belirsizleşmesi ve birbirine yaklaşmasında sanayileşme, küreselleşme, ekonomi, teknoloji, hız ve hareket gibi çok boyutlu süreçlerin yanı sıra; pandemi, beklenmedik durumlar ve afetler gibi çoklu krizler de etkili olmaktadır. Sosyo-kültürel, fiziksel, ekonomik, politik ve teknolojik çok boyutlu dinamikler dünyayı değiştirirken, kentler bu değişimin yansıdığı başlıca mekânlar olarak karşımıza çıkmakta ve farklı katmanlardan oluşarak, üst üste binerek, yan yana gelerek, hatta bazen iç içe geçerek özgün biçimlerini oluşturmaktadır [2]. Kentler, bu çok boyutlu dönüşümlerle başa çıkmaya çalışırken, kent ile kır arasındaki ilişkileri tekrar sorgulamamız ve yeniden düşünmemiz gerekmektedir.

İstanbul'un kırsal alanları, özellikle 1980 sonrasında etkisini arttıran küreselleşme, neoliberalizm ve sanayileşme politikalarıyla birlikte yeniden yapılaşma ve dönüşüm sürecine girmiştir. Kırsal alanlar kentleşme baskısı altında dönüşüm geçirerek kır ve kent ilişkilerinin değişmesine neden olmuş; ne kent ne de kır olan yerleşim alanlarını ortaya çıkarmıştır. Engels, kentleşme sürecindeki değişim ve dönüşümlerin, sınıfsal farklılıkların yaşam alanlarına da yansıdığını; dolayısıyla farklı kentsel yerleşim örüntüleri oluştuğunu söylemektedir [3]. İstanbul gibi dinamik, sürekli kendini yeniden

üreten bir kentte, bu değişim ve dönüşüm süreçlerinin kır ve kent farklı gündelik pratiklerin ve mekânsal durumların birlikteliği ve çatışmaları görülebilmektedir. Bu birliktelikler zaman içerisinde çeşitli eşik ve sınırlar oluşturmaktadır. Bu anlamda kent ve kır birlikteliği iki farklı ortamın **melez** bir geçiş alanı olarak ***arada olma*** halini ortaya çıkarır. Bu nedenle, İstanbul'un kır ve kent çeperlerindeki dönüşümler, ***sınır*** ve ***eşik*** kavramları üzerinden incelenmekte, sınırların iki farklı mekân arasında bir geçiş alanı olarak ***eşik olma potansiyeli*** sunulmaktadır. Sınırlar ikili karşıtlıklarda doğar ve diyalektiklerde biçimlenir [4]. Sınırlar, diyalektiğin özelliklerine benzer olarak ikili karşıtlıkların, karşılıklı etkileşimlerin ve birbirini dönüştürüp geliştiren geçiş alanlarıdır [5]. Bu anlamıyla **dinamik** ve sürekli bir **etkileşim alanı**dır. Sınırların esnemesiyle ortaya çıkan **muğlak** durumlar kent ve kır dinamiklerin karşılaştığı bu **ara mekanlar** oluşmuş, farklı sosyo-mekânsal ikilikleri barındırarak, yeni ve **melez** yerleşim biçimlerinin gelişimine olanak tanımaktadır. Eşiklerin, potansiyel etkileşim alanları olarak rolünü inceleyerek, kır-kent arakesitlerindeki ikiliklerin ve **karşılaşma mekanlarının *kentsel dayanıklılık*** ve ***sürdürülebilirlik*** bağlamında önemini düşünmek gerekmektedir. Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki güçlü bağlantılar ve etkileşimler fark edildiğinde, bu karmaşık kır-kent dinamiklerini göz önünde bulundurarak ve yenilikçi sosyo-mekânsal modelleri keşfederek sürdürülebilir ve dayanıklı sistemler geliştirilebilir. Böylece kentlerin krizlerle başa çıkma ve uyum sağlama kapasitesi artırılabilir. Kır-kent, sadece mevcut toplulukların ve kırsalın yaşam kalitesini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda gelecek nesiller için sürdürülebilir bir çevre sağlama potansiyelini göstermektedir. Bu nedenle, bu bölgelerdeki planlama ve politika kararları, çok boyutlu bir yaklaşım gerektirir ve ekolojik, ekonomik ve sosyal faktörleri dengeli bir şekilde ele almayı hedeflemelidir.

1.1 Problem Tanımı

Kır ve kent sınırlarının giderek belirsizleştiği ve karşıt tanımlamaların geçerliliğini yitirdiği günümüzde; İstanbul, çok boyutlu dönüşümler etkisinde kır-kent dinamiklerinin muğlak ve karmaşık bir görünümünü sergilemektedir. Kentin kırsal alanlara doğru büyüme süreci hem ekolojik sistemler üzerinde baskı yaratmakta hem de sosyo-ekonomik ve mekânsal dengesizlikleri derinleştirmektedir. Kırsal alanlardaki kentleşme baskısı ve bunun sonucunda ortaya çıkan sosyo-mekânsal ve ekonomik sınırlar, kentin karşı karşıya olduğu başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. İstanbul'un bu hızlı dönüşümü, özellikle kır ve kent çeperlerinde çeşitli sürdürülebilirlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Kentleşmenin, doğal habitatlar üzerindeki olumsuz etkileri, biyoçeşitliliğin azalması, kırsal alanlardaki yaşam kalitesinin düşmesi ve kentsel alanda artan mekânsal ve sosyal adaletsizlikler, şehrin sürdürülebilirlik zorluklarına işaret etmektedir.

İstanbul'un zaman içerisinde geçirdiği dönüşümlerle özellikle kentin çeperlerine doğru yapılaşmanın artması, ulaşım ağlarının genişlemesi, kentin çeperinin doğal eşiklere kadar dayanmasına neden olmaktadır. Kır-kent çeperinde görülen dönüşümler sonucunda kırsalın kentleşmesiyle farklı yerleşim örüntülerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Kentsel ve kırsal sınırlar giderek birbirine karışmakta, yan yana ya da birbiri içerisine geçen **ara mekanlar** ortaya çıkarmaktadır. Yeni tür kentleşme ve yaşam pratiklerinin ortaya çıkması, kır-kent durumları ve ikiliği günümüzde tartışılması gereken güncel konular olarak önemlidir. Ayrıca yerleşim alanlarının kentin yeşil alanlarına taşınması, tahrip edilmesi ve sağlıksızlaşan kentsel alanların ortaya çıkması kent-doğa ilişkisini de etkilemektedir. Kent ve kırın birleştiği, yan yana geldiği, sınır oluşturduğu ya da iç içe geçerek belirsizleştiği farklı mekânsal durumlar kentin çeperlerinde görülebilmektedir. Özellikle yan yana gelen kapalı siteler ve enformel yerleşimlerin oluşturduğu eşiklerde

hem fiziksel hem de sosyo-ekonomik sınırlar bulunmaktadır. Kapalı konut yerleşimlerinin çevresiyle fiziksel sınır oluşturması, kent içinde özerkleşen toplumsal yapılar oluşturarak kentle ilişki kurmaktan uzaklaşan, kent-konut etkileşimini zayıflatarak toplumsal ilişkilerde kopukluklara neden olmaktadır. Bu anlamda sınır bir çatışma ve gerilim noktası yaratmaktadır. Bu durum hem kırılganlıkları hem de potansiyelleri barındırmaktadır.

1.2 Amaç ve Kapsam

Bu tezin amacı, İstanbul'un kır-kent değişim ve dönüşümlerini analiz ederek, arakesitlerde oluşan yeni örüntülerde sosyo-mekânsal karşıtlıkları incelemek ve sürdürülebilir kır-kent ilişkisinin geliştirilmesine yönelik potansiyelleri ortaya çıkarmaktır. Araştırma, kır ve kent arasındaki muğlak sınırları, bu bölgelerdeki sosyoekonomik dönüşümleri ve kır-kent etkileşimleri tartışmayı hedeflemektedir. Özellikle, Çekmeköy gibi yapılaşma süreçlerinin yoğun yaşandığı kır-kent çeperinde, kentsel ve kırsal yaşam biçimlerinin nasıl iç içe geçtiği ve bu etkileşimin sosyoekonomik ve ekolojik sonuçlarını ele almak bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Sınırların belirsizleşmesiyle ortaya çıkan **ara mekanların; hareket, karşılaşma ve deneyim mekânı olarak işlev görmesi** üzerine odaklanılacaktır. İstanbul'un kentsel ve kırsal sınırlarındaki evrimi, bu sınırların kent dokusu üzerindeki etkileşimleri ve kır-kent arasındaki sınırların bulanıklaşması tartışılacaktır. Sınırların esnekliği ve eşik mekanlarının potansiyel etkileşim alanları olarak rolünü derinlemesine inceleyerek, kır-kent arakesitlerindeki dinamiklerin ve karşılaşma mekanlarının potansiyellerini, kentsel dayanıklılık ve sürdürülebilirlik bağlamında anlamını ve önemini ortaya koymayı hedeflemektedir.

1.3 Araştırma Yöntemi

Tez araştırması, kır ve kent arasında ilişki ve sosyo-mekânsal durumların diyalektik bir bakış açısıyla [5] okunmasını sağlayacak teorik çerçeveleri ve sınırların mekânsal, sosyal ve kültürel etkileşimler üzerindeki etkisini literatür analizi aracılığıyla ele almıştır. Sonraki aşamada, ekolojik diyalektik yaklaşımları üzerinden kır ve kente bir bakış sunulmuştur. İstanbul'un kır-kent arakesitlerindeki yerleşim örüntüleri, kır ve kent arasındaki ikili ilişkinin bir yansıması olarak ele alınmış, kır ve kentin etkileşim alanları olarak çeperlerin barındırdığı ikilikler tartışılmıştır. Alan çalışmasında, kır-kent durumu niteliksel veri toplama tekniklerine dayalı olarak tarihsel okumalarla ve mevcut durumu gösteren haritalamalar, fotoğraflama, kolaj gibi temsil araçlarıyla desteklenmiştir. Çalışmanın odak noktası olarak, kentin çeperinde gelişim gösteren ve kırsal ile kentsel sınırları muğlaklaşan Çekmeköy seçilmiştir. Çekmeköy'ün tarihsel ve mekânsal okumaları için çeşitli yüksek lisans, doktora tezlerine ve belediyenin derlediği çalışmalardan faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra, Çekmeköy'ün mekânsal gelişimindeki tarihsel süreci ve sosyo-ekonomik durumlarını görebilmek için gazete arşivleri incelenmiş ve bir zaman çizelgesi oluşturulmuştur. Çekmeköy'ün yerleşim örüntülerinin kır-kent sınırlarının belirsizleşerek ortaya çıkardığı, *eşikler, ara mekanlar, melezlik* gibi durumlar analiz edilerek tartışılmıştır. Bu analizler gözlem ve saha gezileri sırasında çekilen fotoğraflar kullanılarak kolaj ve diyagramlara dönüştürülerek gerçekleştirilmiştir. Son olarak kır-kent arakesitlerinin potansiyelleri**;** *yenileyicilik, kendi kendini üretebilme, esneklik, dayanıklılık, adaptasyon* gibi kavramlar üzerinden tartışılır ve kır-kent etkileşiminin sürdürülebilir bir gelecek için kentin dayanıklılığını sağlayacak durumlara yöneltir.

1.4 Tezin Strüktürü

Tez dört ana bölüm olarak kurgulanmıştır (**Şekil-1**). Birinci bölüm olan *Giriş* bölümünde tezin araştırma alanı tanımlanmış, problem tanımı, amacı, kapsamı ve araştırma yöntemi belirlenerek tezin kurgusu oluşturulmuştur.

İkinci bölümde bir ikilik olarak kır ve kent, strüktüre edilmiş bir literatür analiziyle irdelenmiş, kent ve kır arasındaki ilişkilerin dönüşümü, kır ve kentin bazen yan yana bazen iç içe geçme durumuyla ortaya çıkan KırKent '*R-Urban*' durumu tartışılmıştır. Günümüzde kır ve kente yönelik yeni bakış açılarıyla, ekolojik yaklaşımlarda kır-kent birlikteliklerinin önemi tartışılmıştır. Bu anlamda kır-kent etkileşimindeki **KırKent *'R-Urban'*** olarak tanımladığımız "**sınır**", "**eşik**" ve "**çeper**" in birlikte oluşturduğu muğlak ara mekan kavramı, ortaya çıkan ikili durumlardan üçü üzerine yoğunlaşılmıştır**: Bu ara mekanın (1) hareketin mekanı** olması ve sürekli değişim ve dönüşümü beraberinde getirmesi, **(2) karşılaşma mekanı olması**yla geçişler, farklı ortamlar arasında ***etkileşimler*** ve ***eşikler*** oluşturması ve son olarak **(3) bir deneyim alanı** sunarak ***farklı yaşam biçimlerini*** bir arada barındırmasıdır.

Üçüncü bölüm İstanbul'un kentsel ve kırsal sınırlarındaki dönüşümü ve bu sınırların kır-kent çeperlerindeki yerleşim örüntüleri ile ilgili bir kavramsal çerçeve oluşturmayı amaçlar. Sınırların kentte oluşturduğu ayrışma ve karışmayı ne kent ne de kır olabilen yerleşim formlarını tartışarak, kentin geleceği için kır-kent çeperlerindeki dönüşümü ve potansiyelleri ortaya koymak hedeflenmiştir. İstanbul'da kır ve kent arasındaki sınırların giderek bulanıklaştığı bu karmaşık durumu ortaya koymak için genel bir bakış sağlanmıştır. Bu bölümde, "**sınır**", "**eşik**" ve "**çeper**" kavramlarının İstanbul'un yerleşim örüntüleri üzerindeki durumları tartışılmıştır. Ayrıca, kır-kent yerleşim örüntülerindeki ikilikler üzerine bir yaklaşım sunularak, kır ve kentin birbirine sınır oluşturması ya da

birbiri içerisine geçmesiyle ***ayrışma ve karışmayı,*** kentin saçaklanarak kırsal alanlarda yapılaşmalar oluşturmasıyla ***bütüncüllüğünü ve parçalılığını, doğal ile yapma*** çevrelerin bir aradalığını***, planlı ve plansız*** yerleşimleri***, çeşitliliği ve tekdüzeliği, yapımı ve yıkımı*** *ele almaktadır.*

Dördüncü bölümde, *kır-kent sınırlarının muğlak arakesitler oluşturarak yerleşim örüntülerinde farklı sosyo-mekânsal ikilikler barındırması*, İstanbul'un çeperinde bulunan **bir kır-kent arakesiti olarak Çekmeköy üzerinde** sorgulanmıştır. Özellikle, kentin çeperlerinde meydana gelen mekânsal ve sosyal değişimlerin, kır ve kent arasındaki ilişkilerin, ve bu ilişkilerin ekolojik ve sürdürülebilirlik bağlamında nasıl bir potansiyele sahip olduğunun anlaşılmasını amaçlamaktadır. İstanbul'un hızla değişen kent yapısının, özellikle Çekmeköy gibi kır-kent çeperinin dönüşümünü ve bu dönüşümün kır-kent ilişkisini nasıl etkilediğini tartışmak, kentsel planlama ve sürdürülebilirlik çalışmalarına açısından yeniden düşünülebilir. Araştırmanın bir diğer amacı, kır ve kent arasındaki sınırların belirsizleşmesi sonucu ortaya çıkan eşik alanlarının, ara mekânların ve melezlik durumlarının sosyo-mekânsal etkilerini ortaya koymaktır. Bu alanların, kentsel dayanıklılık ve adaptasyon kapasitesini artırabilecek potansiyeller hareket, karşılaşma ve deneyim üzerinden tartışılmaktadır.

Sonuç bölümünde, İstanbul'un kır-kent dinamiklerinin nasıl geliştiği, bu dinamiklerin sosyo-ekonomik ve ekolojik çerçevedeki etkileri ile nasıl iç içe geçtiği ve bu süreçlerin kentsel planlama ve sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Ayrıca, Çekmeköy örneği üzerinden kır-kent arakesitlerinde gözlemlenen kırkent yerleşimlerinin ve bu ara mekanların sürdürülebilir kentsel gelişime katkıları ve potansiyelleri ele alınmıştır. Bu kapsamda, ara mekanların ve melezlik durumlarının kentsel dayanıklılığı ve esnekliği nasıl artırabileceği, bu tür alanların kendi kendini üretebilme kapasitesine sahip olmasının sürdürülebilir kentsel gelişime nasıl katkı sağlayabileceği sorgulanmıştır.

1. Giriş

2. Kır ve Kent İlişkisine Yeni Bakışlar: KırKent "R-Urban" İkiliği

2.1 KırKent (*R-Urban*)

+ kır-kent çeperi
'yeniden kentleşme'
kırla kentin melezleşmesi
kır-kent arayüzü
+ canlandırma
yeni kırsallık
kırsal-kentsel etkileşim
+

2.2 Kır ve Kentin Ekolojik Diyalektiği

ikili karşıtlıklar	karşıtlıkların birbiriyle ikili iletişimi	karşıtlıkların dönüşerek ilerlemesi
1	2	3
kır x kent	kır ve kent	kırkent

karşıtlıkların iç içe geçmesi

Altman & Gauvain, (1981)

diyalektik süreç → **ekolojik diyalektik**
doğanın sürekli değişen ve dinamik yapısı
dönüşüm, esneklik ve dinamizm
DAYANIKLILIK
KIRSAL-KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

2.3 Muğlak Bir Ara Mekân Olarak KırKent 'R-Urban' Kavramına Sınır ve Eşik Üzerinden Bakış

Sınır, bölücü ve çatışma noktası olabildiği gibi farklı mekanları ve yaşamları barındıran bir **eşik** olma potansiyeli barındırmaktadır

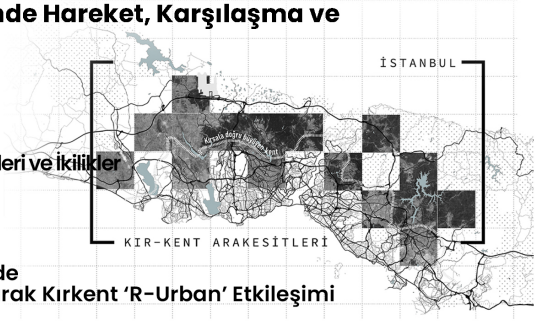
3. Kavramsal Çerçeve: İstanbul'un Çeperlerinde Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Mekânı olarak Kırkent 'R-Urban'

3.1 İstanbul'un Kır-Kent Arakesitleri

kır-kent sınırlarının belirsizleşmesi
çepere doğru büyüme

3.2 İstanbul'un Çeperlerinde KırKent Yerleşim Örüntüleri ve İkilikler

kent çeperinde kır-kent
kır-kent çeperi
kır içinde kır-kent

3.3 Kavramsal Çerçeve: İstanbul'un Çeperlerinde Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Mekânı olarak Kırkent 'R-Urban' Etkileşimi

kır-kent çeperinin dönüşümü
+ kırsal ve kentsel yaşam biçimlerinin dönüşümü
sosyal - kültürel-mekansal- ekonomik sınırlar

ikilikler

AYRIŞMA ↕ KARIŞMA	PLANLI ↕ PLANSIZ	BÜTÜNCÜL ↕ PARÇALI	ÇEŞİTLİLİK ↕ TEK DÜZELİK	YAPIM ↕ YIKIM	DOĞAL ↕ YAPMA

4. Alan Çalışması: İstanbul-Çekmeköy'ün KırKent Potansiyellerini İkilikler Üzerinden Okuma

4.1 İstanbul'un Çeperinde Olma Hali: Çekmeköy'ün Kır-Kent Durumu

4.2 Çekmeköy'ün Kır-Kent Dönüşümünde İkilikler ve Potansiyellerinin Saptanması

+ karşıtlıkların her zaman birbirine dönüşebilme potansiyeli

Kent Çeperinde KırKent: Nişantepe
Kır-Kent Çeperi: Reşadiye
Kır içinde KırKent: Ömerli

+ simbiyotik bir kır-kent ilişkisi
kendini yenileyen **ekolojik dayanıklılık**
denge hali kır-kent güçlü bağlar +
sürdürülebilir kır-kent etkileşimi

4.3 Çekmeköy'ün Kır-Kent Arakesitlerindeki İkiliklerin Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Potansiyelleri

HAREKET, KARŞILAŞMA VE DENEYİM MEKANI OLARAK EŞİKLERİN POTANSİYELLERİ

DAYANIKLI | KENDİNİ ÜRETEN | YENİLEYİCİ | DİNAMİK | ESNEK | UYARLANABİLİR

KIR-KENT ARAKESİTLERİNİN POTANSİYELLERİ

5. Sonuç

Şekil 1: Tez Strüktürü

BÖLÜM II

KIR VE KENT İLİŞKİSİNE YENİ BAKIŞLAR: KIRKENT "*R-URBAN*" İKİLİĞİ

"Kır" ve "kent" terimleri, sıklıkla karşıt, hatta birbiriyle çelişen ve birbirlerinden ayrışan mekânsal gerçekliklere atıfta bulunur [6]. Kır-kent ikiliğinin artık daha karmaşık bir ilişkiye ve etkileşimli bir birlikteliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Kırsal ve kentsel sınırların, günümüzde belirsizleşmesiyle kır ve kent arasındaki ayrımı tanımlamak zorlaşmıştır. Kır ve kent arasındaki bu karşıtlığa dayanan dikotomi sınırlarını kaybetmiş, etkileşim içinde olan bir ikilik haline gelmiştir [7]. Bu nedenle kırsal ve kentsel alanların işlevleri ve tanımları değişmiş, keskin tanımlar ortadan kalkmıştır [8] [9].

Günümüzde, kır ve kent, bir arada bulunarak kırsal ve kentsel pratiklerin karıştığı heterojen bir yapıyı ortaya koymaktadır [10]. Kentleşme baskısının artması ve kentlerin kırsal çevreye bağımlı hale gelmesiyle birlikte kırsal alanlara yayılan yerleşmeler, kır ve kentin bir arada olduğu ara mekanlar oluşturmaktadır. Bu anlamda **KırKent (*r-urban)*** kavramı, kırsal ve kentsel sınırların bulanıklaştığı, mekânsal ve gündelik pratiklerin dönüştüğü yerlerdir.

Bu bölümde, kır-kent sınırlarındaki ve tanımlarındaki dönüşüm açıklanmıştır. Sınırların da kendi içerisinde farklı iki ortamı barındırarak bazen çatışması, bazen de **ara mekân** oluşturarak karışmasına dayanarak karşıt yönleri ortaya konmuştur. Önce kır ve kentin günümüzdeki yeni ikili ilişkisi olan KırKent '*R-Urban'* kavramı açıklanmıştır. Ardından sınırların belirsizleştiği ara mekanlarda ortak olarak görülen üç durum üzerine yoğunlaşılmıştır: **(1) hareketin mekânı** olması ve sürekli değişim ve dönüşümü

beraberinde getirmesi, **(2) karşılaşma mekânı olması**yla geçişler, farklı ortamlar arasında **eşikler** oluşturması ve son olarak **(3) bir deneyim alanı** sunmasıdır.

2.1 KırKent 'R-Urban'

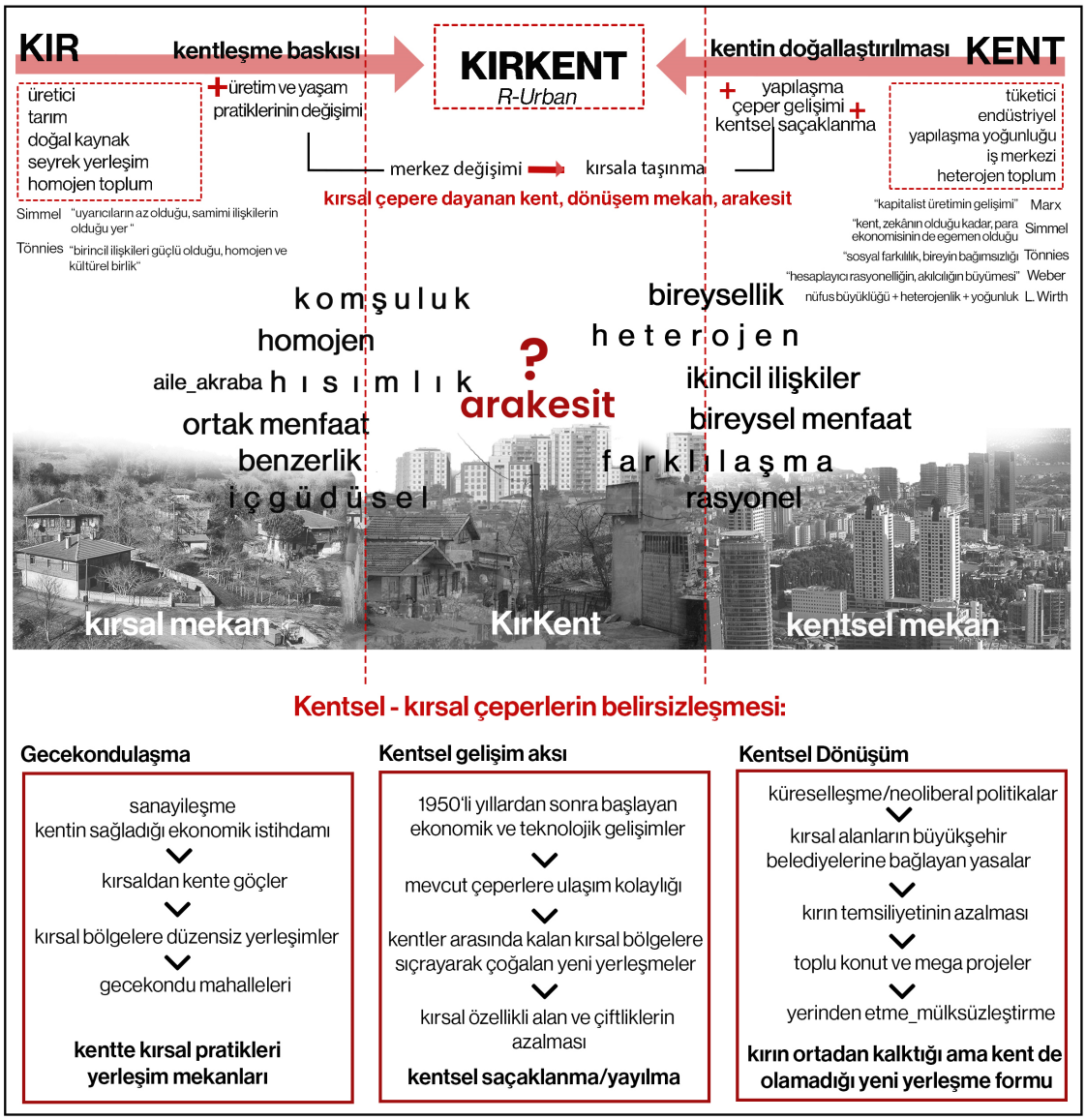
Kır ve kent tanımlarından, kırkent (*r-urban*) [11] duruma geçişte farklı kırılmalar meydana gelmiş, kır ve kentin birbiriyle olan ilişkilerine dair farklı tanımlamalar yapılmıştır. Kır ve kentin anlamsal ve mekânsal dönüşümünde farklı ilişkiler ve dönemler söz konusudur. İlki, **kırsal ve kentsel alanların kapitalist üretim biçimleriyle yeniden üretilmesi** ve kentleşme pratikleridir. Bu dönemde kent ve kır arasındaki etkileşim sanayi ve göç üzerinden tartışılmaktadır. Erken 20. yüzyıl, dünya genelinde büyük endüstriyel alanların ve kentin dışına yayılan banliyö bölgelerinin hızla geliştiği ve şekillendiği bir dönemdir ve özellikle daha önce "kırsal" olarak nitelendirilmiş alanlar büyük çapta demografik ve sosyo-ekonomik değişiklikler yaşamıştır [12]. Bu durumu Marx ve Engels [3] kır ve kent arasındaki ilişkileri kapitalist üretim süreçleri, sanayileşme ve sınıf dinamikleri açısından analiz eder. Bu yaklaşım, kentleşmenin ve kırsal alanların dönüşümünün altında yatan ekonomik güçleri ve çelişkileri tartışır.

İkinci olarak **kır ve kent ayrımında karşıtlık ve birbirinden bağımsız** iki mekân olarak ele alınışı görülmektedir. Kentler, sanayileşme ve ticaretin merkezleri olarak yükselirken; kırsal alanlar, tarım ve doğal kaynakların merkezi olarak görülür. Kır ve kentin ayrı işlevlerini ve toplumsal yapı ve birey üzerindeki etkileri vurgulanır. Bu dönemde kent; ticaret, sanayi, hizmet veya yönetim ile ilgili işlevsel ayrımların yoğunlaştığı yerleşim alanı olarak tanımlanmaktadır. Kent, içerisinde barındırdığı toplumsal ilişki biçimleri, bireysellik ve iş bölümü gibi durumlarla ilişkilendirilmiştir. Simmel [13] metropolde yaşayanların "*bireysellik tipi*" geliştirdiğini, bilinç düzeyinin yüksek olduğunu, kentin yoğun uyaranlarına karşı bağışıklık geliştirerek uyaranlara karşı

daha tepkisiz hale geldiğini belirtmektedir. Bu nedenle kentte bireyselleşmenin öne çıkmasıyla yardımlaşma ve dayanışma azalmakta, toplum içinde ayrışma ve toplumsal ilişkilerde zayıflama görülmektedir. Buna benzer şekilde Tonnies [14] ise kentsel toplumda, bireyin bağımsızlığının, kişisel amaçlarının ve faydanın hakim olduğu, geleneklerden uzak bireylerin yaşadığı bir yer olarak tanımlamaktadır. Kırsal alan ise çok daha doğal ve daha az karmaşık, homojen yapısal bir yerleşimdir. Tonnies'e [14] göre kırsal kesimde topluluk ilişkileri görülmekte ve insanlar arasındaki sosyal ilişkiler daha güçlü, tanışıklık, komşuluk, ortak değerler ve inançlar daha yaygındır. Kırsal alanlar genel olarak tarımsal üretim alanları olarak görülmektedir. Simmel [13] kentleri rasyonellik ve rasyonelliğin büyümesi olarak görmektedir; kentlerin işleyişi para ekonomisine ve kapitalizme dayandığını söylemektedir.

Wirth [15] şehirlerin insanı organik doğadan uzaklaştırdığını belirterek, kırsal alanların karakteristik yerleşim biçimlerinin çiftlikler, konaklar ve köyler olduğunu belirtmektedir. Wirth'e [15] göre kent; **nüfus büyüklüğü**, **heterojenlik** ve **yoğunluğun** üçünün birden olduğu, heterojenlik yapısı arttıkça kentteki *uyaranların* arttığı, **sosyal çeşitliliğin** ve **yaşam tarzlarının farklılaştığı** yerdir. Dolayısıyla kent, farklı yaşam pratiklerinin ve nüfus yoğunluğunun olduğu karma bir toplum yapısıdır. **Kentin doğallaşması** ve **kırdaki kentlileşme baskısı, KırKent** durumunu ortaya çıkarmaktadır (**Şekil-2**). Merkez değişimi ile kentsel işlevlerin ve yerleşimlerin çeperlere dayanması, kırsal ve kentsel bölgelerin dönüşmesine neden olup bir arakesit ortaya koymaktadır. Kırsal-kentsel sınırların belirsizleşmesini ortaya çıkaran başlıca durumlar; (1) *endüstrileşmenin getirdiği mekânsal dönüşümler ve gecekondu yerleşimleri,* (2) *kentsel saçaklanma/yayılma yoluyla kentin kırsal alanlara doğru büyümesi,* (3*) küreselleşme ve neoliberal politikalarla kırın temsiliyetinin azalması ve kentsel dönüşüm faaliyetleri*

olarak gösterilebilir. Kırın ortadan kalktığı ama kent de olamadığı **ne kent ne de kır olan yerleşim örüntüleri** ve **yaşam pratikleri** ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2: Kır ve Kent İkiliği, Kırsal-Kentsel Çeperlerin Belirsizleşmesi

Kırsal-kentsel çeperlerin belirsizleşmesinde endüstrileşmenin getirdiği enformel yapılaşmalar ve göçler, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle kapitalist bir kentsel genişleme süreci etkili olmuştur. Küreselleşme ve modernizm ile kırsal ve kentsel birliktelikler artmış, kırsal yerleşimlerde yapılaşma ve kentsel dönüşüm süreçleri yaşanmıştır. Bu noktada kent-doğa ilişkisine dair yaklaşımlar oluşmaya başlamıştır.

Üçüncü olarak kent ve kıra dair **ekolojik yaklaşımların** ortaya ***çıkmasıyla kent ekolojisi*** kavramı ortaya çıkmaktadır. Chicago Okulu, özellikle kentleşme ve kent yaşamının dinamiklerini anlamaya yönelik çalışmalarıyla kent ve doğa ilişkisini kurmaya çalışmıştır. Kentler, bu yaklaşımla doğal çevrelerdeki ekosistemlere benzer şekilde, iç içe geçmiş sosyal çevreler olarak değerlendirilir. Chicago Okulu'nda kentsel gelişmeler ***yoğunlaşma***, ***merkezileşme*** ve ***ayrımlaşma*** üzerinden incelenmiştir.

Küreselleşme ve modernizmden sonra postmodern kır-kent ilişkileri gündeme gelmektedir. Modernist ve postmodern teoriler, **kır ve kent arasındaki sınırların giderek belirsizleştiğini** ve bu iki alanın **birbirine daha fazla bağımlı** hale geldiğini öne sürer. Kentsel ve kırsal mekanların sosyal üretimine odaklanarak, bu alanların birbirine nasıl entegre olduğunu ve kapitalizmin bu süreçleri nasıl şekillendirdiğini inceler. Lefebvre [16] kentin ve kent toplumunun sanayileşmeden kaynaklanan bir yapı olduğunu belirtmektedir. Kentler, tarımsal üretime hâkim olan bu sanayileşme sürecinden sonra doğmuş bir toplum olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kent toplumu, kentin biçimlerinin değişmesi ve eski biçiminin kaybolmasıyla ortaya çıkar. Kapitalizm *kentin yeniden üretiminde* etkili bir rol oynamaktadır. Bu anlamda "*kentsel devrim*", sanayileşmenin kentleri modern kapitalist üretim biçimine dönüştürmesidir [16]. Bu tanımlara bakıldığında kent, kapitalist ilişkilerin yeniden ürettiği bir mekân olarak yoğun, değişken, heterojen bir toplumun var olduğu yerdir. Harvey [17] 'in "yapılı çevre" olarak adlandırdığı kentsel mekân insan yapımıdır ve kırsal alandan farklı özelliklere ve etkileşimlere sahiptir. Harvey [18], postmodernizmin kapitalist gelişmelerle nasıl iç içe geçtiğini ve kentler üzerindeki etkilerini ele alır; kültürel değişimlerin, ekonomik koşullarla nasıl bağlantılı olduğunu inceleyerek bu sürecin kentsel mekanları ve sosyal yapıları nasıl dönüştürdüğünü ve bu süreçlerin *toplumsal eşitsizlikler* ve *mekânsal adaletsizlikler* ile iç içe geçtiğini tartışır. Marcuse [19] ise postmodern durumun yeni bir

"*bölümlenmiş kent*"i beraberinde getirdiğini, kentsel rastlantıların ve kendiliğindenliğin dışında ***parçalanmaya*** doğru gittiğini söyler.

Kent ve kır arasındaki sınırlar ortadan kalktıkça **doğa ile toplum arasındaki ilişki** tartışılmaya başlanmıştır. Bookchin [20] , doğa ve toplum arasındaki ilişkilerin, *karşılıklı etkileşim* ve *işbirliğine* dayalı olması gerektiğine inanır ve çevresel sorunların kökenlerini toplumların hiyerarşik ve otoritesiz yapılarıyla ilişkilendirir; bu bağlamda, "*doğa ile uyumlu bir yaşam*"ın ancak daha eşitlikçi toplum yapıları ile mümkün olabileceğini savunur, böylece hem *sosyal adaletin* hem de *ekolojik dengenin* sağlanabileceğine işaret eder.

Smith [21], kapitalist toplumda mekânın üretimi ve doğanın üretimini tartışırken kapitalizmin doğası gereği nasıl *eşitsiz bir gelişme yarattığını* ve bu eşitsizliğin hem sosyo-ekonomik hem de mekânsal olarak kente yansıdığını vurgular. Bu şekilde, kapitalist ekonominin hem doğal çevreyi hem de mekânı nasıl şekillendirdiğini ele alır. Özellikle, kapitalizmin "*ikinci doğa*" olarak adlandırdığı, insan eliyle değiştirilmiş doğal çevre üzerindeki etkisine odaklanarak, kapitalizmin doğal kaynakları nasıl sömürdüğünü ve bu sömürünün ekolojik sonuçlarını tartışır.

Son olarak, ***kent ve kır arasında ikilik ve karşıtlıkların iç içe geçmesi***, yeni bir kır-kent etkileşim durumunu ortaya koymaktadır. Kır-kent artık daha karmaşık ilişkilere sahip olarak ***muğlak arakesitler*** olarak değerlendirilmektedir. Kır-kent etkileşimleri, "kırsal" veya "kentsel" olarak tanımlanan toplulukların ve faaliyetlerin hem mekânda hem de çeşitli kesimler arasında genellikle düşünüldüğünden daha yakından bağlantılı ilişkiler kurduğunu ve ayrımların genellikle geçersiz olduğunu göstermektedir [22].

Kentsel ve kırsal alanlar arasındaki fiziksel sınırların tanımlanmasının zorluğu, "***kent çeperi***" ve ***"kırsal-kentsel arayüz***" gibi kavramları ortaya çıkarmış; *geçiş*

bölgelerindeki dinamikleri ve *etkileşimleri* anlamada yardımcı olmaktadır [23]. Ayrıca, kentsel mekanlarda 'kırsal' pratikler, kırsal alanlarda ise kentsel pratikler üzerine kentsel ve kırsal alanlar arasındaki değişen arayüzü ve bu iki alan arasındaki artan *bağımlılığı* vurgulamaktadır [23]. Bu durum, kentsel ve kırsal kalkınmada planlama için öneme sahip olan pratiklerin *akışkanlığını* ve *karmaşıklığını* ortaya koymaktadır. Bu akışkanlığın ve karmaşıklığın bir aradalığı, ***heterojen*** bir yapıyı oluşturur. *Bir aradalık, farklı mekanlar ve pratiklerin eşiğinde meydana gelir*; bir arada yaşamının muğlak formları oluştukça, eşikler ***potansiyel bir deneyim*** alanına dönüşür [24]. Farklılıklara dayanan ara mekanlar, olanakların mekanıdır; içinde birbiri ile benzer oluşumlar gözlemlenebileceği gibi zıtlıklar da bulunabilir, tüm bu farklılıkların bir aradalığı ile düzenli bir bütün ortaya çıkarabilir [25].

Şekil-3'te bu bölümde irdelenen kır ve kent tanımlarının ve KırKent (*R-Urban*) haline dönüşümünü irdeleyen literatür bulguları ve kır ve kente yaklaşımlar gösterilmiştir.

Şekil 3: Kır ve Kent'ten Kır-Kent (R-Urban) Kavramına Dönüşüm Sürecinin Literatür Bulgularından Üzerinden İlişkiselliği

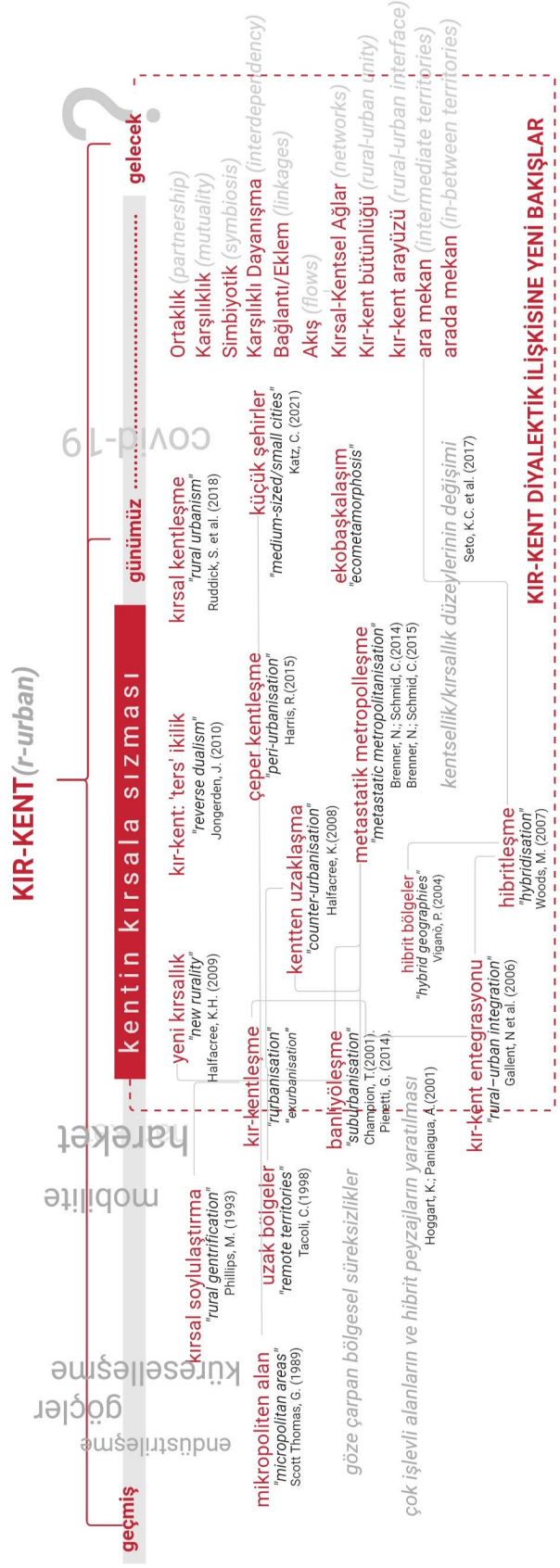
Günümüzdeki kır ve kent arasındaki ikiliklerin değişmesiyle ortaya çıkan kentsel formlar ve uygulamalarla *'yeniden kentleşme'* durumu, yeni sosyo-mekansal modellerin araştırılmasını desteklemektedir [26]. Bu durum, kent ve kırı birbirine bağlayan çoklu akışlar ve karşılıklı ilişkiler ile tanımlanarak kent-kır karşıtlığının ortadan kalktığını göstermektedir. Bunu durumu tanımlayabilmek için literatürde kent çeperi '*peri-urban',* **kır-kent çeperi** *'rural-urban periphery'*, (şehirlerin yakınında bulunan ve genellikle onların uzantısı olarak işlev gören alanlar) gibi bir dizi ara sınıflandırma ortaya çıkmıştır. Bu, kent ve kır arasında var olan ve artık karşıt ve ayrıştırıcı tanımlara dayanmayan daha karmaşık bir ilişkiye olanak tanır. Son dönemde yapılan çeşitli çalışmalarda, kendine özgü özellikleri olan bir mekan olarak görülen ve "kır-kent çeperi" (*rural-urban periphery*) olarak adlandırılan bölgelerde, kır-kent entegrasyonu veya ***kırla kentin melezleşmesi*** sonucu ortaya çıkan alanlar incelenmiş ve yorumlanmıştır. Bu kır-kent arakesitleri aynı zamanda "**kır-kent arayüzü**" (*rural-urban interface*) olarak da ifade edilmiş; kentleşmiş kırsal alanlar, ara bölgeler, ***ara mekanlar*** veya "*melez coğrafyalar*" gibi tanımlar da ortaya atılmıştır [7]. Bu durum, kırsal ve kentsel alanlar arasında yeni ***muğlak*** bir alanın tanımını oluşturmakta ve "**ara mekân**" olarak adlandırılmaktadır [27]. Bu alanlar bir bakıma kır ve kent arasındaki sınırların bulanıklaşarak birbirine dönüşmesi, ancak hiçbir zaman kırsala ya da kente dönüşmemesi olarak tanımlanabilir. Bu arakesitler, ne kent ne de kır olan hem kentsel hem de kırsal özellikleri taşıyan bir bölgedir. Bu yerleşim biçimleri, **kır-kent ikiliğinin** oluşturduğu yeni bir ara mekân formudur. Genellikle çeperde, kentten sıçrayarak bir yerleşim alanı tanımlamış, ancak yaşam pratiklerinin ve mekânsal yapılaşmanın **heterojen** olduğu alanlardır.

Kırsal ve kentsel alanların birbiriyle olan ilişkisi 20. yüzyılın sonlarından itibaren ilgi çekmiştir. Bu konuda artan sayıda çalışma yürütülmekte, kırsal alanlar için sosyoekonomik kalkındırma ve arazi kullanımı gibi planlama politikaları tartışılarak yeni

paradigmatik ve metodolojik yaklaşımlar benimsenmeye çalışılmaktadır. **Şekil 4'de** *kır-kent çalışmalarındaki yeni bakışlar,* ortaya çıkan tanımlar ve yaklaşımlar gösterilmiştir. Bu yeni bakış açıları, kırsal mekânın genellikle "*canlandırılması*" ve kentle ilişki kuracak biçimleri tartışması üzerinedir. Günümüzdeki kır-kent araştırmalarında öne çıkan yaklaşım *kırsal-kentsel ayrımdan* ziyade *kırsal-kentsel etkileşime* odaklanmaktır [28]. Kentin birçok kırsal alanı artık farklı mekânsal gerçeklikleri bir arada, yan yana ve iç içe barındırmaktadır. "*Yeni kırsallık"* terimi, daha önce kırsal bir kimliğe sahip olan ve şimdi farklı bir kırsal alan kategorisine doğru evrilen mekanlarda gözlemlenen yeniden yapılandırılmış örgütlenme biçimlerini ve işlevsel dönüşümleri ifade eder [29].

Günümüzde kırsalın ve kentin ayırt edici özellikleri zayıflamaktadır. Keskin sınırların ortadan kalktığı ve sınırların bulanıklaştığı ***melez*** mekanlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bazı araştırmacılar metastatik metropolleşmenin bir sonucu olarak, kırsalın yerini yeni kentsel biçimlerinin aldığını iddia ederek, kırsallığın varlığını pratik olarak reddeder [7].

"Yeni kırsallık" kavramına dayanan bu alandaki çalışmaların çoğu, demografik ve sosyolojik yapılara (nüfus dinamikleri ve biyolojik yapıların dönüşümü gibi), kırsal ve yerel kalkınma, ekonomik faaliyetlerdeki değişikliklere odaklanmaya devam etmektedir. Yakın zamanda yayınlanmış araştırmalar, kırsal alanların, daha yoğun nüfuslu ve dolayısıyla daha fazla nüfusa sahip kentsel alanlarda COVID-19 pandemisi gibi büyük sağlık krizlerinin daha ciddi etkilere sahip olma eğiliminde olduğunu sağlıksız koşulların yayılmasına karşı kentin daha savunmasız ve kırılgan özellikleri olduğunu değerlendirmiştir.

Şekil 4: Kır-Kent İlişkisine Yeni Bakışlar

2.2 Kır ve Kentin Ekolojik Diyalektiği

> *"Saf varlık ancak ve ancak saf hiçlik olarak karakterize edilebilir. Varlık hiçbir şeyle belirlenmiş değildir; hiçbir şeyden kendini ayrı kılmaz; kendinde hiçbir belirlenime sahip değildir. Tam olarak aynı şey hiçlik açısından da geçerlidir. Bu açıdan düşüncenin hareketine bakıldığında, varlık ve hiçliğin farklılığıyla işe başlandığı görülür… Varlık ve hiçlik birbirinin içine geçer. Hiçliğin varlığa geçişi meydana gelmedir; varlığın hiçliğe geçişi ise yok olmadır. Her ikisi birlikte 'oluş'u meydana getirirler. O halde oluşta ikisi de birleştirilmiştir ve 'oluş' onların hakiki ve dahası ortak varlık formudur" (Hartmann, 2021, s. 41) [30].*

Diyalektik, felsefi bir bakış açısı olup**, *karşıt fikir veya güçler arasındaki etkileşimi*** ve bu etkileşimin sonucunda **yeni bir sentezin** ortaya çıkmasını ifade eder [5]. Diyalektik düşünme Hegel'e göre temelde gerçeği bulmayı amaçlayan bir düşünme yoludur. Ona göre diyalektik, gerçeğin karmaşıklığı karşısında sürekli tez-antitez oluşturarak yeni bir senteze, ardından yeni bir teze ulaşmanın sonsuz sürecidir [30]. Bu düşünce süreci kendini sürekli döngüsel olarak tekrarlar, bu nedenle içerisinde düşüncenin hareketi yatar [31]. Her şey sürekli bir değişim ve sürekli bir hareket halindedir.

Hegel 'in [31] düşünce hareketinde sezdiği diyalektiği, evrenin hareketine uygulaması ve evreni "maddeleşmiş fikir" olarak görmesi, onun düşünce ile varlığın özdeş olduğunu savunan bakış açısını yansıtır. Bu kapsamda, diyalektik, düşüncenin ve varlığın genel gelişim sürecidir. Buna karşılık, Marx Hegel'in bu yaklaşımını tersine çevirir ve diyalektiği maddi temelde analiz eder. Marx, maddenin hareketinin, iç çelişkilerinin bir sonucu olduğunu öne sürer ve düşünce diyalektiğini maddenin hareketinin bilince yansıması olarak değerlendirir [32]. Bu, Marksist felsefenin diyalektik materyalizm olarak adlandırılmasının temelini oluşturur.

Uraz & Turgut [33]'a göre diyalektik, bir dünya görüşü veya bir dizi varsayım olarak, fiziksel ve psikolojik çevremizi anlamamıza yardımcı olan bir düşünme biçimidir ve bu yaklaşımı Altman & Gauvain [5]'in diyalektiği açıklayan üç özelliği ile aktarırlar:

(1) **ikili karşıtlıklar**, ***dinamik*** bir ilişki içindedir, zıtlıkların birbiri üzerindeki baskınlıkları değişir, ancak hiçbiri diğerini tamamen veya kesin olarak diğerini bastıramaz

(2) **karşıtlıkların birbiriyle ikili iletişimi;** karşıt kutuplar birbirini tanımlar ve biri olmadan diğeri kendi anlamını yitirir

(3) **karşıtlıkların dönüşerek ilerlemesi:** karşıtlıklar arasındaki dinamik bir ilişki vardır. Değişimler zaman içinde ve özel koşullar altında gerçekleşir; bazen kısa sürede, bazen de daha uzun süreçlerde belirginleşir. Karşıtlıklar arasındaki bu geçişler bazen döngüsel, bazen de ardışık ve kümülatif olarak gerçekleşebilir. Ardışık veya kümülatif değişiklikler, bir tezin ve antitezin, yeni bir olgu oluşturan bir sentezle çözümlenmesi düşüncesini barındırır. Bu ilerleme, zamanın akışına uygun olarak gerçekleşir [33].

Diyalektik ve dikotomi, kavramları anlama ve analiz etme konusunda farklı düşünce yaklaşımlarıdır. Dikotomiler, kavramların iki karşıt ve birbirini dışlayan kategorilere ayrılmasını içerir [34]. Öte yandan, diyalektikler, görünürdeki çelişkileri ve zıtlıkları daha yüksek bir soyutlama düzeyinde bütünleştirmeyi amaçlar; kavramların karmaşık şekillerde bir arada var olabileceğini ve etkileşimde bulunabileceğini tanır, bu da konu hakkında daha derinlemesine bir anlayış sağlar [34]. Dikotomiler, beklenmedik çağrışımlar ve geçişler yoluyla yaratılan ve paradoksal olarak görünüşte imkânsız birleşmelerden doğan ilkelere dayanan karışık ve "birleşik" gerçekliklerdir [11]. Diyalektikler, dikotomik düşüncede göz ardı edilebilecek paradoksları, çelişkileri ve gerilimleri keşfetmeye olanak tanır. ***Dikotomiler net sınırlar yaratırken, diyalektikler fikirlerin karmaşıklığını ve birbirine bağlılığını benimser.***

Engels [35] 'in Marx'ın diyalektik materyalizm teorisini doğa bilimlerine uygulamasıyla formüle ettiği diyalektiğinin üç yasası vardır: bu yasalar; (1) **niceliğin niteliğe ve**

niteliğin niceliğe dönüşümü, (2) **karşıtlıkların iç içe geçme ilkesi** ve (3) **olumsuzlamanın olumsuzlanması** prensibini kapsar. Bu teorik yaklaşım, doğal süreçlerin ve fenomenlerin nasıl *karşılıklı etkileşim içinde olduğunu ve bu etkileşimlerin yeni formasyonların doğuşuna* nasıl yol açtığını incelememize olanak tanır. Engels [35], doğanın sürekli değişim ve gelişim süreçlerini, karşıtlıkların birleşimi ve çatışması üzerinden açıklar. Bu yaklaşım, doğanın sürekli değişen ve dinamik yapısını vurgular. Marx'a göre de; her şey ilişkilerin bütünlüğünden oluşur. Diyalektik bakış açısı doğayı durağan olarak görmeyi reddeder.

Doğanın ne olduğu, insanların doğadaki yeri ve toplumun doğal çevre ile olan ilişkisi, ekolojik bir çöküş döneminde yaşamlarımız ve gelecekteki diğer canlılar için büyük önem taşımaktadır [36]. Bu kapsamda, ekolojik diyalektik, doğa ve toplum arasındaki etkileşimi sürekli ve dinamik bir süreç olarak görür. Bu süreç içinde, her iki alan birbirini şekillendirir ve dönüştürür. Bu, ekoloji ve toplumsal yapılar arasında sürekli bir gerilim ve uyum sürecinin olduğunu gösterir. Marx'ın Marksist ekoloji *"inorganik beden"* kavramı, doğanın insan için vazgeçilmez olduğunu ve insanın doğadan ayrılmaz bir varlık olduğunu vurgular; doğa, insanın genişletilmiş bir bedeni gibi, yaşamını sürdürmesi için gerekli tüm kaynakları sağlar [37]. "*Metabolizma*" kavramı ile Marx, insanların doğayla olan etkileşimlerini açıklar ve bu süreci, biyolojik bir organizmanın besinleri alıp enerjiye dönüştürmesine benzetir. Toplumsal metabolizma, insanların doğal kaynakları kullanma ve bu kaynakları üretim süreçlerine entegre etme şeklini tanımlar. Kapitalist üretim yöntemleri, bu metabolik dengeleri bozar, doğal kaynakları hızla tüketir ve ekolojik dengesizliklere yol açar, bu da Marx'ın insanın doğadan yabancılaşmasını açıkladığı "metabolik yarık" olarak tanımladığı kapitalizmin doğayla olan temel uyumsuzluğunu gösterir [38].

Bookchin [39] doğaya sadece manzaralık bir yer olarak değil, sürekli evrim geçiren ve değişen dinamik bir süreç olarak bakmayı; doğanın sürekli evrilen ve üretken bir gelişim süreci olduğunu vurgular. Bu durum doğaya en zorlu koşullarında bile var olmayı sağlayacak olağanüstü bir esneklik verir. Bir sistem, topluluk veya toplumun tehlikelere maruz kaldığında, tehlikelerin etkilerine karşı dayanıklı olma, uyum sağlama, adapte olma, dönüşüm gerçekleştirme ve esas yapılarını ve işlevlerini koruyarak ve onararak zamanında ve etkin bir şekilde iyileşme kapasitesi göstermesi dayanıklılık kavramıyla açıklanmıştır [40]. Brand ve Jax'a [41] göre dayanıklılık, sosyo-ekolojik sistemlerin kapasitelerini geniş çapta inceleyen bir kavramdır; bu kapsamda, değişimlere adapte olma, onları yönetme ve belirsizliklerle yaşama yetisi gibi unsurları içerir. Bu bağlamda, fiziksel, sosyal ve ekonomik sistemlerin "***değişen koşullara sürekli uyum sağlayabilme***" yeteneğinin korunması, kent ve doğa için büyük önem taşımaktadır. Hızla değişen ve giderek karmaşıklaşan dünyada, bireylerin, kurumların ve toplulukların değişimlere adapte olabilen, bu değişimlere ayak uydurabilen ve değişimi şekillendirebilen yapılar oluşturması gerekmektedir ve bu yaklaşım, belirsizliklerle dolu dünyadaki değişim ve zorluklarla nasıl başa çıkılacağını açıklamak için kullanılan "**dayanıklılık**" kavramıyla uyumludur [42].

Kır ve kentin birbiriyle kurduğu ilişki biçimi ve birbiriyle olan ikili ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda; ***dönüşümü***, ***esnekliği*** ve ***dinamizmi*** beraberinde getirebilir. Kentsel alanlar sosyoekonomik yapılarının dayanıklılığına daha fazla bağımlıyken, kırsal alanlar kendi kendini üretme pratiklerine ve ekonomik bağımsızlıklarına daha fazla bağlıdır; bu nedenle, ***kır-kent etkileşimi ekolojik dayanıklılığı geliştirmek*** için önemli durum olarak kullanılabilir [43]. Kır-kent arakesitleri, doğal kaynaklar, üretim pratikleri ve doğal çevresi ile ekolojik, sosyoekonomik ve mekânsal dayanıklılığın sağlanmasında birçok *potansiyele* sahip alanlar olarak görülebilir [44].

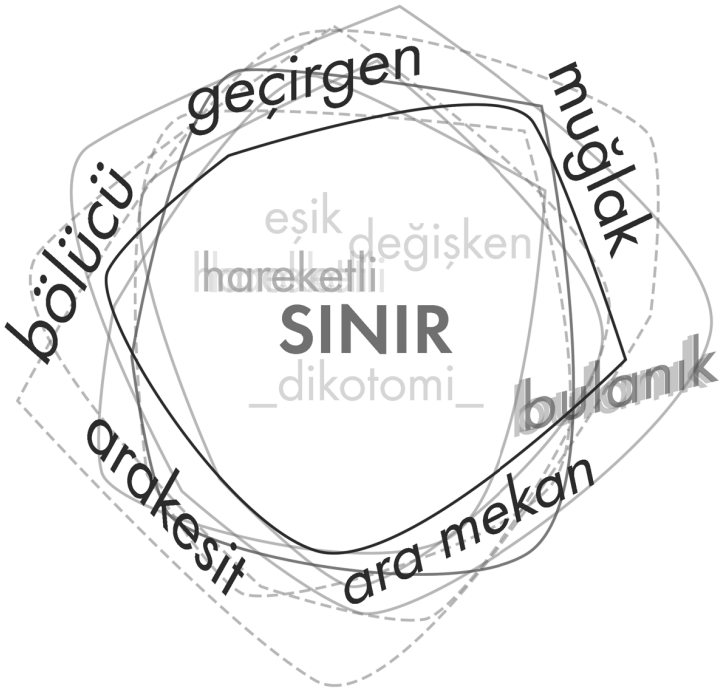
2.3 Muğlak Bir Ara Mekân Olarak KırKent 'R-Urban' Kavramına Sınır ve Eşik Üzerinden Bakış

> *"Her gün bir mekândan diğerine geçerek bir dizi mekânsal sınırı aşıyoruz. Sürekli bir geçiş halinde yaşıyoruz. Mimarlık da bu hareketlilik üzerine kuruludur. Eşikler, bir bölgeden diğerine geçiş için mekânsal sınırları kesintiye uğratır. Eşik olgusu mekânsal muğlaklık üzerinde gelişir. Eşikler mekânları aralar ve geçişleri düzenler. Aynı zamanda sınırın bir parçası olarak okunurlar ve bir engel olarak algılanabilirler. Eşikler ve mekânı tanımlayan unsurlar tarafından sınırlandırılan bir mekân, eşik mekânı olarak adlandırılabilir" [45].*

20. yüzyıldan itibaren görülen modernleşme hareketleri birçok noktada kentsel yaşamda ve fiziksel mekânın üretim biçiminde kırılmalar ve paradigma değişimleri meydana getirmiştir. Bu kırılma ile mekân kavramı homojen bir bütün olarak algılanırken; hareketin, mekân-zaman kavramı ile heterojen bir olguya dönüşmüştür [46]. Mekân kavramı sadece yerin fiziksel nitelikleri ile ilişki olarak değil nesnelerin ve onlar arasındaki etkileşimlerin varlığı ile algılanabilir. Bu nedenle mekânı tartışırken insan ile etkileşimini değerlendirmek gerekmektedir.

Bu noktada **sınırın**, bazen **eşik** veya **arayüz** olarak ortaya çıkmasının arasındaki farkların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu farklılıklar temel olarak sırasıyla **sınır** bazen bölmek, bağlamak, geçiş alanı olmak ve etkileşime izin vermek için potansiyel bir işlev üstlenmesinden kaynaklanmaktadır; yani, sınırın doğası, iki alanın bağlantısını kesme [47] ve aynı anda bunları birbirine bağlama gibi temel bir özellik sunar [48]. Buna karşılık, bölünmüş alanların potansiyel etkileşimi, sınır içinde eşiklerin varlığına ve sınırın bir arayüz olarak çalışma potansiyeline bağlıdır. Eşik kavramı bir girişi ima ederken, arayüz sınırlandırılmış sistem ile dışarısı arasında etkileşime izin verilmesini önerir. Ayrıca, bir kentsel sınırın, bazı durumlarda bir arayüz oluştururken ve

bazı durumlarda bir eşik sunması muhtemeldir. Bu anlamda sınır **muğlak alan oluşturabilir**, kimi zaman **bölücü** kimi zaman da **geçirgen** bir yapı sergileyerek arayüzler oluşturabilir (**Şekil-5**). Sınırların eşik olma hali, **zıtlıkların** buluşma alanı ve iki yer arasındaki bir buluşma ve **geçiş noktası** olan yerdir (Stavrides, 2016) [24].

Şekil 5: Sınırların mekânda görülen farklı durumları

Sınırların mekâna yansıyan karşıtlıkları, sınırların kendilerini ve etkilerini şekillendiren karşıt güçler ve süreçler arasındaki ilişkiyi inceler. Bu, sınırların sadece fiziksel olmaktan öte, kültürel, sosyal ve ekonomik etkileşimlerin bir sonucu olarak sürekli değişen ve gelişen yapılara sahip olduğunu vurgular. Kentte, sınırlar dinamik, değişen ve sürekli hareket halinde olarak nitelendirilebilir, yani sınırlandırılmalarına ilişkin kavramlar çoğu zaman tartışmalı ve sürekli dönüşüm halindedir [49]. Sınırların bu dinamik yapısı, çeşitli karşıtlıkların ve diyalektik süreçlerin bir ürünü olarak anlaşılabilir. Bu yaklaşım, sınırların anlaşılması ve yorumlanmasında yeni perspektifler sunar. Sınırların barındırdığı diyalektik süreç, kır ve kent arasında var olan ikili ilişki gibidir ve

sürekli hareket ve değişim halindedir. Sınır kavramını özellikle 1980 sonrasında ivme kazanan küreselleşme ve neoliberalizmin metropollerde yeni sınırlar oluşturup bazı sınırları ortadan kaldırdığı, bulanıklaştırdığı söylenebilir. Günümüzde sınırlar, belirsiz ve karmaşık hale gelmiştir ve farklılıklara imkân verir; dolayısıyla **muğlaklık** durumunu ve yeni **bir aradalıkların** ortaya çıkmasını sağlar [50].

Mekân, sınırların oluşturulmasıyla farklılaşır ve kullanılır. Simmel [51], bir çizgi oluşturmanın "herhangi bir an *sınırlamadan özgürlüğe adım atma olasılığı*" içerdiğini söylemektedir. Köprü ve kapı, aynı anda ayırma ve bağlama yeteneğini somut yapılar olarak örnekler çünkü "insan bağlayan varlıktır ve her zaman ayırmadan bağlayamaz" [51]. Sınırlandırmayı birçok olası anlam içeren bir eylem olarak anlamaya düşünürsek; sadece ***öteki*** üzerine değil, aynı zamanda ötekiye doğru köprüyü geçme olasılığı da vardır. Sınırlar aynı zamanda aşılacak şekilde yaratılır. Sınır geçişlerini takip eden karmaşık bir dizi ritüel eylem, sembolik jest ve hareket, sınırın aşılmasıyla birlikte gerçekleşir. Bu nedenle, Simmel'in [51] ifadesiyle insan sadece "sınırları olan varlık" değil, aynı zamanda "sınırı olmayan varlık"tır. Bu sınır çizgisi, mekânsal sınırlarda olduğu gibi, geçirgen ya da son derece kontrollü olabilir, bir sınır ya da başlangıç noktası, iletişim kurulacak bir yer ya da temas halinde olsalar bile ortak noktaları paylaşmayan iki karşıt dünya arasında uzanan bir hiç kimsenin ülkesine giriş olabilir [24]. Bu anlamda **sınır oluşturma insan-mekan etkileşiminin** önemli bir davranışıdır. Sınır, **bölücü** ve **çatışma** noktası olabildiği gibi farklı mekanları ve yaşamları barındıran **bir ara mekân haline dönüşerek** (1)

hareketin, (2) karşılaşmanın ve (3) deneyimin mekânı olma potansiyeli de barındırmaktadır (**Şekil-6**).

Şekil 6: Hareket, karşılaşma ve deneyim mekânı olarak sınırlar ve eşikler: KırKent *'R-Urban'*

2.3.1 Hareketin Mekânı Olarak KırKent

Sınırlar her zaman hareket halindedir. Sınır kavramının diyalektik hareketi, birbirini olumsuzlayan çelişkili bakış açılarının yan yana gelmesi yoluyla, çoklu anlamların kabul edilmesine, çoklu yönlerin bir arada var olmasına ve hatta sınırların çözümlenmesi için diyalektik çerçevelere yol açmıştır [4]. Diyalektik bütün kavramları çözündürdüğünde, onları akışkanlaştırdığında, hatta birbirine evrilir hale getirdiğinde ve böylece geleneksel mantığa aykırı yönde hareket ettiğinde, nesnenin bunu talep edip etmemesine göre değerlendirilebilir. Bu noktada asıl önemli olan nesnenin kararlı/stabil veya '***akışkan'*** olup olmadığıdır. Kavramların devamlı olarak birbirinin yerine geçmesi,

doğrudan kapalı sonsuzluğa götürür. Kısacası **diyalektik "*hareketi takip eden bir düşünme hareketi***" olarak görülebilir [30].

Metropol deneyimi kendine özgü dinamiklerde icra edilen farklılaşmış mekânsal pratiklerinin sonucu olarak anlaşılabilir. Lefebvre'in inşa edilmiş ritim-analizine göre: "Her ritim, bir zamanın bir mekanla ilişkisini, yerelleştirilmiş bir zamanı, yahut başka bir deyişle, zamasallaştırılmış bir mekanı ima eder." Ritimler yinelenmeleri ima eder ve yineleme içindeki hareketler ve farklılar olarak tanımlanabilir ve Lefebvre ritmi, yinelemeyi anlamada aktif bir araç olarak kabul ederken ***aynılık*** ile ***ötekilik*** arasındaki diyalektiğe işaret eder [24]. Sınırın olduğu bölgelerde **eşikler** hareketin, yer değiştirmenin olduğu alanlardır. Bunun önemli bir nedeni ise kentlerin sürekli değişim ve dönüşüm geçirmesidir. Bu dinamiklik kente **geçicilik** ve **hareket** kazandırır. Kır-kent arakesitlerinde bu dinamiklik daha da belirginleşir; çünkü bu bölgeler, kentin kırsal alanlarla olan etkileşiminin en yoğun olduğu yerlerdir. Kır-kent sınırlarında ortaya çıkan eşikler ve ara mekânlar, bu hareketin ve geçişlerin mekânsal izlerini taşır. KırKent '*R-Urban'*, sadece fiziksel mekânlar olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu kompleks ilişkiler ağı olarak da anlaşılabilir. Kır ile kent arasındaki sınırların belirsizleşmesi, bu alanların sadece bir ayrım olmasından öte, birbiriyle etkileşim halinde olan dinamik mekânlar olduğunu gösterir.

2.3.2 Karşılaşma Mekânı Olarak KırKent

Eşikler farklı sınırların bir araya geldiği bir geçiş bölgesi olarak aynı zamanda bir ***karşılaşma mekânı*** da sunar. Bu karşılaşmalar iki farklı ortamın kesişimini oluşturur. "Karşılaşma mekânı gündelik hayatın rutin mekanları arasındaki sınırları belirleyen, bağlantıları kuran ve geçişleri sağlayan bir liminal mekan olarak kentteki akışları

sağlamaktadır" [52]. Liminal mekanlar hareketin, geçişin olduğu dinamik ve katmanlı mekanların oluştuğu yerlerdir. Paredes'e göre liminallik yalnızca bir geçişi belirtmez aynı zamanda gündelik ***akışta görünmeyen potansiyelleri*** de barındırır ve bunların ortaya çıkmasını sağlar ve karşılaşmalar, bu geçiş bölgelerinde -**birleşme ve ayrılma** oluşturan sınırların eşiklerinde- gerçekleşir [52].

Eşik, ayrık olduğu varsayılan alanlarının sınırlarını kaybedip "birbirini bulanıklaştırdığı" bir tür **muğlak** belirsizlik bölgesi, **ara mekan** olarak ortaya çıkar [53]. Fiilen **eşikleri geçme, kente ve toplumsal deneyime** dinamik bir unsur katar. Eşik, özgürlüğün mekansal dinamiklerini yakalayan bir kavram olarak ortaya çıkar; değişimleri şekillendirir, farklı alanlar arasındaki etkileşimleri gözler önüne serer ve bir geçiş eylemi olarak değişim yaratan, bu eylemi düzenleyip anlamlandıran bir rol oynar [24].

Sınır ve eşiklerde ortaya çıkan ikilik, **iç-dış** durumunu da ortaya çıkarır. Mekân ile insan ve insanlar arasındaki etkileşim, bir "iç" ve "dış" oluşturarak, sınırlar boyunca pozitif veya negatif güçlerin meydana gelmesine sebep olur [54]. Bir sınırın varlığı, iç ve dış ilişkilerini belirleyip, görünen ve görünmeyen alanları tanımlayarak sınırlar oluşturur [55]. İç-dış arasındaki diyalektik ilişki geçiş bölgesi olan bu eşiklerde farklı formlar meydana getirmektedir. Eşikler, belirsizliklerin bulunduğu, sınırların artık tanımlanamadığı ***karşılaşma alanları*** oluşturmaktadır. Karşılaşma mekânı olarak kır-kent arakesitleri, farklı sosyal grupların, kültürel pratiklerin ve ekonomik faaliyetlerin kesiştiği alanlardır. Bu alanlar, birbirinden farklı toplumsal yapıların karşılıklı etkileşimine ve bir aradalığına imkân tanır. Kır ve kentin iç içe geçtiği bölgelerde, bu karşılaşmaların ve etkileşimlerin yoğunluğu artar. Bu durum, kırkent arakesitlerinin dinamik ve çok katmanlı yapılarını ortaya koyar. Kentlerdeki eşikler ve karşılaşma mekânları, sadece fiziksel sınırların değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel ayrımların da bulanıklaştığı yerlerdir.

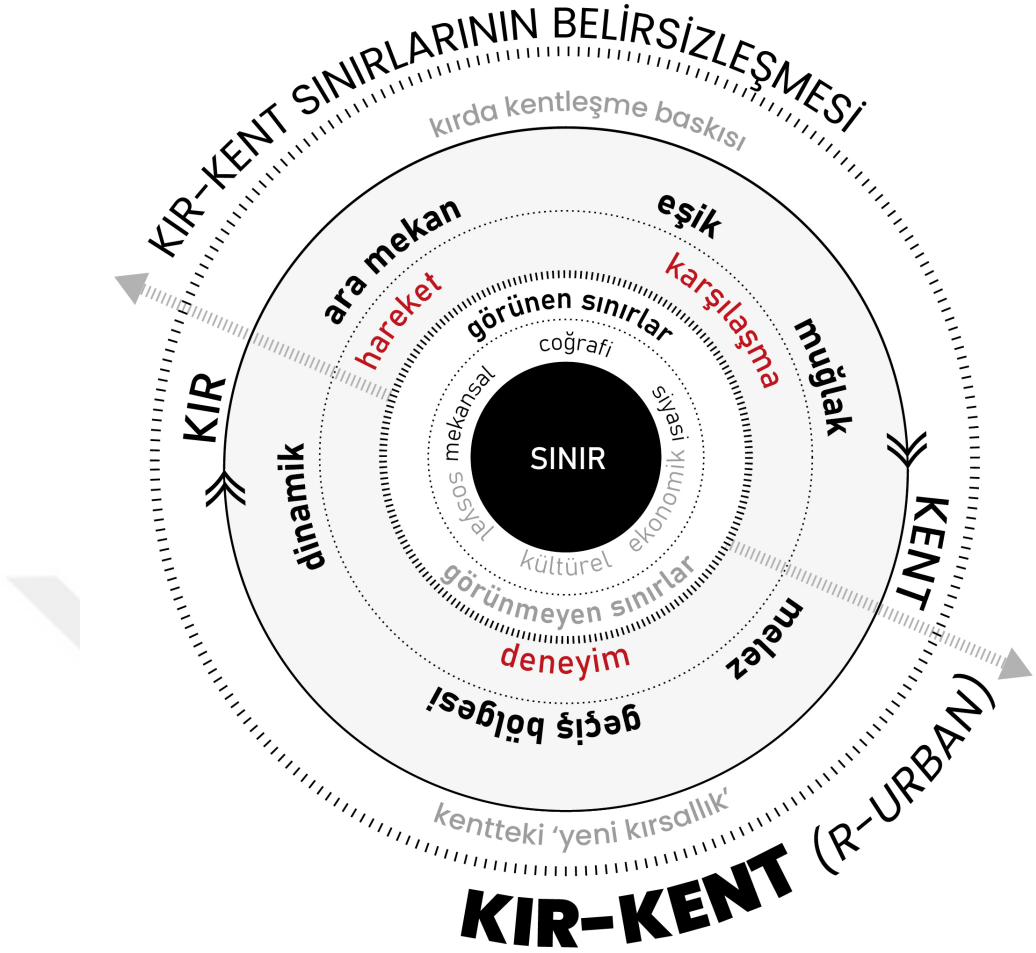
2.3.3 Deneyim Mekânı Olarak Kırkent

Mekânın dönüşümü, insan ilişkilerinin yanı sıra toplumsal ilişkileri de etkilemektedir. Modernizm öncesi dönemde mekân, bedensel ölçütlerle sınırlıyken, modernizm ve küreselleşme ile birlikte gelen teknolojik ilerlemeler, mekânın sınırlarını aşmasını sağlayarak zaman ve mekân boyutlarında yeni anlamların ortaya çıkmasını sağlamıştır [56]. Bu durum, insanın çevreye olan kavramsal yaklaşımını, algılama ve anlamlandırma şeklini zaman, mekân ve toplumların zaman ve mekân kavramlarına göre farklılaşmasını etkilemektedir. Bu gelişmeler, insan-mekân ilişkilerini sınırlandırabilir ve toplumsal ilişkilerde zayıflamalara ve aidiyetsizlik hissine neden olabilir. Mekânın sınırları, bu değişimler ve dönüşümlerle tartışılabilir hale gelir. Mekânda sınır oluşturan ve sınırları ortadan kaldıran birçok etmen incelemeye alınabilir. Mekân-insan ilişkisi incelenirken, sosyal, ekonomik ve kültürel sınırların yanı sıra eşikler de önemli bir rol oynar. **Eşikler** değişimlerin hızlı gerçekleştiği, **ikili ilişkilerin** var olduğu, **sınırların dönüşüme uğradığı** ve **belirsizleştiği alanlar** olarak potansiyelleri değerlendirebilecek yerlerdir.

İnsan ve mekan ilişkisini düşünürken çevrenin de ne olduğunu kavramak gerekmektedir. Özne-nesne ilişkisi, insan ve yer/mekân bağlamında tanımlanır. Bu ilişki, insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimleri ve birbirlerine olan anlamlarını ele alırken, aynı zamanda insanın mekân algısını da sorgular [57]. Zaman ve hız ile yaşanılan çevrenin değişim ve dönüşümü, kentte yaşayan bireylerin ***adaptasyon*** ve yeniliklere açık olma durumunu da ortaya koymaktadır. Birey, kendi için anlamı ve değeri olan mekânlar ile duygusal bağ; belirli bir aktiviteyi takip etmek için ise fonksiyonel bir bağ kurmaktadır [57]. Bu nedenle özne olarak insan, mekanla bağ kurar ve duyusal ve davranışsal olarak

sürekli ***etkileşim*** halindedir. Bu etkileşim biçimi mekanla ilişkilidir. Mekânın değişimi ve dönüşümü de davranışı ve kurulan etkileşimi etkilemektedir. Bu etkileşim günümüz kentlerinde duyusal niteliklerinden ve mekânsal algı ve bağlardan uzaklaşarak fiziksel üretime dönüşmektedir. Bu durum da görünür olanı ortaya çıkararak mekânın potansiyellerini sınırlandırmaktadır. Bu mekânsal sınır aynı zamanda bireyin de yerle olan ilişkisini ve etkileşimi de sınırlandırabilir. Sınır mekanlarında *eşik ya da arada olma* halinin gündelik yaşama ve mekâna yansımaları görülebilmektedir. Sınır davranışı, sınırların bulundukları mekânlarda belirli işlevleri yerine getirmek amacıyla gerçekleştirilen eylemler olarak; fiziksel ya da soyut olabilir ancak hem fiziksel ve düşünsel dünyalarda yerini bulmuştur [54]. Kentlerde yaşayan insanlar ve toplum içindeki gruplar, egemenlik bölgelerini belirlemek, grup kimliklerini vurgulamak ve mahremiyetlerini korumak için sınırlar oluşturma eğilimindedir [58]. Başka bir deyişle, sınırların varlığı, birleştirici ve iletişimci olmalarına rağmen, içeridekileri tanımlayarak dışarıdakileri dışlarlar, bu da bölünmeye neden olur.

Kır-kent arakesitleri aynı zamanda deneyim alanları sunar. Bu alanlar, insanların kır ve kent arasında geçiş yaparken yaşadığı deneyimleri ve bu deneyimlerin mekânsal boyutlarını içerir. Bu deneyimler, sadece fiziksel olarak bir yerden bir yere gitmekle değil, aynı zamanda farklı sosyal ve kültürel pratiklerle etkileşime girmekle de ilgilidir. Örneğin, kırkent arakesitlerinde yaşayan insanlar hem kırsal hem de kentsel yaşamın farklı pratiklerini deneyimleme fırsatı bulurlar. Bu durum, kır-kent ilişkilerinin ve dinamiklerinin karmaşıklığını artırır ve kırkent arakesitlerini sadece mekânsal değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel birer geçiş alanı haline getirir.

Şekil 7: Kır-Kent (*R-Urban*) ve sınır kavramının etkileşim şeması

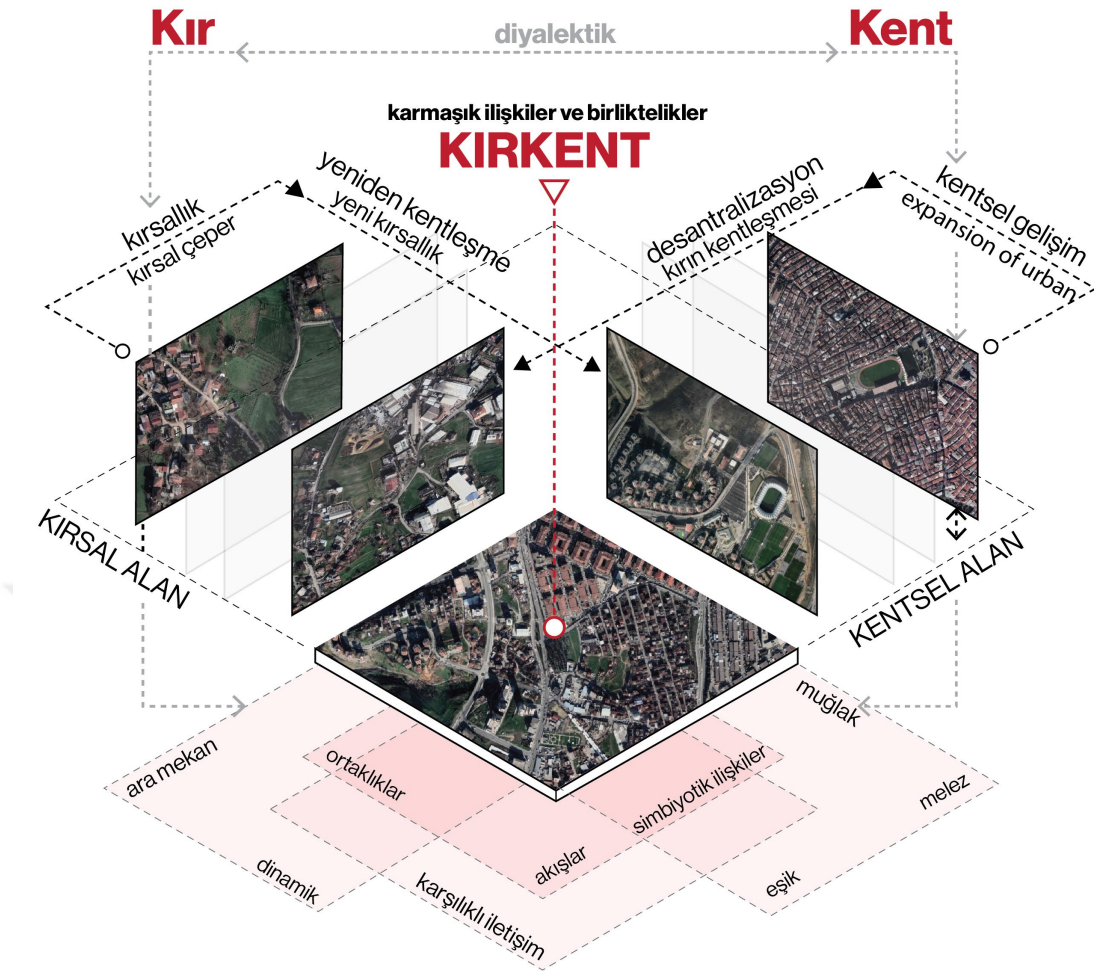
Şekil-7'de kır ve kent sınırlarının belirsizleşmesiyle ortaya çıkan kır-kent durumunun etkileşim şeması ve barındırdığı özellikler etkileşim şeması olarak verilmiştir. Sınırlar, görünür ve görünmez olabilir. Sınırların belirsizleşmeye başladığı yerde ***hareket***, ***karşılaşma*** ve ***deneyim*** vardır. Bunlar mekânda **geçişleri**, **eşikleri**, **muğlaklık** gibi durumları görünür kılar ve farklı **ara mekanlar** arasında konumlanan, birbirine karışan **melez** mekanları ortaya çıkarır.

2.4 Bölüm Sonucu

21. yüzyılda sınırlar farklı anlamlara, gerçekliklere ve mekânsal durumlara dönüşmüştür. Bunlar yeni kentsel ve mimari çözümler gerektirmektedir. Bu nedenle, ortaya çıkan sınırlar bağlamında mevcut ve gelecek senaryolarını tartışmak hayati önem taşımaktadır. Sınırlar iki farklı durumun mekânda ortaya çıkan ikili etkileşimi olarak görülebilir. Bunlar farklı durumları içinde barındırır.

Kırsal alanların geçirdiği **kentleşme baskısı** ve yapılaşma süreçleri ile ortaya çıkan yeni kırsallık formu kır-kent arakesitlerini ortaya çıkarmaktadır. Kentsel işlevlerle değişime uğramış bu kırsal alanlar; hızlı dönüşümlerin yaşandığı, yerel kültür ve üretimlerin kaybolduğu, doğal alanların yok edildiği birçok ekolojik kırılganlıkların oluştuğu yerlerdir. Bu nedenle kentin ekolojik dayanıklılığının sağlanması için sürdürülebilir kır-kent ilişkisinin dikkate alınması önemlidir. Ekolojik dayanıklılık, kentin beklenmedik durumlar karşında geçirdiği krizlere müdahale edebilmesi, cevap verebilmesi, kendini yeni koşullara karşı adapte ederek yenileyebilmesi ve tekrar sistemi denge durumuna ulaştırabilmesi olarak tanımlanabilir.

Sonuç olarak kır ve kent birbirinden ayrı düşünülemeyen bir şekilde mekânsallaşmış ve dönüşmüştür. Kır ile kentin birbiri içine girdiği kır-kent arakesiti oluşturan durumlarda bu ikili ilişki biçimini tanımlayan yeni ifadeler ve özellikler ortaya çıkmıştır. Kır-kent ikiliğinin artık daha karmaşık ve etkileşimli bir ilişkiye sahip olduğu düşünülmektedir (**Şekil-8**). Kır-kent ilişkisi günümüzde ***melezliği*** ve ***heterojenliği*** bir potansiyel olarak değerlendirip "**ortaklık"lar, "simbiyotik ilişkiler", "kırsal-kentsel arayüzler", "ara mekanlar", "eşikler", "akışlar", "karşılıklı dayanışma"** ve "**bütüncüllük**" gibi kavramlar üzerinden tartışılmaktadır.

Şekil 8: Kır ve Kentin Yeni Durumu ve İlişkileri: Kırkent *(R-Urban)*

(Google Earth [59] kaynağı aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

BÖLÜM III

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İSTANBUL'UN ÇEPERLERİNDE HAREKET, KARŞILAŞMA VE DENEYİM MEKÂNI OLARAK KIRKENT *'R-URBAN'*

İstanbul'da kentsel mekân, küreselleşme, hız, değişim ve dönüşüm gibi farklı paradigmalarla sürekli olarak yeniden üretilmektedir. İstanbul'un yapılaşma ve dönüşüm süreci, kentsel ve kırsal alanların da sürekli olarak yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Çepere doğru büyüyerek ve kentin doğal eşiklerine dayanan İstanbul'da; kentleşme ve yapılaşma süreçlerinin getirdiği, mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik sınırlar görülmektedir. Sınırlar, kentin sosyal, kültürel ve mekânsal dinamiklerini etkiler, karmaşık ve çok yönlüdür [60]. Kır-kent olarak İstanbul'da, kır ile kentin iç içe geçtiği yerleşim örüntülerinde farklı yaşam biçimleri barındırmasıyla çeşitli fiziksel, sosyal ve kültürel mekanların kesişimi görülmektedir. Bu kesişimin olduğu mekanlar bir ***eşik*** oluşturarak **melez** bir yerleşim örüntüsü ortaya koymaktadır. Bu durum, kaotik ve giderek karmaşıklaşan kentlerde yığılma, kümelenme ve örtüşme sonucu ortaya çıkan "***eşik***" ve "***ara mekân***" gibi durumları meydana getirir [61]. Fiziksel sınırlar aracılığıyla mekânın kullanımını tanımlanırken, sosyo-ekonomik ve kültürel sınırlar mekânda yaşayan insanlar arasındaki görünmeyen sınırlar ve ilişkileri etkiler. Kır ve kentin de kendi içerisinde bir karşıt yaşam biçimleri barındırması ve günümüzde kentsel ve kırsal sınırların giderek bulanıklaşması **kır-kent** durumunu ortaya koymaktadır. Kır-kent arakesitleri, ***çeşitli olasılıkları ve bir aradalıkları barındırmasıyla potansiyel bir karşılaşma alanı***, ve gelecekteki beklenmedik durumlara uyum sağlayabilecek ***esnekliği*** ve ***dinamikliği*** içinde barındırmaktadır [44]. Kır-kent, değişim ve dönüşüme açık bir şekilde yerel doğaya

adaptasyonları ile dikkat çekmektedir. İstanbul'daki kır-kent arakesitlerinin potansiyelleri üzerine kenti yeniden düşünmek ve daha esnek ve sürdürülebilir bir kentsel gelecek için yenileme stratejileri tartışılmalıdır [62].

Bu bölümde, İstanbul'un kır-kent etkileşimi, belirsizleşen kır-kent sınırlarının ortaya çıkardığı "eşik, ara mekân, muğlaklık ve melezlik" kavramları üzerinden tartışılacaktır. Bu kapsamda, önce İstanbul'un kentsel ve kırsal sınırlarının dönüşümü ve belirsizleşme süreci, ikinci aşamada ise eşik durumunun kır-kent çeperlerindeki yerleşim örüntülerinde ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik, kültürel ve sosyal durumlar, **diyalektik bir yaklaşımla** [5] tartışılacaktır.

3.1 İstanbul'un Kır-Kent Arakesitleri

21. yüzyılın kent dinamikleri kentsel mekanları değiştirmiş, yeni kırsal ve kentsel tanımlar ile ilişkiler yaratmıştır. Kentin değişim ve dönüşümleri, farklı kırılma noktalarının da etkisiyle kent ve kır yerleşim kalıplarını değiştirmiştir. Bu anlamda günümüzde kırsal ve kentsel alanlarda yeni yaklaşımlar ve birliktelikler söz konusudur. İstanbul'un çok katmanlı yapısı geçmiş, bugün ve gelecek üzerinde farklı katmanlar birikmektedir. Kentteki bu süregelen değişim ve dönüşüm süreçleri kentsel yerleşimleri etkilemektedir. Hız, hareket, kentleşme ve farklı paradigmaların etkisinde mekânın dönüşümü gerçekleşmekte ve yeniden üretilmektedir. Bu etkiler kentte yeni mekanlar, yeni sınırlar, arakesitler ve eşikler oluşmasına neden olmaktadır **(Şekil-9)**.

Şekil 9: İstanbul'un yerleşim sınırlarının çeperlere doğru büyümesi ve ortaya çıkan kır-kent eşikleri

Kır-kent, muğlak kentsel ve kırsal işlevlerin bir arada olduğu, belirsiz geçiş bölgeleri, çatışan değerlere sahip heterojen ve sürekli değişen bir yapıya sahiptir [63]. Bu bağlamda, **kır-kent çeperi** kısmen kentleşmiş özelliklere sahip bir kırsal alan ya da özel bir kırsal/kentsel hibrit bir peyzaja sahip bir yapıdır [64]. Taylor ve Hurley, [65] kentin çeperlerinin yalnızca kendi özelliklerine sahip yeni bir bölge olmadığını, aynı zamanda hala kırsal olduğunu ve bu kırsallığın daha kentsel bir yaşam tarzına doğru bir dönüşüm geçirdiğini vurgulamaktadır. Bu, kırsal ve kentsel unsurların bir araya geldiği veya birleştiği yeni bir mekânı ifade etmektedir [26]. Bu durum **kır-kent arakesitlerini** ortaya çıkararak kentte farklı yaşam biçimlerinin yan yana, iç içe bazen de **muğlak** bir mekân oluşumuna sürüklemektedir. Özellikle kentin çeperlerinde yoğunlaşmaya başlayan kapalı kentsel konut yerleşimleri; pandemi, deprem gibi etmenler ile artış göstermiştir. Kır ve kent arasında yeni sınırlar oluşturan bu durum, kent çeperinde özerkleşen toplumsal yapılar oluşturarak kentle ilişki kurmaktan uzaklaşan, kent-konut etkileşiminin zayıflamasına, toplumsal ilişkilerde kopukluklara neden olmaktadır. Değişen yaşam

biçimleri, sınıfsal ve mekânsal ayrışmaya yol açarak kent merkezi ve çeperlerinde yüksek güvenlikli, güvenlikli, kapalı yeni yaşam alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur [66]. Bu yaşam biçimi tercihleri, kentsel yaşamı etkileyerek farklı konut alanlarının belirginleşmesinde ve sınır oluşturmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kırsal yaşam ve kentsel yaşamın kesiştiği bu arakesitlerde hem fiziksel hem de sosyo-ekonomik sınırlar ortaya çıkmaktadır.

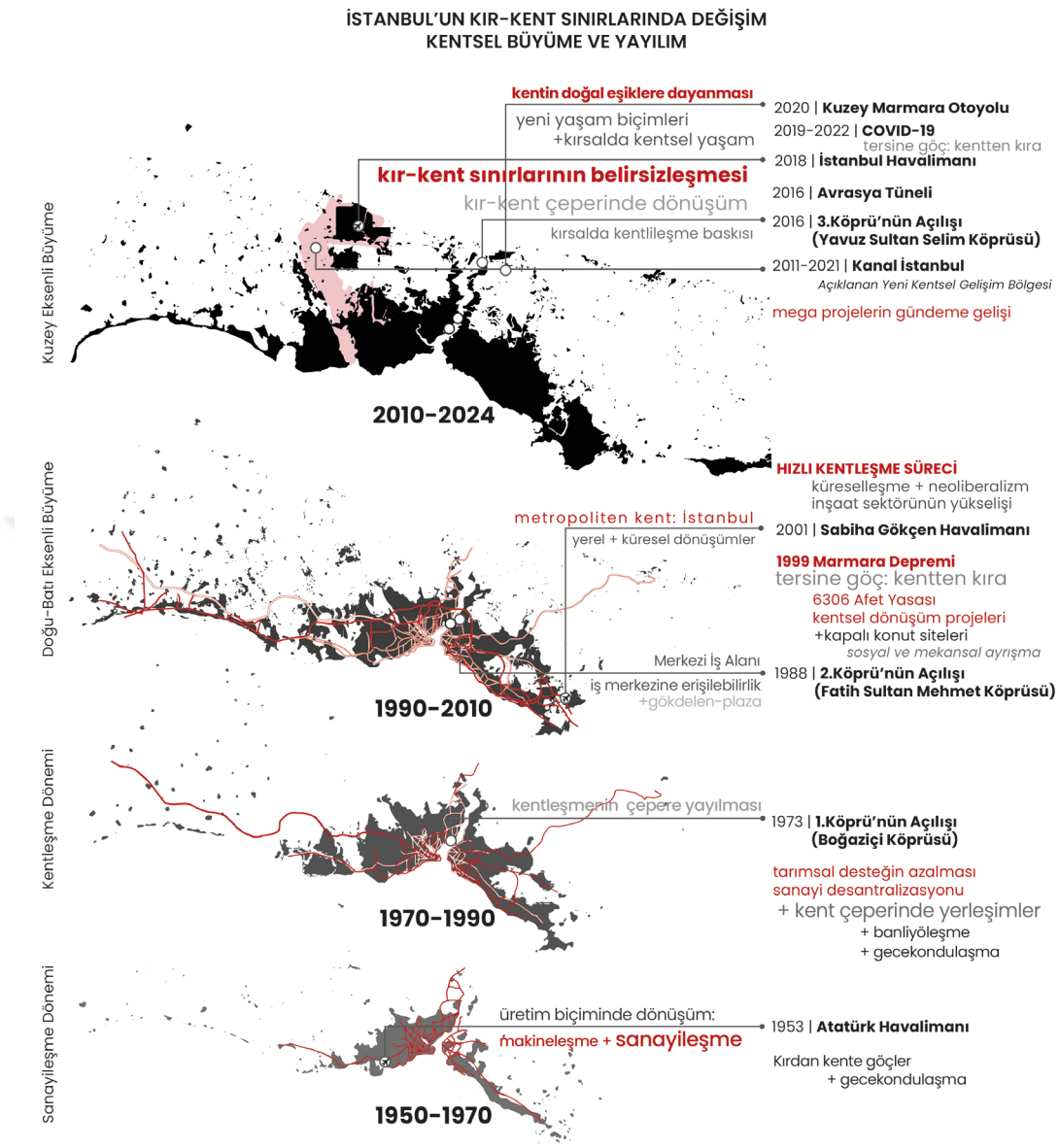

Şekil 10: İstanbul'un ve kentsel gelişimi ve kırsal çeperlere büyüme

(Google Earth [59] kaynağı aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Kırsal ve kentsel çeperlerin değişim ve dönüşümü, İstanbul'un kır ve kent sınırlarının değişmesinde siyasi, ekonomik, sosyal ve kentsel müdahalelerin etkili olduğunu görülmektedir. İstanbul'da kır-kent arakesitleri; (1) kırsala ulaşımı sağlayan ulaşım ağları, (2) plansız yapılaşma, (3) kentsel dönüşüm, mega projeler gibi faktörler kentin kırsal alanlara doğru büyümesine neden olmaktadır **(Şekil-10)**.

Kent, kırdan kente göçler nedeniyle 1950'lerden sonra ciddi bir nüfus artışı yaşamış, 1970'lerden sonra, çevresel otoyolların ve köprülerin inşası, banliyöleşme ve kentte yeni bir ticari gelişim ve telekomünikasyon teknolojisinin gelişimi, şehrin çok merkezli gelişimine neden olmuştur [67]. Aynı zamanda, bu çevredeki yeni merkezler, etraflarındaki gecekonduların gelişimini teşvik etmiştir. Endüstrileşmenin kentsel yerleşimler üzerindeki en büyük etkisi 1950'lerden sonra gözlemlenmiştir. İstanbul'un kırsal alanlardan aldığı göç ve hızlı kentleşme yoluyla giderek genişlemesi, yeni yerleşim yerlerinin gelişimi, ticaretin ve yüksek gelir gruplarının çevresel alt merkezlere taşınması ve kültürel dönüşüm ve bazı mahallelerin gecekondu bölgelerine dönüşmesine neden olmuştur. 1970'ler ve 1980'lerde, Boğaziçi'nde köprülerin ve çevresel otoyolların inşası sonrasında, İstanbul'da gelişmiş ülkelerdeki gibi banliyöleşme hareketi başlamıştır. Kentin çeperlerindeki yerleşimlerde oluşmaya başladı. 1980'lerden sonra, küreselleşme dinamiklerinden etkilenen yeni yapısal dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümlerin mekânsal yansımaları, kentin makro formlarında ve kentsel işlevlerle hem yerel hem de bölgesel olarak ortaya çıkmıştır [68]. İstanbul'un fiziksel sınırlarına baktığımızda kentleşme ve ulaşım ağlarının yerleşim alanlarını şekillendirmede etkisi olduğu söylenebilir. Bu anlamda kentin geçirdiği mekânsal dönüşümler, yapım-yıkım süreçleri kentteki yerleşim biçimlerini de şekillendirmektedir.

Şekil 11: İstanbul'un Kır-Kent Sınırlarında Değişim: Kentsel Büyüme ve Yayılım ([59], [69], [70], [71]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil-11'de verilen İstanbul'un 1970-1990 yılları arasındaki durumuna baktığımızda İstanbul'un kentsel sınırlar içindeki büyüme modelinin 1980'lere kadar eklemlenerek gerçekleştiği ancak daha sonra ulaşım sektöründeki değişikliklerin etkisiyle "sıçramalı olarak otoyol ve aktarma noktalarında gelişen merkezler" modelinin hakim

olduğu gözlemlenmektedir [72]. Bu noktada İstanbul'daki yerleşim alanlarının çeperlere doğru yayılması etkileyen durumlar köprülerin ve havalimanın açılması, ulaşımın ağlarının gelişmesi sayılabilir. **Bu durum kentteki hareketi arttırmış, sınırların sürekli olarak yeniden üretilmesini sağlamıştır.** Kentteki mekânsal sınırların oluşumunda ulaşım ağları önemli bir faktör oluşturmuş, kentin büyümesini ve yeni yerleşim alanlarının oluşmasına neden olmuştur.

1990 sonrası ulaşım ağları gelişmeye devam etmektedir. Bu dönemde kentin doğu çeperinde Pendik-Tuzla aksında yeni bir sanayi alanının tanımlanması, 2001 yılında Sabiha Gökçen Havalimanı'nın inşa edilmesi kentleşmenin yönünün kentin doğusundaki çeperlere kadar gelişmesine neden olmuştur. 2000'li yıllardan itibaren ulaşım ağlarının etkisi ile gelişen kentleşme ve yapılaşma, kentin kırsal alanlarına doğru büyümesini sürdürmektedir.

Kentin 2010 sonrası sınırlarına ve ulaşım ağlarına baktığımızda ulaşım ağlarının yanı sıra mega projelerin de etkilediği söylenebilir. Bu dönemdeki en belirgin etki, 3. Köprü ve bu köprüyle ilişkili olarak önerilen ulaşım merkezlerinin, kentin kuzey aksındaki yapılaşmanın önünü açması ve kentsel yerleşim sınırlarının doğal eşiklere dayanmasını sağlamasıdır [72]. 2016 yılından sonra görülen kentsel ve kırsal sınırlar üzerine en büyük müdahalelerin gerçekleştiği mega projeler etkili olmuştur. Bunlar 3. Köprü, İstanbul Havalimanı ve Kuzey Marmara Otoyolu ve planlanan Kanal İstanbul projeleridir. Bu projelerin ortak özelliği kentin kuzeyindeki kırsal alanların yapılaşmasına neden olacak bir kentsel gelişim yönü yaratmalarıdır. Bu projeler yakınında başlayan kırsaldaki dönüşümler kentin sınırlarını değiştirecek, kırsal alanlarının yapılaşmasına ve kentin kuzeye doğru büyümesine neden olacaktır.

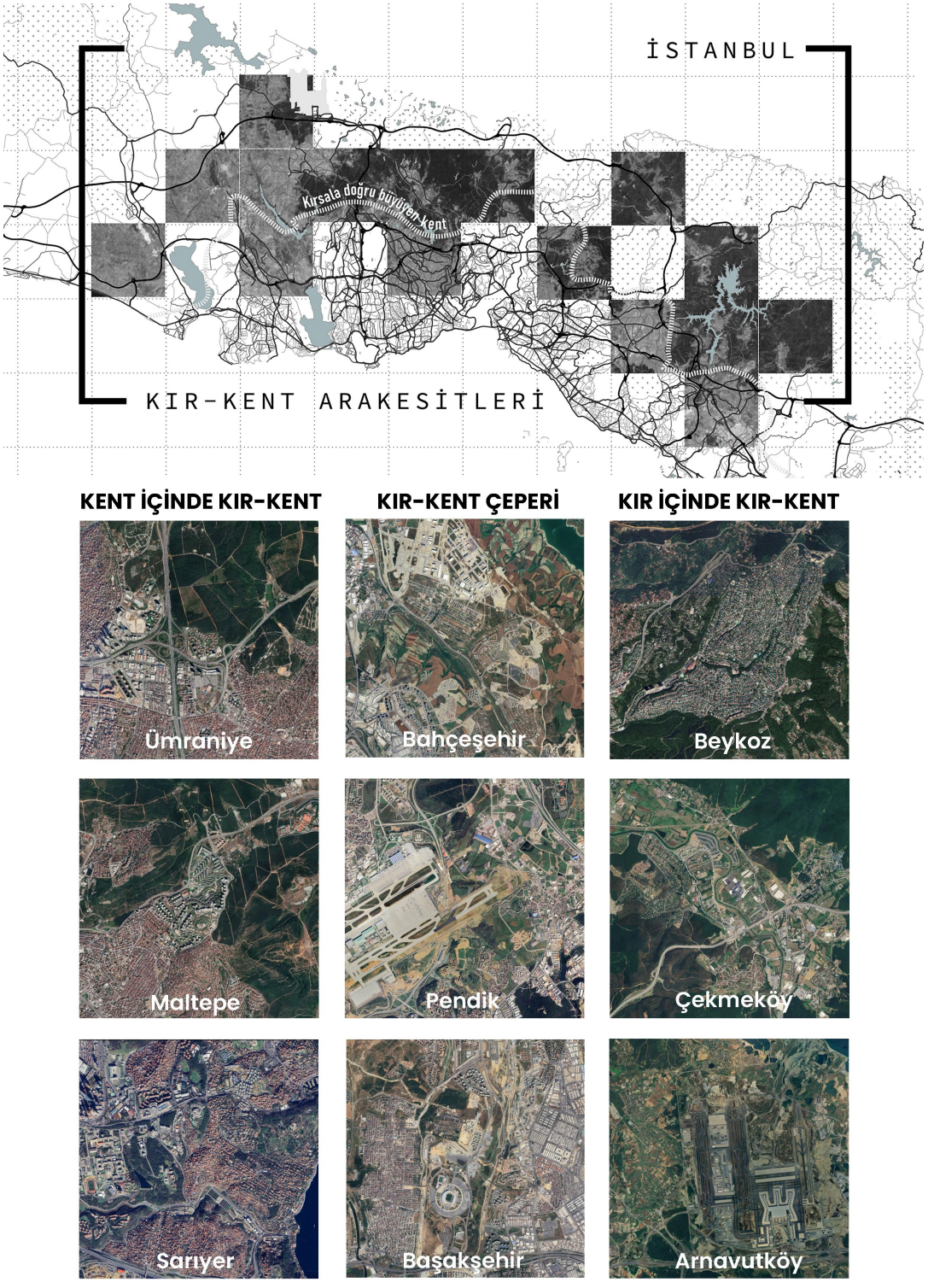
Kentin kuzeye doğru büyüyerek doğal eşiklerin çeperine dayanması, burada açılan İstanbul Havalimanı, Kuzey Marmara Otoyolu, İstanbul Havalimanı ve planlanan Kanal İstanbul gibi projeler kırsalda yeni yerleşim alanlarının açılmasına neden olmaktadır. Çeperlerde gördüğümüz kapalı lüks konut sitelerinin oluşmasına neden olan etmenlerden biri de COVID-19 pandemisi ile kırsal alanların önem kazanması, kentteki yoğunluktan uzaklaşma isteği ile kentten kırsal alanlara doğru göç başlamıştır. Bu da konut sektörünü etkileyerek kırsalda yeni yerleşim alanlarının oluşturulmasına, kent-doğa ilişkisinin yeniden sağlanmasına yönelik yapılan konut projeleridir. Bu etmenler kentin çeperlerinde yer alan enformel ve kırsal yerleşimlerin zaman içerisinde değişim ve dönüşüm geçirmesi, doğal alanların tahrip olmasına neden olmaktadır. Kentle kırsalı bir araya getirmeye çalışan bu yerleşimler aynı zamanda farklı mekânsal, sosyal, kültürel durumların kesişimini ortaya çıkararak ve kır-kent arakesitlerini oluşturmaktadır.

3.2 İstanbul'un Çeperlerinde KırKent Yerleşim Örüntüleri ve İkilikler

İstanbul'un konut yerleşimleri zaman içerisinde farklı kırılmalar yaşamıştır. Bu kırılmalar kentte yaşam biçimlerini ve konut tipolojilerini değiştirmiştir. Yerleşim örüntülerinin değişimi günümüzde kent içinde sınır oluşturan yerleşim tipolojilerine dönüşmektedir. Örnek olarak güvenlikli ve kapalı site yerleşimlerinin artması, kentin merkezinden çepere taşınan küçük ölçekli kentler yaratarak kent-konut ilişkisini zayıflatmaktadır. Günümüzde İstanbul'da çeperlere doğru yayılan toplu konut siteleri ve gecekondu mahalleleri yan yana bulunarak ***arakesitler*** oluşturmaktadır. Bu kesişim aynı mekânda olmalarına rağmen hem fiziksel hem ***sosyo-ekonomik sınırlar*** da ortaya çıkararak bireyin kent **deneyimini** ve **etkileşimini** sınırlandırmaktadır. İstanbul'daki yerleşim örüntülerinin oluşturduğu sınırlar ve eşikler insan-mekan etkileşimini

etkilemektedir. Farklı mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik koşulların sınırlar oluşturduğu, birbirine karıştığı ya da bir geçiş bölgesi tanımladığı bu melez mekanlar kentte **eşikler** oluşturmaktadır.

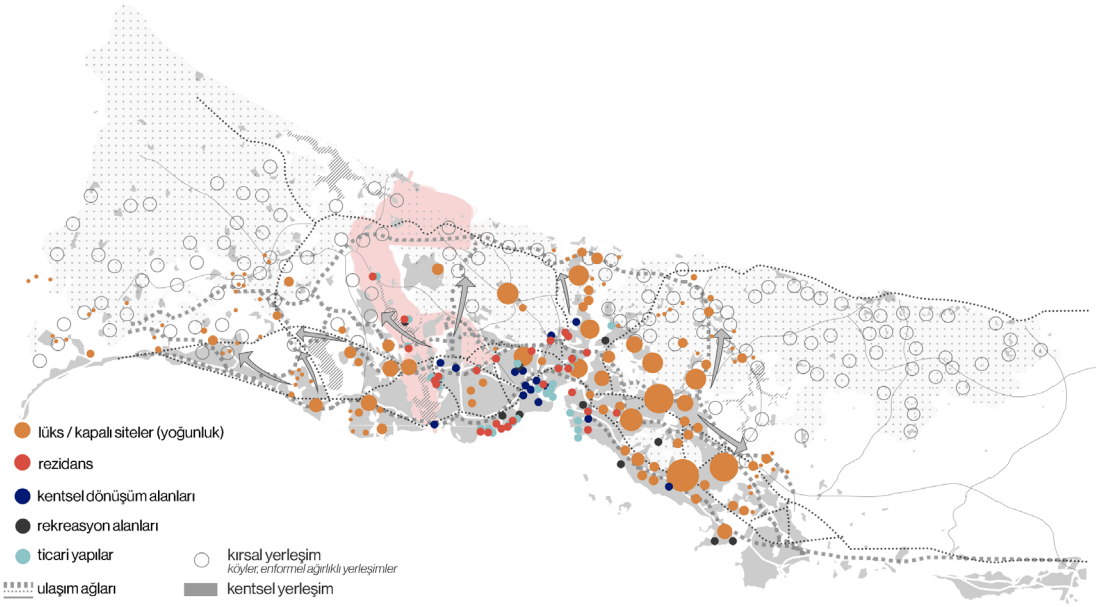
İstanbul'un çeperlerinde görülen yerleşim alanlarında, tipolojik ve örüntüsel farklılığı okuyabildiğimiz gibi kırsal alanların içinde giderek sınırlaşan kentsel yerleşim formları ortaya çıkmaktadır. Bu **durum kırın içinde kent, kentin içinde kırsal yerleşim örüntülerinin göründüğü melez bir form** ortaya çıkarmaktadır. **Şekil-12**'de İstanbul'un kırsal ve kentsel çeperlerindeki yerleşim örüntüleri gösterilmiştir. Sınırlarına artması ve aradaki geçirgenliklerin kaybolması kentte yeni yaşam merkezleri yaratarak kentle kurduğu ilişkiyi ve etkileşimi azaltmaktadır. Kır-kent çeperinde görülen 2000'lerden itibaren yaygınlaşan kapalı/lüks konut yerleşimleri görüldüğü gibi kentte mekânsal sınırlar oluşturarak sosyo-mekânsal bir ayrışma yaratmaktadır.

Şekil 12: İstanbul'un Çeperlerindeki Kır-Kent Arakesit Yerleşimleri: Kır içinde Kent, Kent içinde Kır İkiliği

([59], [71]tarafından yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Günümüzde İstanbul'un yapılaşma sürecini ulaşım ağlarının yanı sıra kentsel dönüşümler, mega projeler, ticari yapılar ve rekreasyon alanları da etkilemektedir. **Şekil-13**'te verilen haritalama çalışmasında kentteki farklı yapılaşmalar üst üste düşürülerek kentteki güncel durum ortaya konmuştur. Bu farklı katmanların her biri kentin gelişim yönü ve üzerinde biriktirdiği farklı mekânsal ve fonksiyonel özellikleri göstermektedir. Haritaya göre lüks/kapalı konut sitelerinin bulunduğu konum ve yoğunluğu gösterilmiştir***. Günümüzde kırsal alanlara doğru yayılan bu yerleşim örüntülerinin yoğunluğu da kır-kent çeperinde gittikçe artmaktadır***. Kırsal ile karışan bu kentsel dokular mekânı dönüştürerek ticari (alışveriş merkezleri, turizm alanları, vb.), iş alanlarını da oluşturmaktadır. Benzer şekilde rezidans tipi konut tipolojileri de kent içinde olabildiği gibi günümüzde kırsal alanlara da taşınmış ve beraberinde ticari alanların da oluşmasına neden olmuştur. Kır-kent ikiliğini doğuran bu arakesitlerde mekânsal olarak gözlenebilecek fiziksel sınırlar doğmaktadır. Bunun yanında sosyal, ekonomik ve kültürel sınırların da ortaya çıkmaktadır. Haritada gösterilen kırsal yerleşim olarak adlandırılan noktalarda köyler ve enformel ağırlıklı yerleşimler bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin kapalı konut siteleri, rezidans gibi kentsel yerleşim alanlarıyla çatışması, yan yana gelmesi durumu kentte arakesitler oluşturmaktadır.

Şekil 13: İstanbul'daki kır-kent yerleşim örüntüleri ve konut tipolojileri ([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

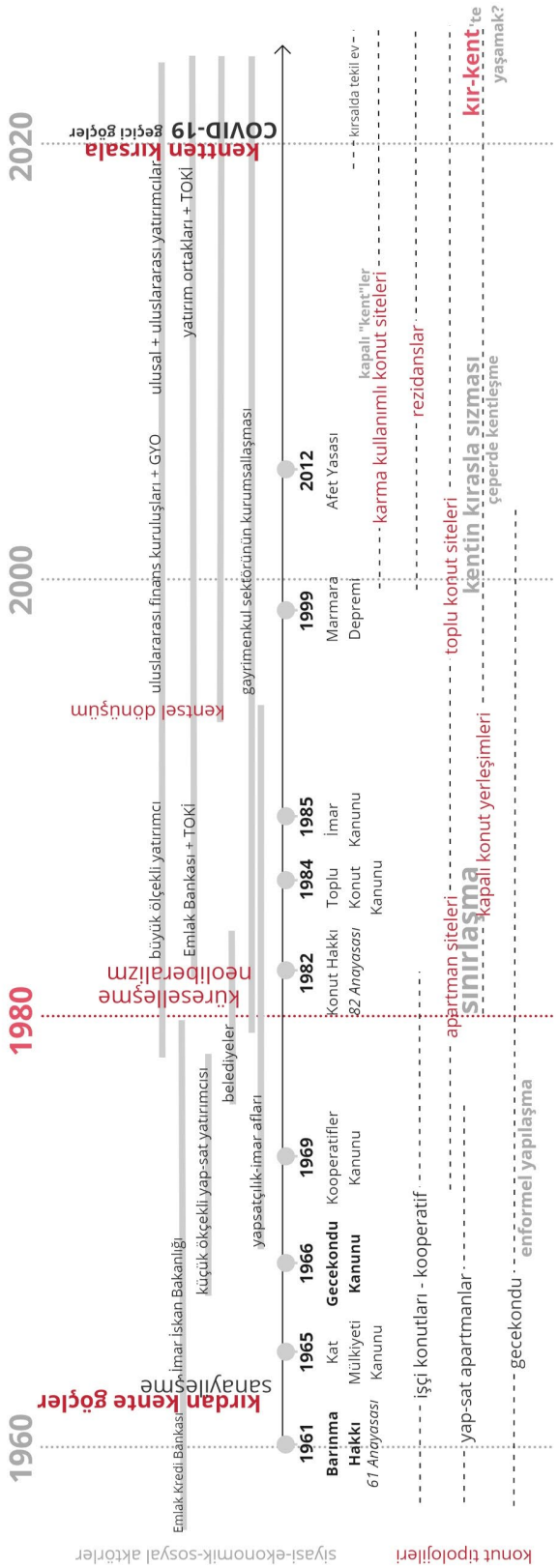
Şekil-14'de verilen zaman çizelgesine göre 1960'lardan itibaren ivme kazanan sanayileşme etkileri ve kırdan kente görülen göçler enformel konut yapılaşmasına neden olmuştur. Sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan gecekondu yerleşimleri, planlı alanların dışında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Başlangıçta şehir merkezlerindeki boş alanlar üzerine inşa edilen bu yerleşimler, zamanla yeterli alan olmaması, sanayi bölgelerine yakınlık gibi nedenlerle şehir dışına doğru genişlemiştir. Gelişmekte olan birçok ülkede benzer gecekondu kavramları mevcuttur. Gecekondu yerleşimlerinin konut kalitesi, hizmetlere erişim ve altyapı sistemleri gibi özellikleri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genel olarak yaşanan süreç benzerdir [73]. Kente yapılan işçi göçleri sonucunda ortaya çıkan konut krizini çözmek üzere devlet tarafından Emlak Kredi Bankası, İmar İskan Bakanlığı gibi konut ihtiyacını karşılamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Daha sonra gecekondu olgusu 1966 tarihli yasayla resmileşmiştir.

Gecekondular yapsatçılık ve küçük ölçekli yatırımcıların etkisiyle yayılmaya ve biçim değiştirmeye devam etmiştir. 1980'lerden itibaren küreselleşme ve neoliberalizm etkisiyle konut üretiminde artış görülmüştür. Turgut, [74] "gecekondu yerleşimlerinin İstanbul'un çeperlerine doğru genişlediğini ve bu yerleşim örüntülerinin kendilerini Türk kentleşme pratiklerinde yeni bir kavram olarak tanıttığını" belirtir (s.80).

2000'lerden sonra ulusal ve uluslararası büyük yatırımcıların da desteğiyle konut artık bir sermaye aracına dönüşmeye başlamıştır. Kentin içerisinde karma kullanımlı, kırsalda yer alan büyük ölçekli kapalı siteler hızla artmaya başlamıştır. Güvenlikli yerleşim bölgeleri, kapıları, özel yönetimleri ve özel olarak sağlanan hizmetleri ile kentsel mekânın, yönetimin ve kentsel hizmetlerin özelleştirilmesi ve metalaştırılması yönündeki bu küresel eğilimin sosyo-mekânsal ifadeleri olarak; neo-liberal kentsel politikalar tarafından oluşturulan yeni bir mekânsal örgütlenme ve yönetim biçimini temsil etmektedir [75]. Kentin kırsala sızmaya bağladığı bu çeperdeki yerleşimler, kentle ilişkiden kopuk yerleşim mekanları yaratmaya başlamıştır. Kapalı konut sitelerinin artması, toplumsal ayrışmaya neden olarak olumsuz etkiler yaratmaktadır. 2000'li yıllarda, İstanbul'un konut alanlarının büyük bir kısmının plansız yerleşimlerden oluştuğu ve planlı kalkınma dönemlerinde belirlenen politikaların uygulanamadığı, mekânsal ve toplumsal sorunların çözümünde planlamanın yetersiz kaldığı gözlenmektedir [76]. 1990-2000 yılları arasında inşa edilen yapılar genellikle Silivri, Avcılar, Küçükçekmece Bahçeşehir, Gaziosmanpaşa, Ümraniye, Sultanbeyli, Çekmeköy, Şile ve Tuzla gibi ilçelerde, genellikle havza, orman ve tarım alanları üzerine kurulmuştur ve İstanbul'da yapılaşmanın kentin ekolojik açıdan hassas bölgelerini ciddi şekilde etkilemeye başladığı dönem olarak kaydedilmiştir [76]. Kır-Kent yerleşim örüntülerini etkileyen siyasi-sosyal-ekonomik gibi birçok etmen bulunmaktadır ve bunlar zaman içerisinde yerleşim

dokusunda çeşitlilikler ve sınırlaşmalar yaratmıştır.; Turgut ve Özten [77] ise "küreselleşmeyle ilişkili fiziksel dönüşümlerin çoğunun kapalı konut sitelerinin gelişimiyle gerçekleştiğini belirtmektedir". Bu yeni paradigmaların ortaya çıkışıyla farklı konut tipolojileri oluşmaya başlamış, yeni toplumsal ve sosyo-ekonomik yapılaşmaları ve sınırlaşmayı ortaya çıkarmıştır.

2020 yılında yaşanan COVID-19 pandemisinde de kentten kırsala bir geçici tersine göç durumları gözlemlenmiştir. Kentin yoğunluğundan ve yarattığı sağlıksız mekanlardan bir kaçış mekânı olarak görülen kırsalda yeni kentli yaşam biçimleri görülmüştür. Bu durum **kır-kent ikiliğinin** oluştuğu farklı ara durumların çeperlerde görülmeye başlamasına neden olmaktadır. **Kır-kent** çeperlerinde bulunan kapalı siteler **kent-konut ilişkisini** ve **etkileşimini** azaltmaktadır. Bunun yanında farklı fiziksel, sosyoekonomik ve kültürel sınırları da beraberinde getirmektedir.

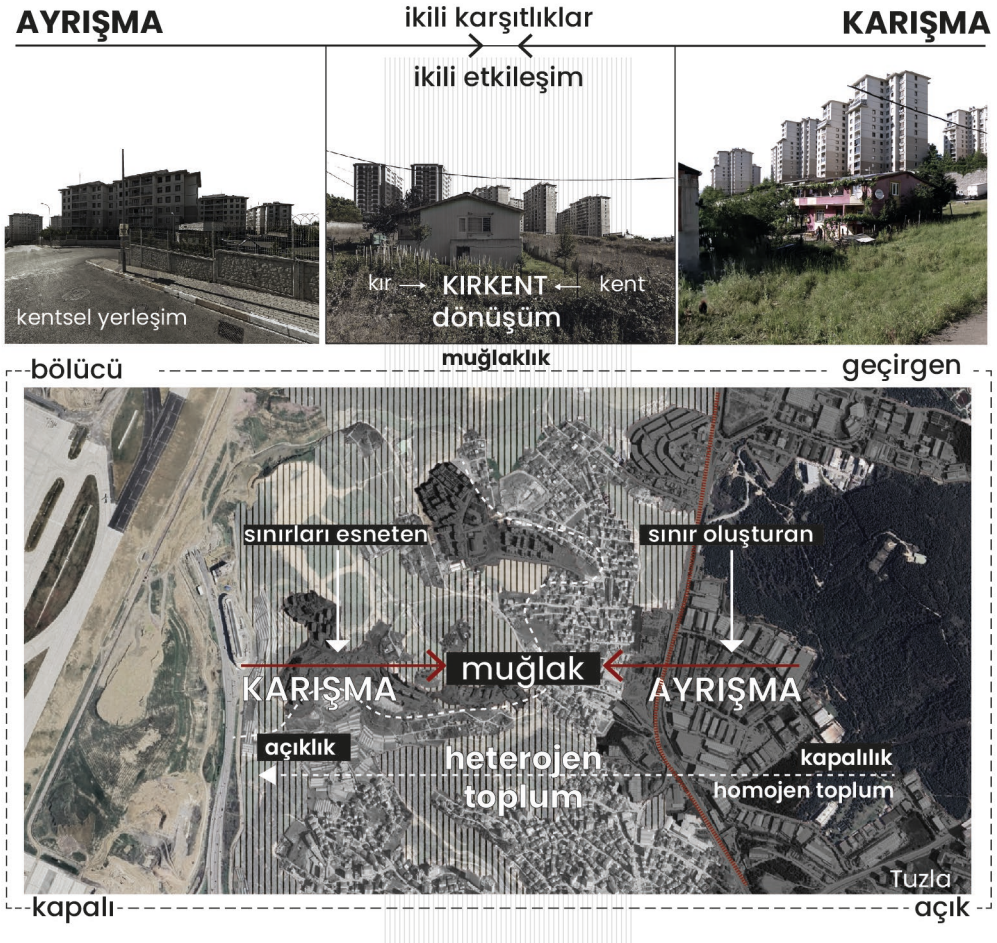
Şekil 14: Kırsal-Kentsel yerleşim örüntülerini ve konut tipolojilerini etkileyen siyasi-sosyal-ekonomik aktörler

Günümüzde kentlerin yapılaşma ve büyüme modellerinin kırsal alanlara uyguladığı kentleşme baskısı ve kırsal alanlardaki dönüşümler kır ve kent kavramlarının ve mekânsal pratiklerin dönüşümüne neden olmuştur. Artık **ne kent ne de kır** olarak tanımlayamayacağımız ***muğlak alanların*** ortaya çıkması, kır ve kentin ilişkilerini bazen çatışan bazen iç içe geçen bir hale dönüşmüştür. Sınırların esnemesiyle bir **ara mekân** olarak kır-kent, **farklı yaşam biçimlerinin** ve ***sosyo-mekânsal ikiliklerin*** bulunduğu bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Kır-kent arakesitlerinde; kır ve kentin birbirine sınır oluşturması ya da birbiri içerisine geçmesi ***ayrışma ve karışmayı, kentin*** saçaklanarak kırsal alanlarda yapılaşmalar oluşturması kentin ***bütüncüllüğünü ve parçalılığını, doğal ile yapma*** çevrelerin bir aradalığını***, planlı ve plansız*** yerleşimleri***, yapımı ve yıkımı,*** görebileceğimiz ikiliklerin olduğu alanlardır.

3.2.1 Ayrışma – Karışma

Kırsal ve kentsel sınırların değişmesi ve kentin kırsal alanlara sızmasıyla beraber kır ve kent tanımlamaları değişmiş hem kırsal hem de kentsel mekânın özelliklerini ve yaşam biçimlerini taşıyan diyalektik bir sürecin ürünü olarak kır-kent arakesitlerini oluşturmaktadır **(Şekil-15)**. Kentsel ve kırsal alanlar arasında kalan doğal ya da yapma, görünen ya da görünmeyen bu sınırlar bazen keskin sınırlar ortaya koyarken, arayüzlerde bu sınırlar bulanıklaşabilir. Bu mekânsal sınırlar zaman içinde sürekli olarak değişir, genellikle geçirgendirler ve kolayca aşılabilirler ve özellikle kentsel ve kırsal alanları ayıran sınırlar neredeyse her zaman muğlak ve bulanıktırlar [78] [79]. Kır ve kent yaşam biçimleri arasında geçirgen bir **eşik** oluşturarak bir **arayüzleri** oluşturabilir. Bu nedenle ***arayüzler; kırsal ve kentsel alanlar arasındaki geçiş bölgesini*** tarifler. **Ayrışma** ise sınırların netleştiği, farklı mekan, yaşam biçimleri ve zıtlıkların yan yana gelerek

etkileşimi kısıtlar. Kırsal ve kentsel yaşamın karışması ya da iç içe geçmesi, tartışmasız en çok kentin çeperinde, kırsal ve kentsel yerleşim yerlerini birbirinden ayıran ara alanlarda belirginleşmektedir ve aynı zamanda sınır değişikliklerinin -değişen, kesişen ve bulanıklaşan- en çok görüldüğü yerdir [80]. Bu durum kır ve kentin bir aradalığının ***muğlak*** halini ortaya koyar.

Şekil 15: Ayrışma-Karışma ve Kır-Kent İkiliği

([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Kentin kırsalla buluştuğu yer ***-kır-kent arayüzü-*** her zaman kolayca belirlenemeyebilir [81]. Kırsalı kentten ayıran sembolik ve sosyal sınırların net fiziksel

veya kültürel sınırlar veya çizgiler olmadığını, daha ziyade insan etkileşiminin olduğu bir bölge olarak görülmektedir [82].

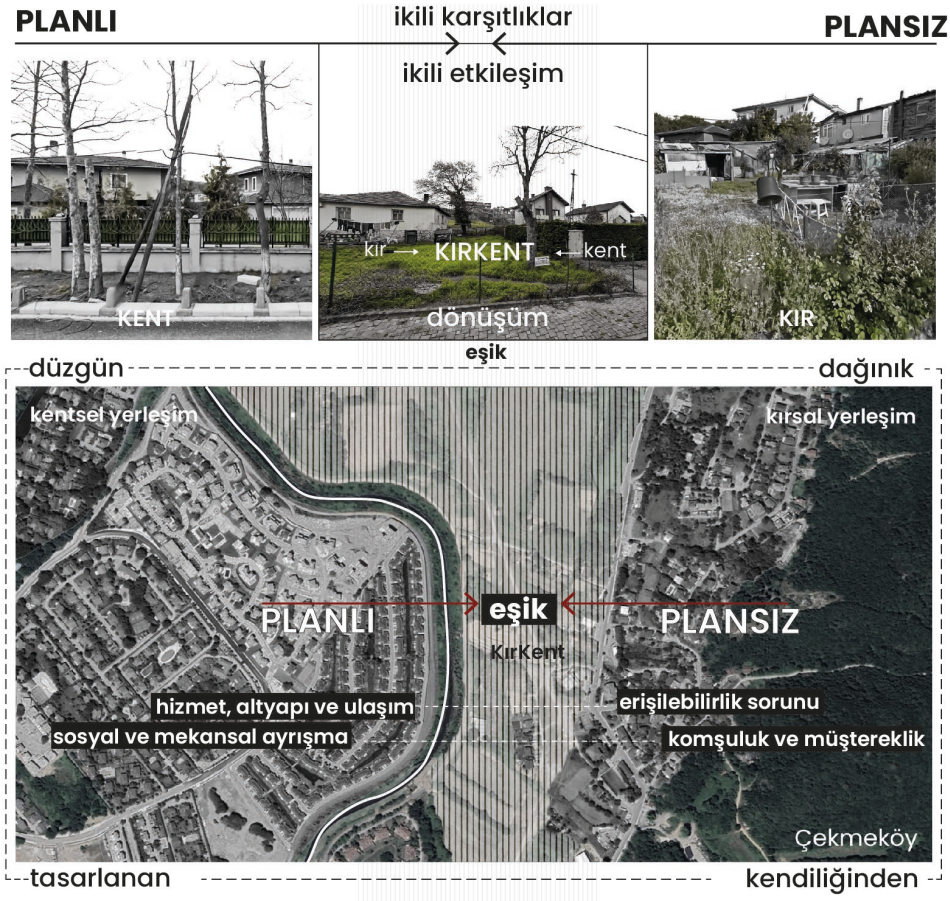
Kentin çeperleri, kır-kent arayüzü, sınır gibi çeşitli terimler, kentsel genişleme alanları olarak sınıflandırılmayan ve kentin dışına doğru ya da bazı durumlarda kentin içinde kentleşme süreçleri geçiren, kentsel ya da kırsal yerleşim alanlarını ifade etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. ***Kentsel sınır, çeper veya arayüz***, baskın kentsel özelliklerden, (yerleşim yoğunluğu, morfoloji, kentsel kullanım, sosyokültürel dinamikler) kırsal veya doğal arazi kullanımına doğru geçişi ifade eden bir alan sınırı olarak tanımlanabilir [49]. Stavrides [24] metropollerin günden güne, farklı şekillerde tanımlanmış adacıklardan oluşan karmaşık bir küme haline geldiğini söyler. Bazı durumlarda, bu adacıklar kenti geri kalanından sınırlar (duvarlar) ile ayırır; büyük alışveriş merkezleri ve etrafı çevrili güvenlikli kapalı konut yerleşimleri buna örnek gösterir. Bu yerleşim biçimleri kentin geri kalanından kopmuş ve içerisindeki topluluğu ***homojen***leştirmektedir. Karışmanın olduğu yerleşimler ***heterojen toplum*** yapısını ortaya koyarak kent ve kırın *ikili etkileşim alanını* destekler.

3.2.2 Planlı – Plansız

Kentlerin yapılaşma süreçlerinde ortaya çıkan, yerleşim örüntülerini ve kentin morfolojisini, bununla birlikte yaşam biçimlerinin dönüştüğü planlı ve plansız kentsel yapılaşma süreçleriyle gerçekleşen yerleşim alanları kentte gözlemlenebilecek bir başka ikilik olarak ortaya çıkabilir **(Şekil-16)**. Son birkaç on yılda, kentsel enformellik günümüzde büyük metropolleri etkileyen kritik bir sorun olarak ortaya çıkmıştır [83][84]. Hem enformel hem de formel alanlar *mekânsal ve sosyal ayrışma* ile işaretlenirken, zaman zaman enformel ve formel alanlar arasındaki ayrımı derinleştirmiş, mevcut sosyal

ve fiziksel sınırları iki ayrı kent anlatısını güçlendiren teorik yapılarla desteklemiştir [85] [86]. Formel yerleşimler kırsal ve kentsel alanlardaki ***planlı*** ve ***düzenlenmiş*** yapıları temsil eder. Bu yerleşimler genellikle devlet ya da resmi kuruluşlar tarafından belirlenen kurallara ve planlama sürecine göre oluşturulur ve yönetilmektedir. Planlı yerleşimler beraberinde kentsel işlev ve hizmetleri de kırsal alanlara beraberinde getirir. Bu nedenle hizmet, altyapı, ulaşım, ticaret, eğitim gibi ihtiyaçların giderilmesi de söz konusudur. Kırsal alanlarla kentsel alanların birlikteliğinde göze çarpan en önemli sorun *eşit sosyal, mekânsal, ekonomik fırsatlara ve hizmetlere erişilebilirlik sorunudur.* Bu durum kır ve kent arasındaki ayrımı derinleştiren, farklı standartlarda yaşam koşullarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Öte yandan enformel yerleşimler, ***planlanmamış*** ve resmi kurallara uygun olmayan yapılaşma biçimlerini ifade eder. Bu tür yerleşimler genellikle özellikle sanayileşmeyle başlayan kente göç dalgaları, gecekondulaşma, ekonomik ihtiyaçlar gibi toplulukların kendi ihtiyaç koşullarına göre oluşturduğu, ***kendiliğindenlik*** gösteren yapılaşma biçimleridir. Yaşam biçiminde komşuluk ve dayanışma görülmekte, mahalle kültürü devam ettirilmektedir. Enformelliğin kentsel dokuya eklemlenmesi yönündeki genel eğilime rağmen, kentsel politikalar formel-enformel ikilemini sürdürmeye devam etmekte; kente ilişkin bu düalist bakış açısı, enformelliğin nasıl algılandığı ve ele alındığı konusunda zorluklar, tartışmalar ve çelişkiler yaratmaya devam etmektedir [87]. Bu anlamda plansız yerleşimlerin her zaman yıkıma ve yeniden yapıma uğrama olasılığı vardır, planlanan kırsal alanlar kentleşme baskısı ile çevresini de hızla dönüştürmektedir. Bu durum ara mekanların sürekli değişim ve dönüşüm geçirdiği hareketli bir alan olduğunu gösterir.

Şekil 16: Planlı-Plansız ve Kır-Kent İkiliği

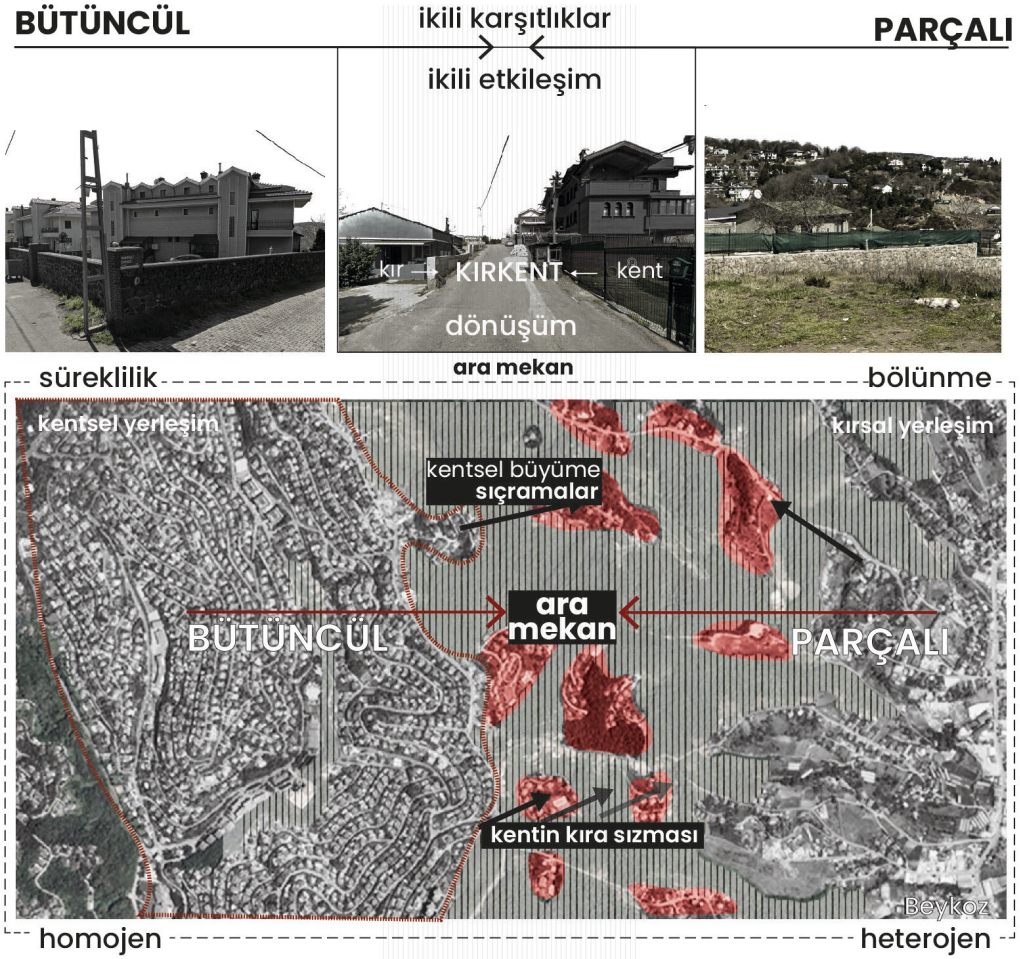
([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

3.2.3 Bütüncül – Parçalı

Bütüncüllük ve parçalılık, mekânsal ve sosyal düzenlemelerin iki zıt ancak birbiriyle ilişkili yönünü temsil eder, bir sürekliliği veya bölünmeyi ifade edebilir. Bütüncüllük, mekânsal, sosyal veya kültürel yapının bir bağlılık ve birliktelik içinde olmasını ifade eder **(Şekil-17)**. Belirli bir mekânın içindeki sınırların netlik ve bütünlük içinde korunmasını sağlayabilir. Örneğin; bir yerleşim alanındaki homojenlik, topluluklar arasındaki sosyal ilişkilerin ve kültürün sürekliliği görülebilir. Parçalanma ise; bir bütünün bölünerek *parçalara ayrılması, kopmalar ve saçılmaları* tarifleyebilir.

Alver (2009)'a göre, kentsel parçalanmaların odağı, kentin sınıflar, kültürler (ve alt kültürler), aktörler, gruplar, topluluklar tarafından bölünüp bölünmediği veya kentsel bütünlüğün kısmen parçalanması veya başka bir pozisyona karşı durumuyla ilgilidir [88].

Parçalanma, bir alanın içindeki *sınırları zayıflatır veya esnetir*. Kentteki parçalı bir yapı, kentin sınırları içeresindeki bölünmüş yerleşim alanlarını ya da toplumsal grupları işaret edebilir. Bu durum mekânsal veya sosyal yapıda kopukluklar, ayrışmayı ortaya çıkarabilir. Bu şekilde, bütüncüllük ve parçalı yapı ikili bir ilişki içindedir ve birbirini etkileyen farklı durumlar oluşturur. Parçalı bir kent, sosyal dokudaki ***çeşitliliği*** ve ***heterojenliği*** artırabilir; bu durum, sınırların esnediği yerlerde bir arakesit oluşturarak parçalanmış bir doku içinde ***bütünleşme potansiyeli*** doğurabilir. Aynı zamanda, sürekli bir sosyal veya kültürel davranış biçimi, toplumun parçalanmış yapısını yeniden bütünleştirebilir.

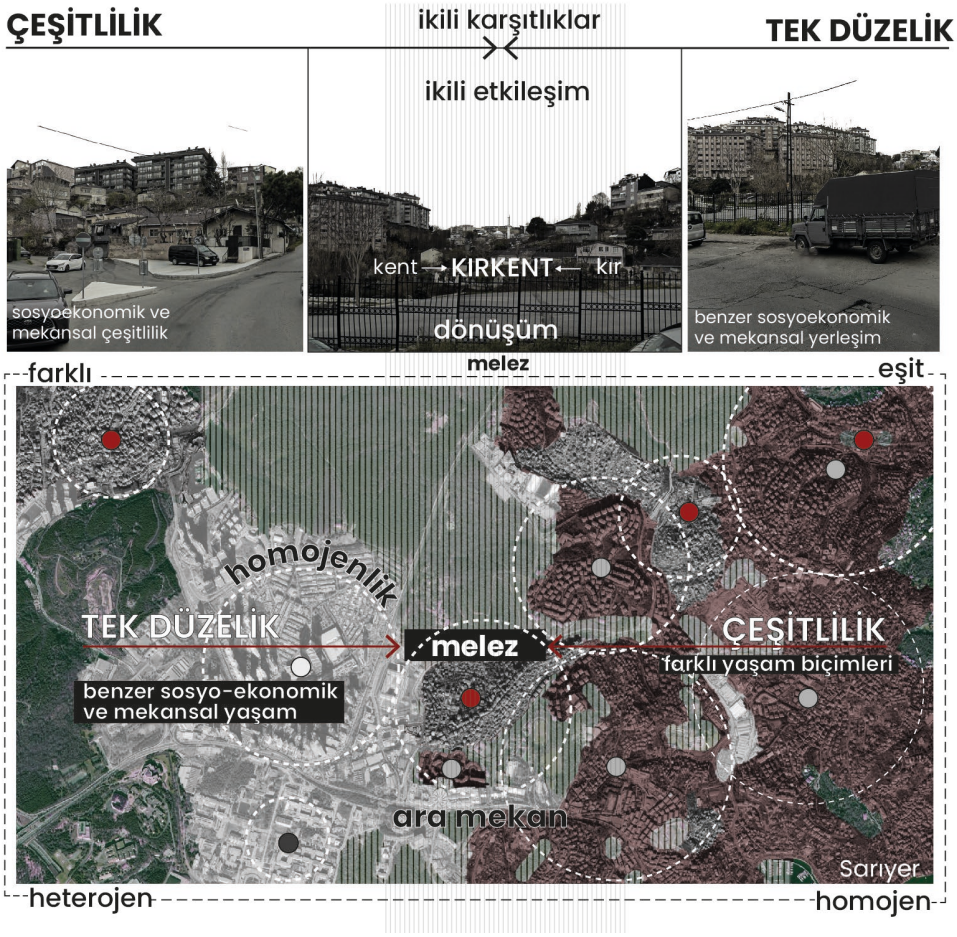
Şekil 17: Bütüncül-Parçalı ve Kır-Kent İkiliği

([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

3.2.4 Çeşitlilik – Tek Düzelik

Kent ve kırsal yaşam arasındaki ***çeşitlilik-tek düzelik*** ikiliği, ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel boyutlarda birbirine zıt ama bir o kadar da birbirini tamamlayan dinamikleri ifade eder (**Şekil-18**). Kentler, **çeşitlilik** ve ekonomik fırsatlar açısından zenginken, yüksek gelir düzeyleri ve çeşitli iş olanakları sunarlar; fakat yüksek yaşam maliyeti ve **ekonomik eşitsizliklerle** de mücadele etmek zorundadırlar. Buna karşılık, kırsal alanlar daha **homojen** bir kültürel yapıya sahip olup, geleneksel ekonomik faaliyetler üzerine kuruludur ve genellikle daha düşük bir yaşam maliyeti sunarlar.

Kültürel ve sosyal açıdan bakıldığında, kentlerde sosyal etkileşim ve kültürel çeşitlilikle fazlayken, kırsal alanlar daha sınırlı kültürel aktivitelere sahip olabilir ancak topluluk bağları genellikle daha güçlüdür.

Şekil 18: Çeşitlilik-Tez Düzelik ve Kır-Kent İkiliği

([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Çeşitlilik, mekânda ***melezliği***, çoklu yaşam biçimlerinin bir aradalığını ve toplumun farklı kültürel, sosyal, ekonomik durumlarındaki ***heterojenliği*** ortaya çıkarabilir. Bu durum, çoklu yaşam biçimlerinin ve farklı pratiklerin aynı mekân içinde var olmasına olanak tanır. Çeşitlilik*; ötekiler, karşıtlıklar ve dışsallık,* hem insanlar,

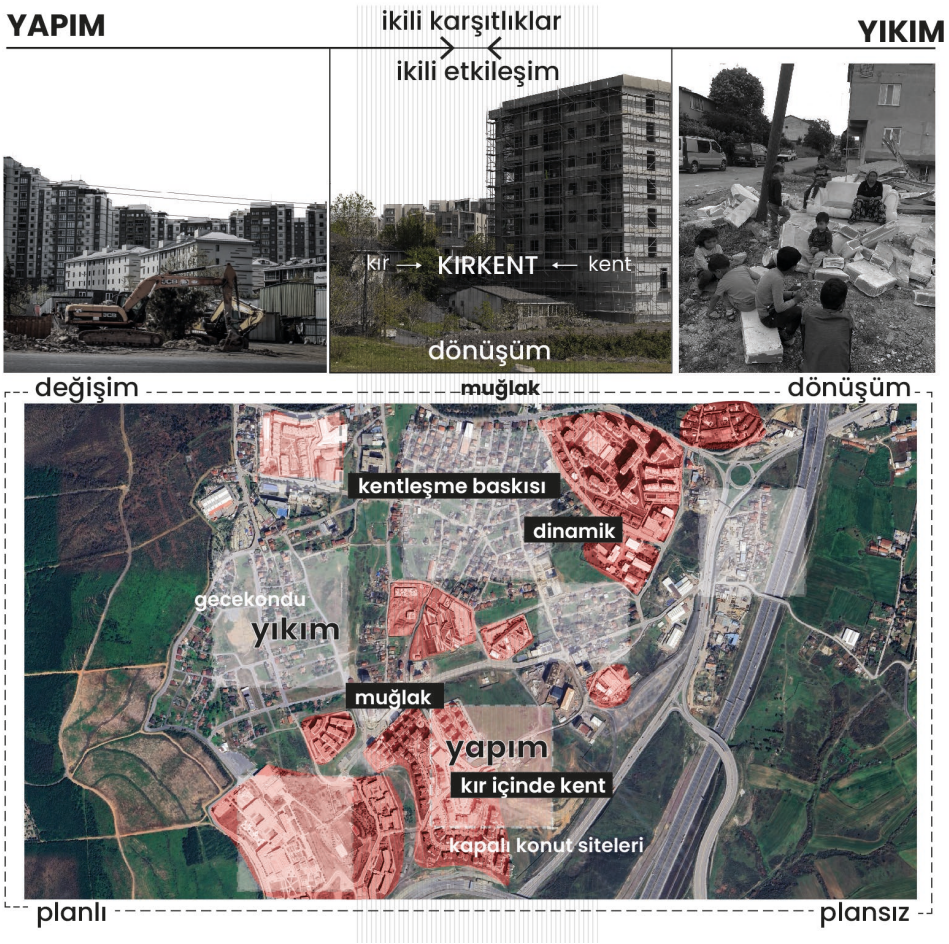
toplumlar ve mekânlar arasındaki karşıtlıklar olarak hem de **ara mekân**daki benzerlikler olarak oluşturulur ve bu inşa sürecinin ve üretiminin sorgulanması, sınırların, sınırların ve sınır bölgelerinin tekrarlayan bir özelliğidir çünkü ikilikler yoluyla mekânın ayrılması ve ***bölünmesi*** ve ***mekânsal farklılaşmayı*** sağlayan bir diyalektiktir [4]. Mekân, sınırların oluşturulması yoluyla farklılaştırılır ve kişiselleştirilir. Sınırların aşılması, farklılıkların daha çeşitli ve çok kültürlü bir manzaranın parçası olarak uzlaştırılmasını sağlar, ancak bu, farklılığın tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmez [60]. Bunun yerine, farklılığın ayrıştırıcı çizgilerle ve sınırlarla çevrelenmesi gerekmediği varsayılmaktadır.

Çeşitlilik, yeni fikirlerin, yenilikçi çözümlerin ve ***dinamik*** bir sosyal yapının oluşmasına katkıda bulunur. **Tek düzelik** ise, topluluklar arasında daha güçlü bağların kurulmasına ve sosyal istikrarın sağlanmasına yardımcı olabilir. Bu iki kavram arasındaki ikili ilişki, mekânsal ve sosyal düzenlemelerin dinamiklerini anlamamıza ve bu dinamiklerin sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini değerlendirmemize olanak tanır. Farklı sosyal, kültürel ve ekonomik grupların bir arada bulunması, kaynakların daha verimli kullanılmasını ve çeşitli ihtiyaçlara yönelik çözümler geliştirilmesini sağlar. Ayrıca, çeşitlilik, toplulukların değişen koşullara daha iyi ***adapte olabilmesine*** ve krizlere karşı daha ***dayanıklı*** olmasına yardımcı olur. Çeşitlilik, sürdürülebilir kentlerin ve toplulukların oluşturulmasında kritik bir rol oynar. Çeşitlilik ve tekdüzelik arasında ***dengeli bir ilişki*** kurmak, sürdürülebilir ve adil topluluklar oluşturmak için önemlidir.

3.2.5 Yapım – Yıkım

Kentsel ve kırsal alanlar bağlamında tartışılırken mekânsal sınırların değişimine etki eden iki olgu olan yapım ve yıkım faaliyetleri ele alınabilir. Bu kavramlar, bir mekandaki *değişim ve dönüşüm* süreçlerini tetikleyen bir karşıt ilişki biçimi barındırır

(Şekil-19). Özellikle kentsel alanlarda sürekli bir yapılaşma, büyüme ve inşaat faaliyetleri gözlemlenmektedir. Yeni sistemler, yapılar, yerleşimler, altyapı tesisler, ticari ve sosyal kompleksler inşa edilirken, aynı zamanda mevcut yapılar da tamamen yıkılabilir, yeniden yapılabilir ya da işlev değiştirebilir. Bu durum mekânın sürekli bir değişim ve dönüşüm sürecinin bir parçası olduğunu gösterebilir.

Şekil 19: Yapım-Yıkım ve Kır-Kent İkiliği

([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Kırsal alanlarda ise yapılaşma faaliyetleri kente göre daha az yoğun olmasına rağmen daha *düzensiz ve dengesiz* bir yapı sergileyebilir. Öte yandan kırsal alanların karşı

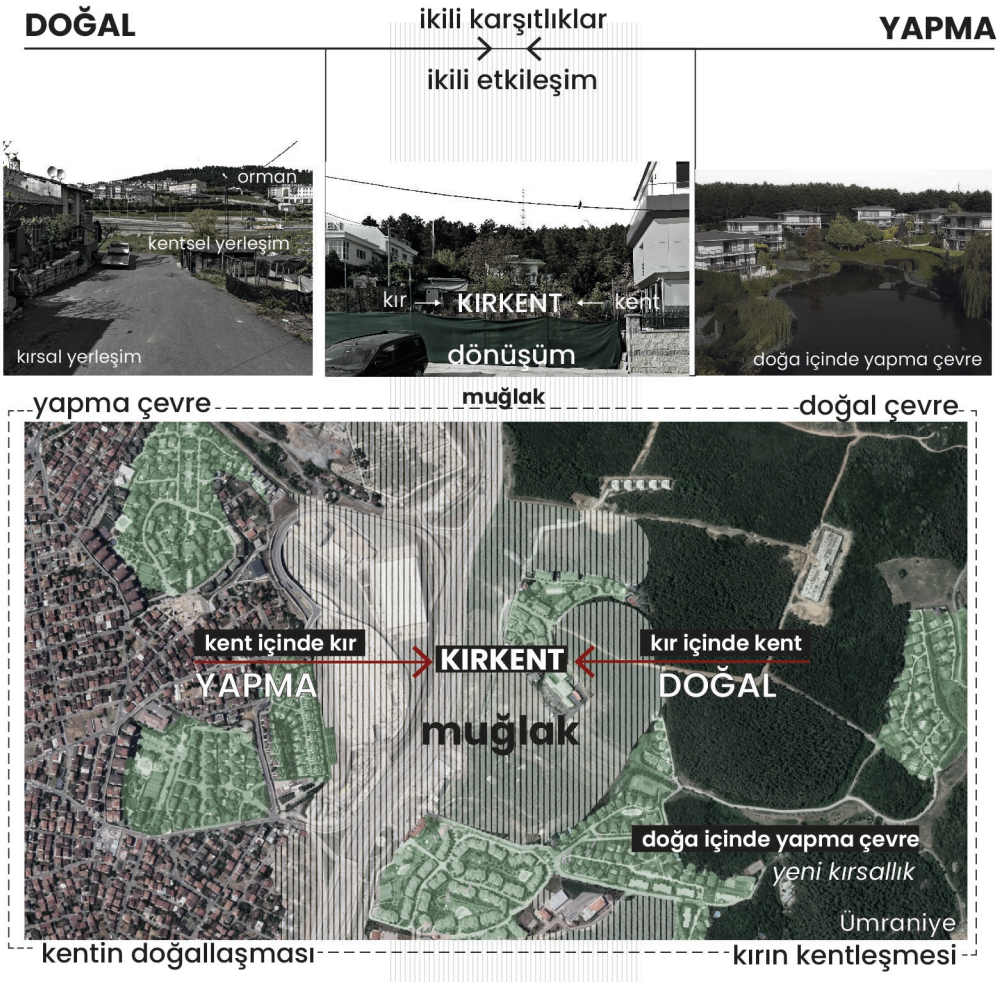
karşıya kaldığı en önemli durum *kentleşme baskısı* ve yeni kırsallık durumudur. Bunun sonucunda sürekli dönüşüm geçiren ve yaşam biçimlerini etkileyen ***muğlak*** alanlar ortaya çıkar. Burada, doğal ortamların ve kaynakların, yaşam alanlarının, kırsal yaşam pratiklerinin, tarım alanları ve üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Kırsaldaki yapım ve yıkım kararları doğal alanların tahribatına ve ekolojik dengesinin bozulmasın neden olabilir.

3.2.6 Doğal – Yapma

Kentsel alanlarda doğal sınırlar belirgin olmayabilir, ancak deniz, göller, nehirler, ormanlar, topografya gibi coğrafi doğal unsurlar kentsel mekânın sınırlarını belirleyebilir. Kentsel alanların gelişmesinin sınırlarını, genellikle bu doğal coğrafi doğal unsurlar belirler. Bir kentin etrafındaki nehir ve dağlar, kentsel gelişmeyi sınırlayabilir ya da yönlendirebilir. Bunun yanı sıra, kentsel alanlarda sınırların çoğu yapma olarak ortaya çıkar. Fiziksel sınırların ötesinde kentlerin sınırlarını belirleyen yapay, soyut sınırlar da vardır. Bunlar bir kentin belediye sınırlarını, imar planlarını ve altyapı projelerini belirleyen beşeri unsurlar olarak politik, siyasi veya ekonomik olabilir. Bu yapma sınırlar, kentin büyüme ve gelişme aksını belirleyebilir, şekillendirebilir ve farklı toplumsal, ekonomik ve politik dinamiklerle ilişkilidir.

Kırsal alanlarda doğal sınırlar daha belirgindir. Benzer şekilde coğrafi unsurlar yerleşim sınırlarını belirlerken kırsal toplulukların ve yerleşimlerin yaşam biçimlerini de etkileyen önemli mekanlar oluşturabilir. Örneğin tarım arazileri ve ormanlık alanlar kırsal yaşamın önemli bir ekonomik yaşam biçimini oluşturur. Kırsal alanlardaki yapma sınırlar ise beşeri olarak yaratılan sınırlardır. Tarım arazilerinin sınırlandırıldığı çitler, setler, sınır işaretleri, kırsal mülkiyeti belirleyen sınırlar bunlara örnek verilebilir. Bunun yanı sıra

köy sınırları, arazi kullanım politikaları, kırsal altyapı projeleri de yapay unsurlar olarak kırsal alanların sınırlarını etkileyebilir. Öte yandan *kırsaldaki kentleşme baskısı*, kırsal alanlarda kentleşme süreciyle yollar, projeler, havaalanları, kapalı konut siteleri, villalar, gibi kırsalda görülen yeni kentsel konut yerleşimleri kırsal alanları ve doğal habitatları parçalayabilir **(Şekil-20)**. *Kırın kentleşmesi, kentin de doğaya ve kıra sızarak yapma doğal çevre yaratması bu ikiliğe götürür.* Bu nedenle kırsal alanlarda kentleşmenin yarattığı etkiler, doğal ve yapma çevreler; kentsel planlama ve sürdürülebilir kalkınma politikaları açısından önemlidir. Doğal kaynakların ve unsurların korunması ve sürdürülebilirliğini sağlamak, kentsel büyümenin kontrol altına alınması ve ekolojik dengenin korunması önemlidir.

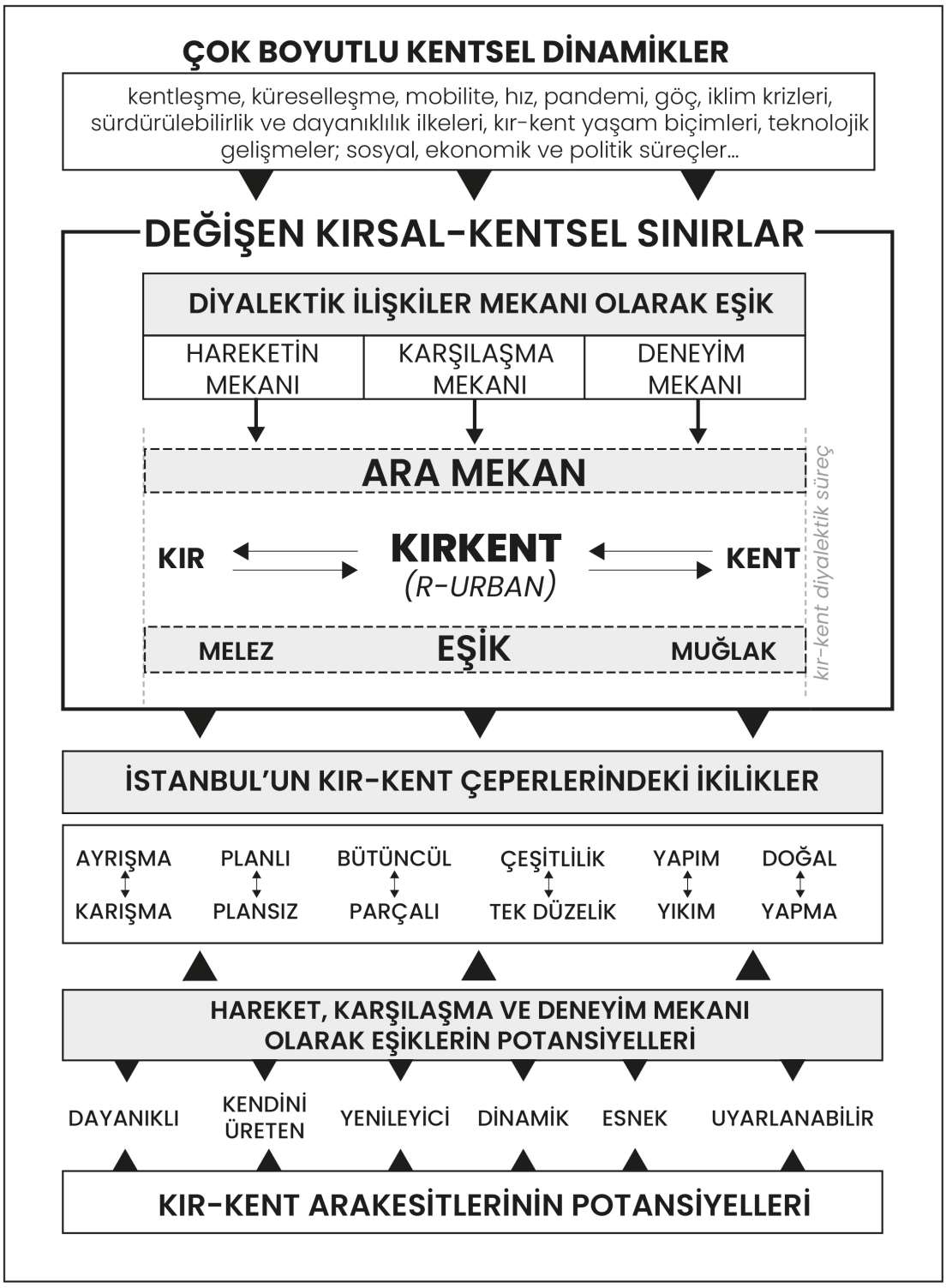

Şekil 20: Doğal-Yapma ve Kır-Kent İkiliği

([59]aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

3.3 Kavramsal Çerçeve: İstanbul'un Çeperlerinde Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Mekânı olarak Kırkent 'R-Urban' Etkileşimi

Kır-kent arakesitleri, İstanbul gibi metropollerde kentsel ve kırsal özelliklerin karıştığı dinamik alanlardır. Kır-kent diyalektiği, İstanbul'un çeperlerinde özellikle belirginleşmektedir. Bu çeperler, kentsel ve kırsal özelliklerin bir araya gelmesiyle ***melez*** bir karakter kazanmış ve çeşitli **"ara mekanlar"** yaratmıştır. Bu mekânlar, değişim ve dönüşümün yoğun olarak yaşandığı, dinamik alanlar olarak ön plana çıkar. ***Ara mekanlar***, iki farklı ortamın ve biçimlerin bir araya geldiği, kesiştiği ve sürekli bir dönüşüm ve değişim geçirdiği bir ***eşiği*** ifade eder. Bu alanlar, bir anlamda, kırsal ile kent arasındaki **sınırların *muğlaklaşarak*** birbirine dönüştüğü, ancak asla tam anlamıyla kırsal veya kentsel olmayan alanlar olarak tanımlanabilir. Bu araştırmanın kavramsal çerçevesine (**Şekil-21**) dayanarak, (1) **kır-kent durumunun kavramsal dönüşümünü İstanbul üzerine tartışmak**, (2) **ara mekân, melez, eşik ve muğlaklık** kavramlarıyla kır-kent durumunun özelliklerini anlamak (3) kır-kent durumunun yerleşim örüntülerinde ortaya koyduğu **ikiliklerin mekânsal yansımaları incelemek** hedeflenmiştir.

Şekil 21: Kavramsal Çerçeve: İstanbul'un Çeperlerinde Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Mekânı olarak Kırkent *'R-Urban'* Etkileşimi

Kır-kent çeperleri, ***esnek*** yapıları sayesinde sürekli ***değişim*** ve ***adaptasyon potansiyeline*** sahiptir. Sosyal açıdan, farklı toplulukların etkileşimi yeni sosyal yapılar ve toplumsal ilişkilerin gelişimini teşvik ederken, ekonomik açıdan, yerel ekolojik ekosistemlerinin oluşumuna zemin hazırlar. Kültürel olarak ise, kentsel ve kırsal kültürlerin bir arada var olması, zengin bir kültürel birliktelik oluşturur ve yeni yaşam pratiklerin ortaya çıkmasına olanak tanır. ***Esneklik***, kır-kent arakesitlerindeki yerleşim örüntülerinin sürekli değişen çevresel ve sosyo-ekonomik koşullara hızla uyum sağlama yeteneğini ifade eder. Esnek planlama ve tasarım uygulamaları, bu bölgelerde farklı kullanımların bir arada bulunmasına olanak tanır ve zamanla değişen toplum ihtiyaçlarına cevap verebilir. Bu bağlamda, kır-kent arakesitleri; kenti yeniden düşünmek ve dayanıklı bir gelecek için potansiyelleri tartışmaya bir zemin hazırlamaktadır. Kır-kent çeperindeki bu dönüşümler, (1) **dayanıklılık**, (2) **yenileyicilik**, (3) **kendi kendini üretme**, (3) **esneklik** ve (5) **uyarlanabilirlik** gibi kavramlarla incelenmiştir ve bu sürdürülebilir bir kentsel gelecek için İstanbul'un kır-kent etkileşiminin potansiyellerini tartışılmıştır. Kır-kent arakesitlerindeki yerleşim örüntüleri, çeşitli ekonomik ve çevresel krizlere karşı ***dayanıklı*** olma potansiyeline sahiptir. Bu bölgeler, kentsel ve kırsal kaynakları entegre ederek, ekonomik krizler veya doğal afetler gibi ***çoklu krizlere karşı daha dayanıklı*** bir yapı sunabilir. Stratejik planlama ve yerel müdahalelerle, bu arakesitlerin kendi üretim-tüketim döngülerini yaratabilmesi, sosyo-ekonomik sınırların ortadan kaldırılması ve ekolojik dengenin korunarak kentsel ve kırsal alanların bütünleşik bir şekilde gelişmesi sağlanabilir. Bu kapsamda, diyalektik bakışlarla gerçekleştirilecek kent okuması Çekmeköy üzerinde yapılacak olup Çekmeköy'ün yeri, kentteki gelişim süreci ve İstanbul ile ilişkisi ele alınıp ardından ilçenin farklı mahallelerinin kesitleri alınarak bölge kır-kent yerleşimlerini ikilikler üzerinden açıklanmıştır.

BÖLÜM IV

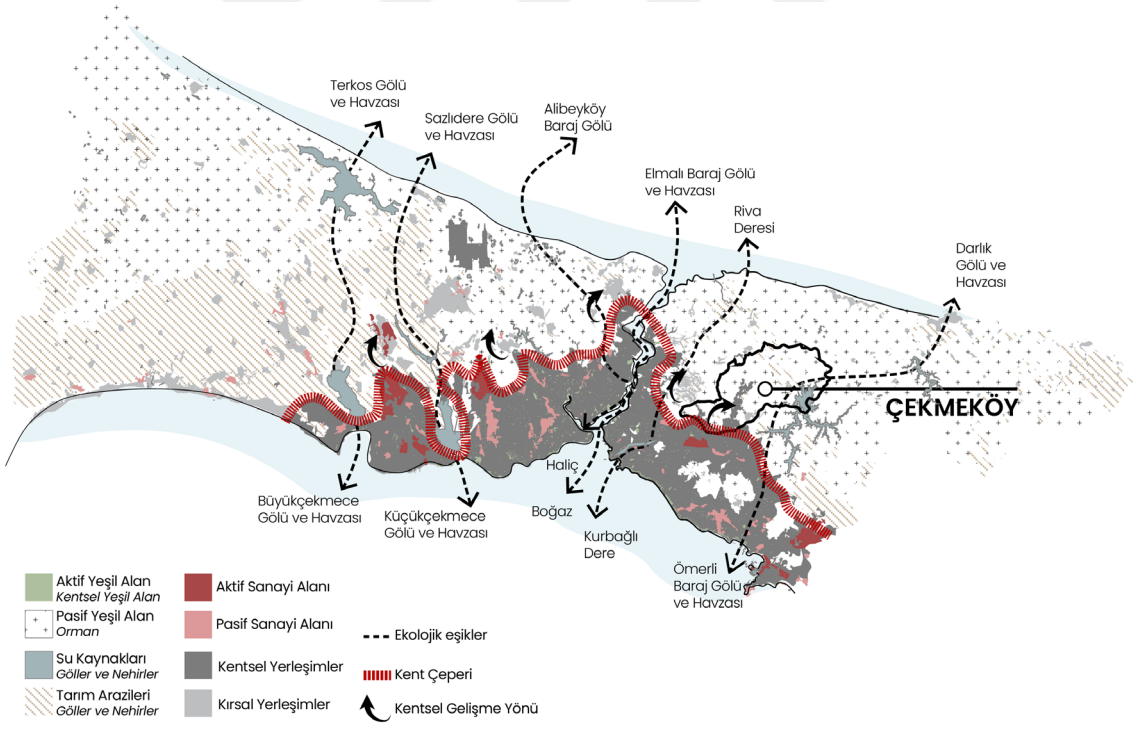
ALAN ÇALIŞMASI: İSTANBUL-ÇEKMEKÖY'ÜN KIRKENT POTANSİYELLERİNİ İKİLİKLER ÜZERİNDEN OKUMA

Bu çalışma, İstanbul'un karmaşık ve çok merkezli büyüme gösteren yapısındaki farklı sınırları, farklı yaşam biçimleri ve kır-kent durumunu inceleyerek sosyal, mekânsal ve ekolojik dönüşümlerin boyutunu ortaya koymaktadır. Bu şekilde İstanbul'un kır-kent arakesitlerindeki potansiyeller ve sürdürülebilir kentleşme pratikleri için çıkarımlar oluşturulacaktır. Tezin bu bölümünde, alan analizlerinden elde edilen tespitler ve sonuçlar tezin literatür ve kavramsal çerçevesinden elde edilen kavramlar ve bakışlarla ikilikler üzerinden okunacaktır. Bu okuma, kentin çeperinde gelişme gösteren bir kır-kent arakesiti olarak İstanbul'un Çekmeköy ilçesinde gerçekleştirilecektir.

İstanbul, hızlı kentleşme sürecinden önemli ölçüde etkilenmiş ve bu süreçte kentin çeperlerine doğru yoğun bir kentsel büyüme yaşanmıştır. Bu büyüme sürecinde ortaya çıkan yerleşimlerden biri olan Çekmeköy, sosyo-ekonomik ve fiziksel açıdan farklı kesimlerin bir arada yaşadığı, heterojen bir alan olarak tanımlanmaktadır [76]. Kentin çeperindeki kentleşme ve kapalı konut projelerinin yoğunlaşmasıyla beraber **kırsal – kentsel özelliği birbirine karışmış, sınırlar belirsizleşmiştir**. Ayrıca kentin saçaklanarak büyümesi, çeperde **parçalı bir yerleşme dokusu** ortaya koymaktadır. Bu anlamda Çekmeköy, **mekânsal parçalanma** yoluyla kentsel yayılmanın dolayısıyla da **çevresel tahribatın** ve sosyal açıdan da birbirinden çok farklı grupların yaşadığı alanların çok net olarak görülebildiği yerdir [89].

4.1 İstanbul'un Çeperinde Olma Hali: Çekmeköy'ün Kır-Kent Durumu

Çekmeköy, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda, kuzeydoğu sınırında yer alan kuzeybatısında Beykoz, kuzeydoğusunda Şile, güneybatısında Ümraniye, güneydoğusunda ise Sancaktepe ilçeleri yer alan bir ilçedir [90]. Kentin çeperinde yer almasıyla hem kırsal hem de kentsel yaşamın iç içe olduğu bir yerleşim yapısına sahiptir. Kentin çeperinde mekânsal gelişimi hızla süren Çekmeköy, kent için ekolojik anlamda önemli olan eşiklerin arasında bulunmaktadır. **Şekil-22'**de verildiği gibi, Ömerli Baraj Gölü, İstanbul'un en büyük su havzasını oluşturur ve bu havzanın bir bölümü Çekmeköy sınırlarında yer alır.

Şekil 22: Çekmeköy'ün İstanbul'daki Konumu: Ekolojik eşikler, Kırsal ve Kentsel Yerleşimler

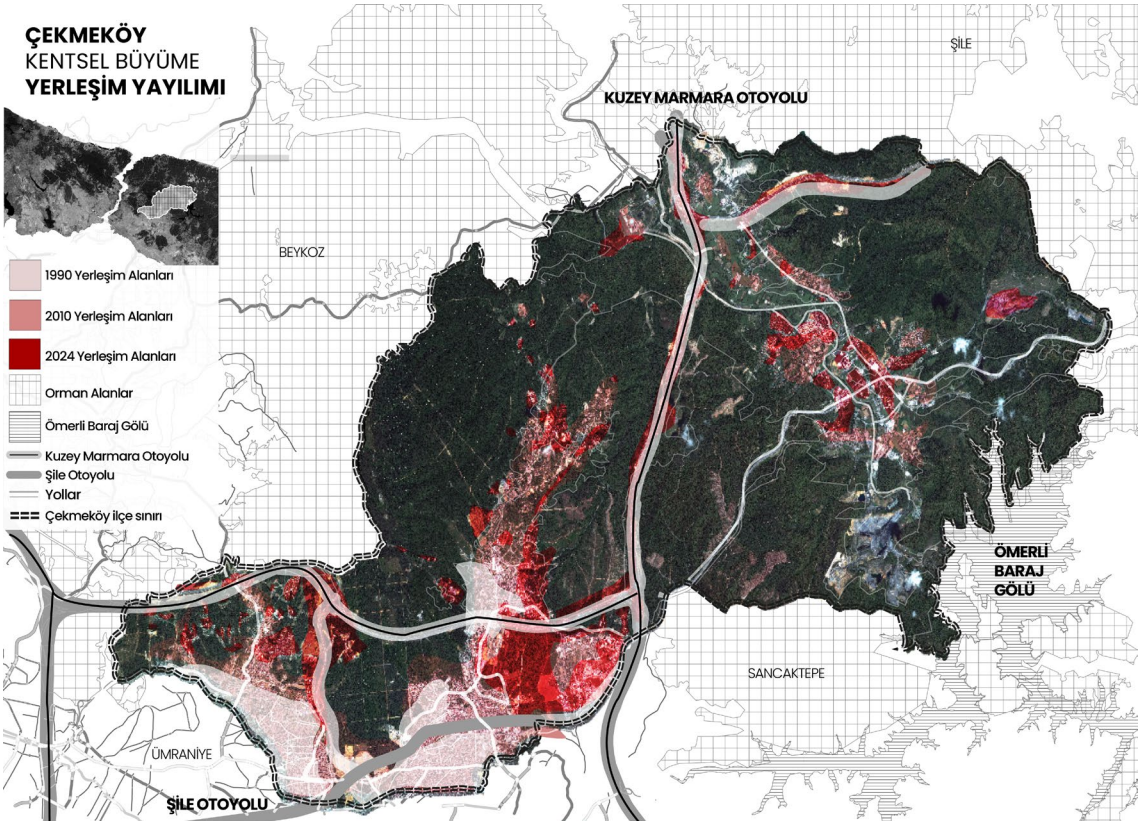
([59], [71], [91] aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Ömerli Havzası, İstanbul Metropoliten Alanı içinde en fazla yağış alan bölgeler arasında olduğundan, Çekmeköy ve çevresinde nemli ormanlar yaygındır. Ayrıca, Çekmeköy'de Ömerli ve yakınlarındaki önemli su kaynakları bulunmakta olup, İSKİ ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından belirlenen yapı yasağına rağmen, 2009 yılında ilçe statüsüne geçişle birlikte hızlı bir yapılaşma yaşanmıştır. Bu yapılaşma süreci, var olan kısıtlamalara karşın ilçenin nüfusunun hızla artışı, sürdürülebilir çevre açısından risk oluşturmaktadır [92]. Çekmeköy'ün mekânsal gelişiminde en önemli etkenler sanayi alanlarının oluşması ve göçlerle beraber gerçekleşmiştir.

İlçe, 1994 yılında Ümraniye'ye bağlı bir belde iken, 2008'de çıkarılan 5747 Sayılı Kanun ile ilçe statüsü kazanmış ve İstanbul'un yeni ilçelerinden biri haline gelmiştir [90]. Bu dönüşüm, Alemdağ, Taşdelen ve Ömerli gibi daha önce bağımsız belediyeleri bünyesine katmasını ve 17 mahalle ile 4 köyü kapsayan geniş bir ilçe haline gelmesini sağlamıştır [90]. Bu mahalleler; Alemdağ, Aydınlar, Çamlık, Çatalmeşe, Cumhuriyet, Ekşioğlu, Güngören, Hamidiye, Kirazlıdere, Mehmet Akif, Merkez, Mimar Sinan, Nişantepe, Ömerli, Soğukpınar, Sultançiftliği ve Taşdelen'i, köyler ise; Reşadiye, Hüseyinli, Sırapınar ve Koçullu'yu içerir [90].

Çekmeköy'ün tarihsel olarak mekânsal gelişimine baktığımızda, kırsal olarak önemli bir yer olduğu, zaman içerisinde nüfusun arttığı görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak, bölge idari olarak zamanla farklı kazalara bağlanmış, Cumhuriyet dönemine kadar bu statüsü devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilk zamanlarından beri Üsküdar'a bağlı Kısıklı Nahiyesi'nde yer alan Çekmeköy, 1935 yılında yapılan nüfus sayımında 364 kişi barındırıyordu. On yıl sonra, 1945'te nüfus sadece 28 kişilik bir artışla 392'ye çıkmıştı. 1955 yılında nüfus 486 kişiye ulaşırken,

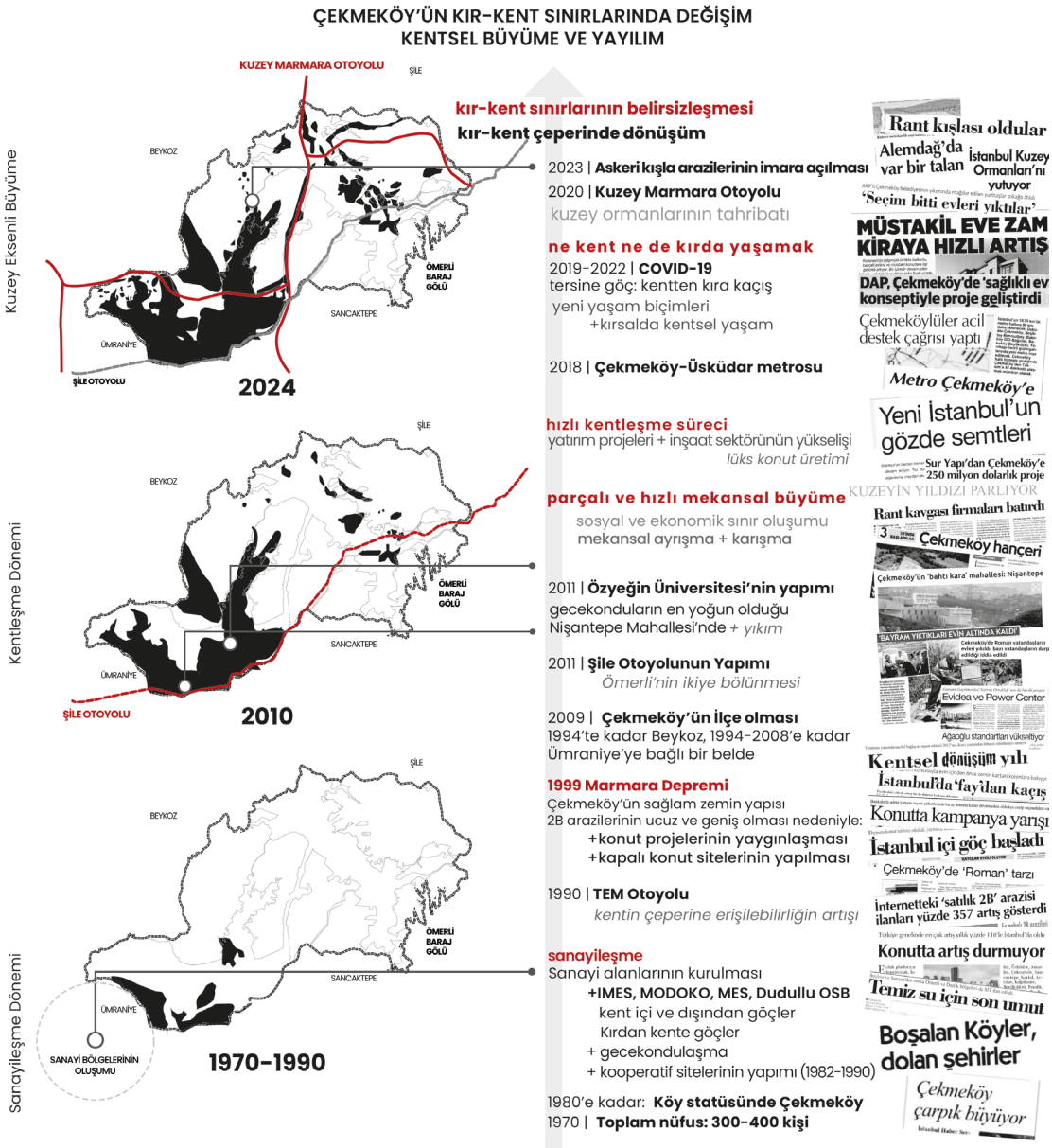
1958'de 420 kişiye gerilemiştir [89]. 1970'li yıllara kadar nüfusu 300-400 kişi arasında değişen Çekmeköy, sanayileşme ve köyden kente göçlerle sosyal ve ekonomik yapısında önemli dönüşümler yaşamıştır.

Şekil 23: Çekmeköy'de Yıllara Göre Kentsel Yayılımı ve Yerleşim Dokusu ([59], [69], [70], [71] aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur)

Şekil-23'de görüldüğü gibi 1980'lerin başlarına kadar kırsal niteliğini ve yapısını muhafaza eden Çekmeköy, bu dönemde artan sanayileşme ve buna bağlı olarak gerçekleşen köyden kente göçlerle birlikte önemli bir kentsel gelişim sürecine girmiştir [93]. 1990'lardan itibaren yapılaşmanın merkezden ve kent çeperinden kırsal alanlara doğru saçaklanarak arttığı görülmektedir. Bu mekânsal gelişimde etkili olan süreçler dönemlere göre **Şekil-24**'teki zaman çizelgesinde detaylı olarak verilmiştir.

Çekmeköy'ün kır ve kent ilişkisindeki kırılma noktalarını gösteren bu zaman çizelgesinde, dönemin sosyo-ekonomik yansımalarını göstermek için gazete arşivleri de eklenmiştir.

Şekil 24: Çekmeköy'ün Tarihsel Süreçte Kırsal ve Kentsel Dönüşümü ([59], [71], [94] aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Çekmeköy’ün özellikle 1980’lerden itibaren hızlı bir dönüşüm ve kentleşme süreci yaşadığı söylenilebilir. 1980'lerde, Çekmeköy'ün güneyinde yer alan İMES, MODOKO, MES ve Dudullu gibi sanayi siteleri, işçiler için tercih edilen bir yaşam alanı haline gelmiştir. Bu durum, kırsal alanlardan ve şehir içinden yaşanan göçlerle birlikte Çekmeköy'ün sosyal, ekonomik ve doğal yapısında büyük değişikliklere neden olmuştur [95]. Bölge giderek daha fazla insanı çekmeye başlamış ve yoğun bir yerleşim alanına dönüşmüştür [89]. Özellikle Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve ona bağlı yolların yapımı, Çekmeköy'ün İstanbul'un merkeziyle olan erişimini kolaylaştırmış ve ilçede nüfus artışını tetiklemiştir [96]. İlçe statüsü kazanmadan önce nüfusu 75,423 olan bölge, ilçe olduğunda Ömerli, Alemdağ ve Taşdelen gibi ilk kademe belediyeleri ve 4 köyü de bünyesine katarak nüfusunu 147,352 kişiye çıkmıştır [95]. 1980'li yıllarda Çekmeköy'de kooperatif sitelerinin kurulmasıyla başlayan ve 1990'larda lüks konut üretiminin artışıyla devam eden dönemde, ilçe ekonomik ve sosyal kaynaklar bakımından hem avantajlı hem de dezavantajlı kesimlerin bir arada yaşadığı bir bölgeye dönüşmüştür [97]. Çekmeköy’ün, farklı etmenlerle yerleşim sınırları genişlerken aynı zamanda mekânsal bir parçalanma yaşamaktadır. Firidin Özgür, [97] Çekmeköy’deki yalnızca yapılara değil, sosyal ve mekânsal parçalanmaya da dikkat çekerek, mahalle dokusunu güçlendiren yerleşim alanları planlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle üst gelir grubunu hedefleyen kapalı site yerleşimler, yazlıklar ve villa sitelerin yaygınlaşması, Çekmeköy'ün yerleşim örüntülerini mahallelerden ziyade site yönetimlerinin hâkim olduğu bir yapıya dönüştürmüştür.

1980 sonrası uygulanan ekonomi politikaları ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu gibi yasal düzenlemelerin etkisiyle, İstanbul'da hem planlı hem

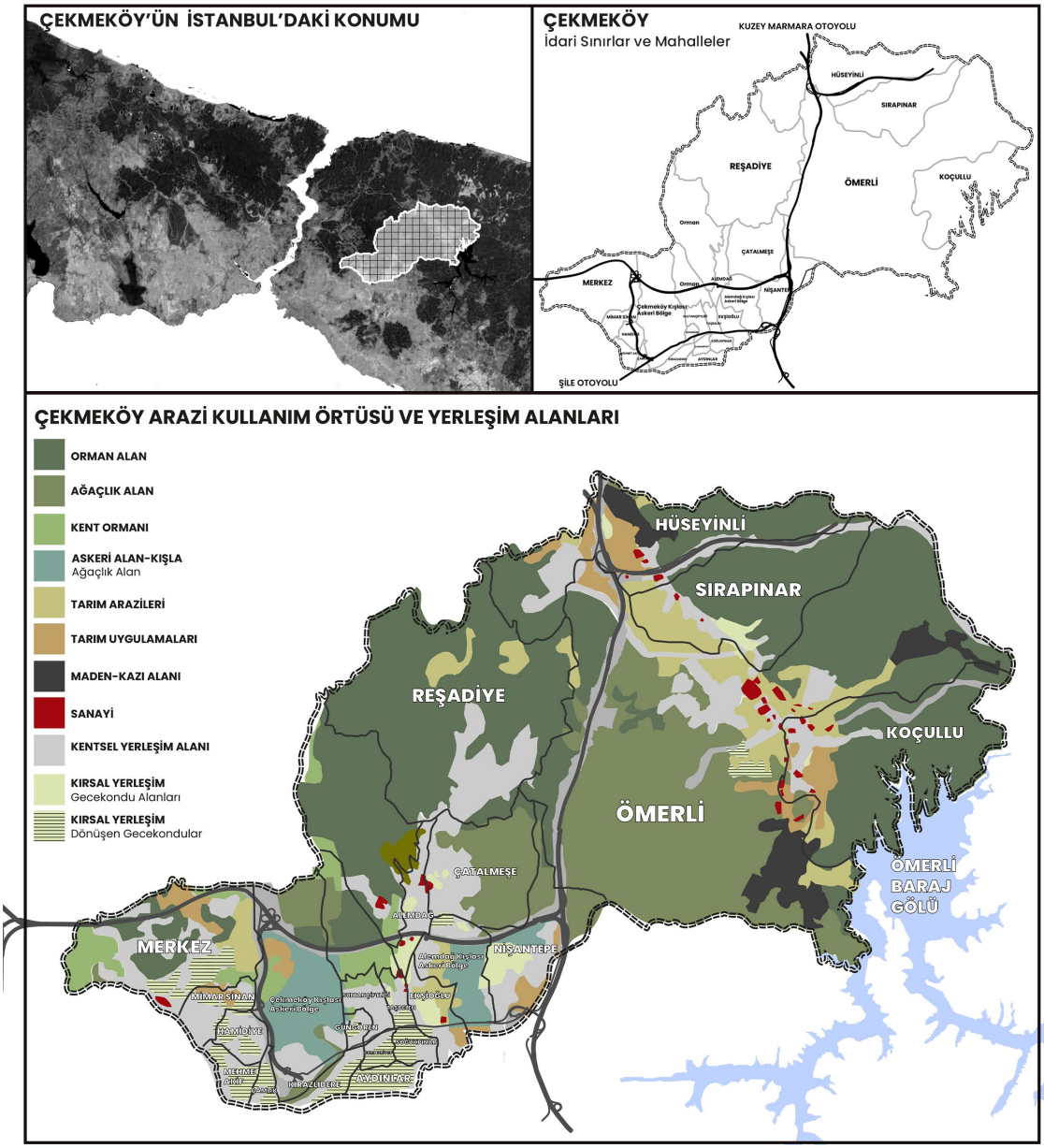
de plansız konut alanlarında yeni gelişmeler meydana gelmiştir [76]. 1990'lı yıllara kadar yaşanan hızlı nüfus artışının temel nedenlerinden biri, yeni bir yerleşim bölgesi olarak kentin dış kesimlerinde gelişen Çekmeköy'ün, kırsaldan ve kent içinden gelen göçlerle karşılaşması olmuştur. Bunun yanı sıra İstanbul'un diğer çeperlerinde görülen sürece benzer şekilde, düzensiz ve plansız yapılaşmadan bölgenin yerleşim sınırlarının genişlemesine neden olmuştur. Bu şekilde, düzenli gelişme ve planlı yapılaşma uygulamaları aracılığıyla İstanbul genelinde yaygınlaşan toplu konut ve kooperatifleşme hareketleri, Çekmeköy'de de yoğun bir şekilde artmıştır. Böylece Çekmeköy, İstanbul'da tercih edilen bir bölge haline gelmiş ve kapalı konut sitelerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. 1980 sonrasında teşvik edilen büyük ölçekli toplu konut projeleri, plansız gelişim ve yüksek maliyetler nedeniyle kimliksiz ve kentsel donatılardan yoksun yoğun konut alanlarına yol açmıştır [76].

1999 Marmara Depremi sonrasında İstanbul'un doğu-batı yönündeki kentsel gelişimi yön değiştirerek kentin kuzey çeperlerine doğru artmıştır. Bu nedenle 2000'lerden sonra İstanbul'da konut arayışları daha güvenli zemin yapısına sahip kentin kuzey bölgelerine doğru yönelmiştir. Bölgede, güvenilir, modern, yüksek yaşam kalitesi vaat eden kapalı siteler ve villalar oluşmaya başlamıştır. Bu durum o dönemde, medyaya da yansımış ve konut projelerinin reklamlarında bölge sık sık tercih edilen bir bölge olarak yansıtılmıştır. Bu dönemde gerçekleşen kentsel düzenlemeler ve projeler ilçenin hem fiziksel hem de sosyo-ekonomik yapısını değiştirmiştir. Kuzeye doğru olan bu gelişimde ulaşım ağları da büyük rol oynamıştır. TEM otoyolu ve ona bağlı ulaşım arterlerinin gelişimi kentin merkezine olan erişebilirliği arttırmış, ulaşımın kolaylaşması ve konut sektöründe kentin çeperlerinin yatırım aracı olmasıyla çeperler hızla dönüşmeye

başlamıştır [97]. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde Çekmeköy'ün nüfusu 1990 yılında 13.532 iken, 2000'de 37.502'ye ve 2007 yılında ise neredeyse iki kat artarak 70.683 kişiye ulaşmıştır [90]. Çekmeköy'ün bu hızlı dönüşümünde doğal yaşamla iç içe olması, Alemdağ orman alanına yakınlığı ile doğal yapısını barındırması, ormanlık arazilere ve 2B arazilere yakın olmasıyla ucuz ve geniş arazi elde etme imkânı da etkili olmuştur. Çekmeköy'deki parça parça gelişmelerin İstanbul için yarattığı problem, bu alanların düşük yoğunluklu olmaları nedeniyle geniş alanlara yayılmaları ve 2B orman arazilerine yerleşmeleri sonucunda, İstanbul'un kuzey ormanlarının yapılaşma ile yok olmasıdır. Orman alanı içinde veya sınırında bulunmak, bu tür konutlar için bir grup insan için konfor koşullarına bir ayrıcalık sağlasa da bu durum İstanbul'un orman alanlarının yok olması gibi uzun vadeli zararlar yaratarak toplumun ve ekolojik sistemin zararına olmaktadır [97]. 2009'daki İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'nda, Çekmeköy ilçesi için sanayi bölgeleri kurulması öngörülmemiştir. İlçenin özgün doğal yapısı, ormanlık alanları ve su havzası nedeniyle genel olarak koruma altına alınmıştır. Çevresel sürdürülebilirliği ve kentsel gelişimi desteklemek amacıyla, Çekmeköy'deki araziler koruma alanları, tarım alanları, kentsel ve kırsal yerleşim bölgeleri, yapı yasağı olan veya sınırlamalar getirilen diğer alanlar olarak ayrılmıştır [93].

2010 sonrası süreçte ilçenin mekânsal gelişimi, özellikle ulaşım altyapısındaki iyileştirmelerle ivme kazanmıştır. Çekmeköy-Üsküdar metrosunun açılması, Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Kuzey Marmara Otoyolu gibi önemli ulaşım projeleri, Çekmeköy'ün hem İstanbul'un diğer bölgelerine hem de çevre ilçelere olan bağlantısını güçlendirmiştir. Bu durum, ilçenin daha erişilebilir hale gelmesini sağlayarak, konut talebini ve dolayısıyla inşaat faaliyetlerini artırmıştır. 2019'da oraya çıkan COVID-19

pandemisi de kent içinden kırsal çeperlere doğru taşınma eğilimini arttırmış, bu dönemde özellikle konut projelerinde yeni bir yaşam biçimi olarak kırsalda yaşam, doğayla iç içe olma önem kazanmıştır. Bölgenin doğal yapısı, ormanlık alanların içerisinde bulunması nedeniyle tercih edilen bir yaşam alanı olmuştur. Çekmeköy'de son dönemlerdeki konut projeleri, genellikle orta ve üst gelir gruplarına yöneliktir. Son yıllarda yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları, bölgedeki eski yapıların yenilenmesi ve modern konutlara dönüştürülmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bölge, özellikle güvenli, modern ve sosyal olanaklara sahip konut projeleriyle dikkat çekmektedir. Kapalı siteler, villa tipi konutlar ve lüks apartman daireleri, bölgedeki konut yapılaşmasının önemli bir kısmını oluşturur. Bu durum ne kent ne de kır olan bir yerleşim alanı olarak kırsal ve kentsel sınırların belirsizleşmesini ve kır-kent çeperini muğlak bir hale dönüştürmüştür. **Şekil-25**'te bu durumu gösteren Çekmeköy'ün mevcut arazi kullanımları ve yerleşim dokusu gösterilmiştir.

Şekil 25: Çekmeköy'ün Mevcut Yerleşim Dokusu

([59], [71], [90], [98], [99] aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Doğal yapısıyla bilinen Çekmeköy, orman alanlarına yakınlığı ve temiz havasıyla da öne çıkar. Bu nedenle Çekmeköy, özellikle doğa ile iç içe bir yaşam arayan kentliler için dikkat çekicidir. Ancak, bu hızlı yapılaşma aynı zamanda sürdürülebilir çevre yönetimi

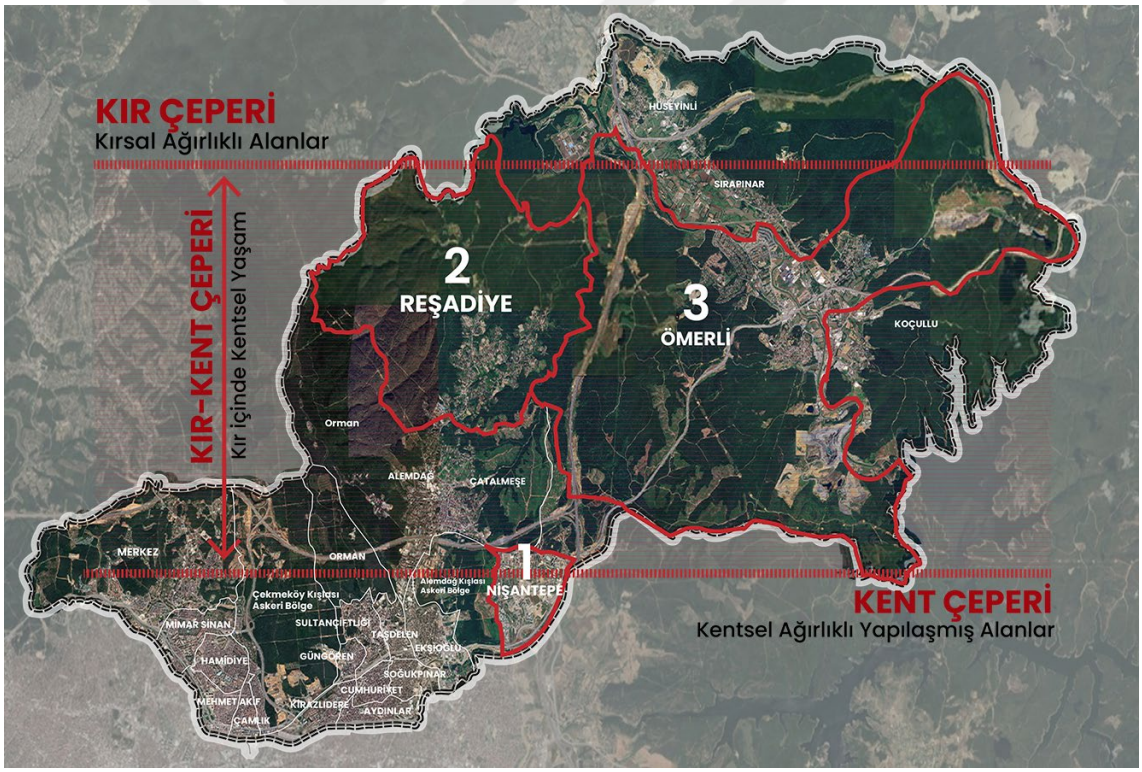
açısından bazı zorlukları da beraberinde getirir. Bölgede, yeşil alanların korunması ve altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi gibi konular, kentsel planlama çerçevesinde önemli yer tutmaktadır. Sonuç olarak, Çekmeköy'ün mekânsal gelişimi ve kır-kent durumu, hızlı kentsel büyüme, artan nüfus, modern yapılaşma ve doğal kaynakların korunması gibi unsurların bir arada yönetilmesi gereken bir dinamik olarak öne çıkmaktadır. Bölge, modern yaşam alanlarına olan talebin artması ve stratejik konumu itibariyle İstanbul'un gelişmekte olan önemli ilçelerinden biri olarak kabul edilmektedir.

4.2 Çekmeköy'ün Kır-Kent Dönüşümünde İkilikler ve Potansiyellerin Saptanması

Çekmeköy, İstanbul'un çeperinde hızla gelişen bir bölge olarak, kır ve kent arasındaki sınırlar giderek daha muğlak bir hale gelmiştir. Bu muğlaklık durumu, hem mekansal hem de toplumsal yapıda çeşitli dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşüm, kır-kent arakesitinde yeni mekânsal, sosyal ve ekonomik sınırlar yaratırken, aynı zamanda çeşitli birliktelikleri ve farklı yaşam biçimlerini de beraberinde getirmiştir. Çekmeköy'de görülen konut yerleşimleri arasında gecekondular, apartmanlaşan gecekondu alanları, modern kentsel konutlar ve kapalı siteler, villa, yazlık gibi farklı yerleşim örüntüleri bir arada bulunmaktadır. Her bir yaşam biçimi, ilçenin sosyo-ekonomik yapısındaki çeşitliliği ve dönüşüm sürecini yansıtmaktadır. Bu yerleşim örüntüleri, farklı görünür ve görünmez sınırları barındırmakta ve mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik ikilikler oluşturmaktadır.

Çekmeköy'ün kır-kent durumunu anlamak için bölgedeki kırsal ve kentsel çeperlerin arasında kalan, kır-kent çeperine odaklanılmıştır **(Şekil-26)**. Hem kırsal

alanların hem de kentsel yerleşimlerin varlığı bu bölgenin kır ya da kent olarak tanımlanmasını imkansızlaştırmaktadır. Bu ikilik durumlarının bir aradalığını incelemek üzere **(1) kent çeperinde kırkent**, **(2) kır-kent çeperi** ve **(3) kır içinde kırkent** bulunduran Çekmeköy'ün üç mahallesi – **Nişantepe, Reşadiye ve Ömerli** – ikilikler üzerinden incelenecektir. Bunun yanı sıra kır-kent durumunun ortaya çıkardığı eşiklerde hareketin, karşılaşmanın ve deneyimin potansiyelleri tartışılacaktır. Her bir mahalle, kır-kent dinamiklerinin ve yerleşim örüntülerinin farklı özelliklerini barındırmaktadır **(Şekil-27)**.

Şekil 26: Çekmeköy'ün Kır-Kent Çeperi ve Yerleşim Örüntüleri

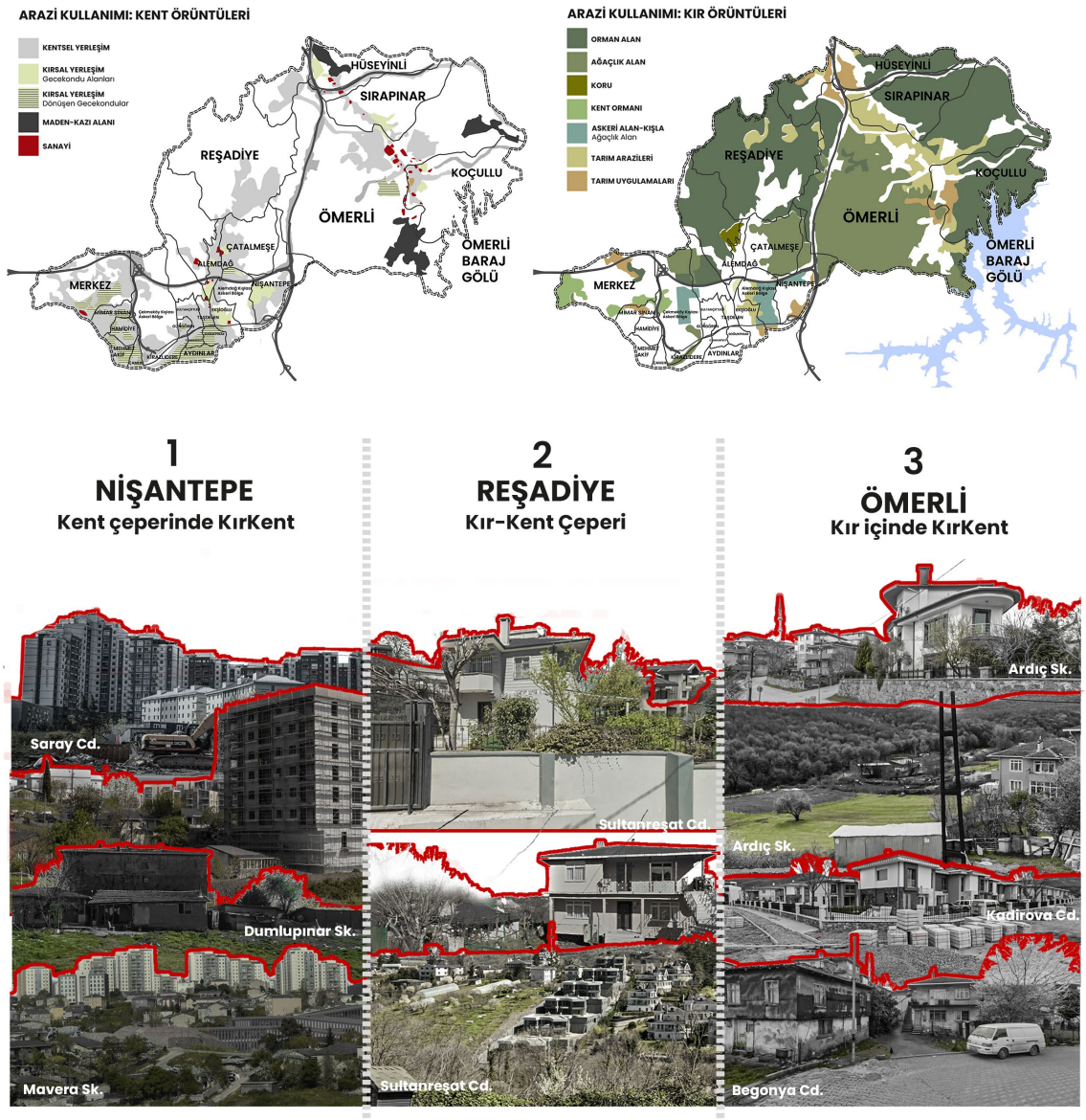
([59], [98] aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

(1) **Nişantepe**, **formel ve enformelin**, yeni kentsel gelişmeler ve kırsal yerleşim alanlarının birlikteliğini sunar, bu da bölgedeki süregelen **yapım** ve **yıkımın** sosyo-ekonomik çeşitliliğini ve dönüşümünü gözler önüne serer.

(2) **Reşadiye**, kırsal alanlara sıçrayarak gelişim göstermiş, **parçalı** bir kentsel doku sunmaktadır. Çoğunlukla kentsel konut alanları bulunduran olan bölge kırsal yaşam biçimleriyle iç içe geçmektedir.

(3) **Ömerli**, özellikle su kaynakları ve doğal alanların korunması açısından ekolojik bir önemli taşıyan, kırsal karakterini korumaya çalışan, kentleşme baskısı altında bir mahalledir. Bölgedeki kapalı site-villa yerleşimlerinin yoğunlaşmaya başlaması bölgede **ayrışma** ve **bölünmeye** neden olmaktadır.

Bu bölümde, kentte yerleşim örüntülerinin oluşturduğu sınırlar diyalektik bir bakışla ele alınarak okunmaya çalışılacaktır. Çalışmanın odak noktası olan Çekmeköy'ün mekânsal ve sosyo-ekonomik dönüşümü incelenirken, nitel veri toplama teknikleri ve temsil araçları kullanılmıştır. Gözlem ve saha gezilerinden elde edilen veriler ve fotoğraflar, gazete arşivleri ve tezlerden yararlanarak Çekmeköy'ün KırKent '*R-Urban'* durumu kır ve kentin birbirine olan baskınlığı ve ilişki biçimindeki değişimlerle ortaya çıkan ikiliklerle tartışılmıştır. Araştırmanın sonucunda, kır-kent arakesitlerinin sürdürülebilir kent gelişimindeki potansiyelleri ve kentin dayanıklılığını sağlayacak durumları yeniden düşünmeye işaret etmektedir.

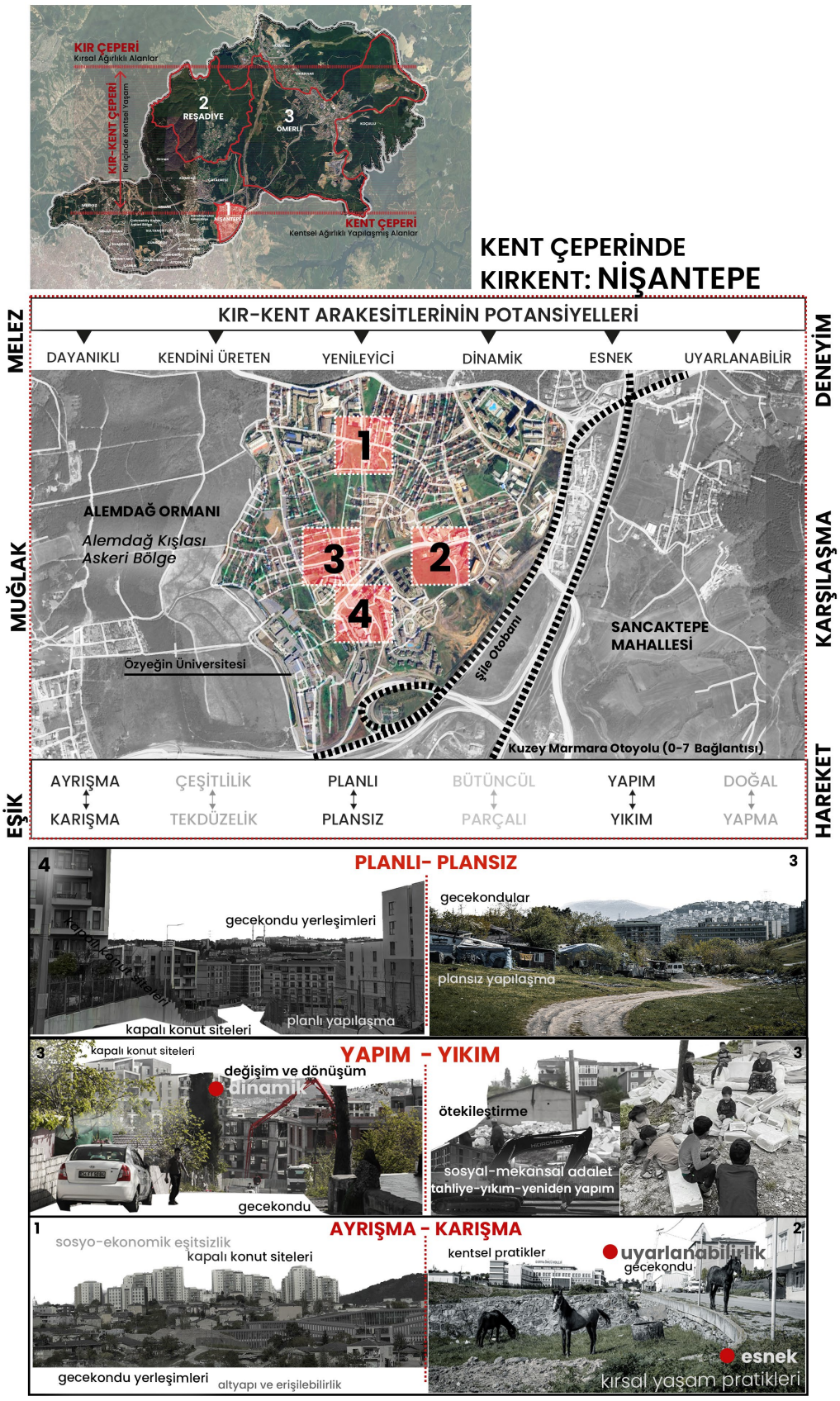
Şekil 27: Çekmeköy'de Konut Yerleşimlerinin KırKent Durumu

([59], [90], [98]) aracılığıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.)

4.2.1 Kent Çeperinde KırKent: Nişantepe

Nişantepe Mahallesi, yerleşim bakımından özellikle Romanların yaşadığı bir gecekondu bölgesidir. Son 15 yıldaki kentleşme ve yapılaşma faaliyetleri bölgede bir değişim ve dönüşüm süreci başlatmıştır. Bunlardan en etkili olan Şile Otoyolu'nun açılması ve 2011'de Özyeğin Üniversitesi kampüsünün inşası olmuştur. Üniversitenin açılmasından sonra arsa değerlerindeki artış ve yatırım faaliyetleri hız kazanmıştır. Bölgeye 10.000'den fazla öğrenci ve çalışanın geldiğini düşünürsek; mahallede altyapı, ticari alanlar, konut ihtiyacı ve yatırım aracı olarak konut projelerinin varlığı artmıştır. Kentsel dönüşüm faaliyetleri ile bölgedeki birçok Romanların yaşadığı gecekondu evleri yıkılmaya başlamış, yerine üst-orta sınıf için yapılan konut projeleri ise bölgedeki yerel halka hitap etmemektedir. Bu durum gecekondu bölgesinde yaşayan Romanların giderek çepere itilmesine, ötekileştirilmesine neden olmaktadır.

Şekil-28'de görüldüğü gibi mahallede farklı yaşam biçimleri ve yerleşim örüntülerin görülmektedir. Mahallede; üniversite, üniversiteye bağlı yurtlar, özel yurt, toplu konut siteleri, villa yerleşimleri, gecekondular, özel okullar ve kolejler, sanayi alanları bulunmaktadır. Bölgede halen hayvancılık ve gecekondu bahçesinde sera, bahçeler, tarım faaliyetleri yapan topluluklar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra askeri orman alan, Nişantepe ormanı bulunmaktadır. Bu yeşil alan ve ormanların zaman içerisinde turizm ve macera parkı olarak işlevlendirilmesi, kırsal alanların dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu durum kırsal yaşam biçimini de kentleşme baskısı ile karşı karşıya getirmektedir.

Şekil 28: Nişantepe Mahallesi Yerleşim Örüntüleri ve Kır-Kent İkiliği

Bölgedeki sosyo-ekonomik ve mekansal ikiliklere bakarsak, **planlı ve plansız** yapılaşma, **yapım ve yıkım** süreçleri, yapılan toplu konut projeleriyle bölgede sosyo-mekânsal **ayrışma ve karışma** görülmektedir. Bir yanda kapalı konut sitelerinin hızla artması, öte yandan gecekondu yerleşimleri arasında sosyo-ekonomik sınırlar ortaya çıkmaktadır. Bu yerleşim örüntüleri farklı toplulukların bir arada yaşadığı, bazen etkileşime izin vermeyen bir ayrışmaya bazen de iç içe geçerek kır ve kenti eşzamanlı görebileceğimiz **melez** mekanlar ortaya koymaktadır. Bölgede ekonomik olarak da bir ayrışma görülmekte, derin yoksulluğun olduğu birçok gecekondu evlerinin kapalı konut/villa siteleriyle yan yana gelmesi bir karşıtlık yaratmaktadır. "*Derin Yoksulluk Ağı*" derneği, Mart 2020'de pandemi ile birlikte seyyar satıcı, kâğıt toplayıcı, temizlik işçisi, inşaat işçisi gibi günlük işlerde güvencesiz çalışan, işten çıkarılan ya da ücretsiz izne ayrılan kişilerin barınma ve beslenme gibi en temel haklarına dahi erişemediği sosyal dışlanma ve ayrımcılık konularında araştırmalar ve sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmekte ve Çekmeköy'ün Nişantepe, Sancaktepe gibi bazı kırsal mahallelerinde sosyoekonomik çalışmalar sürdürmektedir [100]. Bunun gibi faaliyetler ve dayanışma hareketleri sosyo-ekonomik olarak kır-kent etkileşiminin kurulması için önemlidir.

Bölgedeki **yapım-yıkım** faaliyetlerinin de bir ikilik doğurduğu söylenebilir **(Şekil-29)**. Son dönemlerde gerçekleşen konut projeleri, özellikle üniversite öğrencilerinin yaşadığı kapalı siteler ortaya çıkmıştır. Yapım faaliyetlerinin getirdiği dönüşümün yanı sıra birçok gecekondunun ve apartmanların kentsel dönüşümle yıkıldığı bilinmektedir. Bir kır-kent arakesiti olan Nişantepe, son dönemler hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine maruz kalmış, farklı kesimlerden insanların bir arada yaşadığı **dinamik** bir alan olmuştur.

Şekil 29: Nişantepe Mahallesi'nde Yapım-Yıkım

Planlı ve **plansız** yerleşmelerin mekânsal olarak yan yana gelişleri bir ikilik doğurmaktadır **(Şekil-30)**. Hem plansız hem de planlı alanlar mekânsal ve sosyal **karışmaya** neden olurken, zaman zaman planlı ve plansız alanlar arasındaki **ayrımı** derinleştirmiş, sosyal ve fiziksel sınırlar oluşturmuştur. Bu ayrım, aynı zamanda farklı grupların bir aradalığını desteklerken, üst gelir grubu ile yoksulluk seviyesindeki grupların aynı mekânda varlığını ortaya koymaktadır. Aynı altyapı, hizmet, eğitim, sağlık gibi imkanlara erişemeyen gruplarda **sosyal ve mekânsal adalet** konusu da dikkat çekmektedir. Bu noktada, mahallede eşitlik kentsel konutlarda yaşayan bireyler arasında sağlanırken, kırsal yaşam biçimi olan gecekondularda sağlanamamaktadır. Bölgedeki ekonomik ve sosyal sınırlar, farklı konut tipleri arasında zenginlik ve yoksulluk arasında çatışma yaratmaktadır. Herkes için eşit hizmet ve fırsat sağlamak, bu çeşitliliği güçlendirici bir faktöre dönüştürebilir.

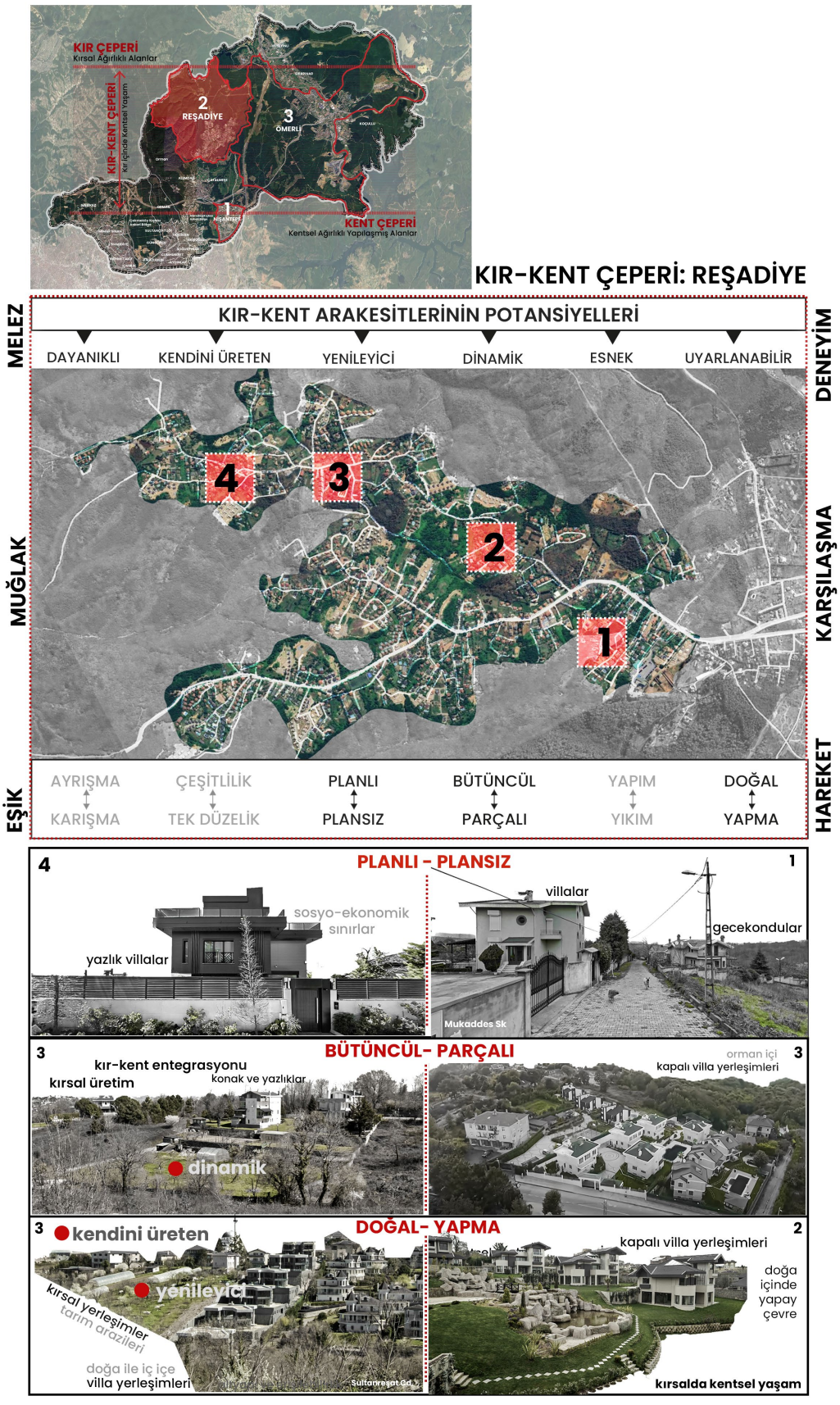
Şekil 30: Nişantepe Mahallesi'nde Planlı ve Plansız Yerleşimler

Farklı toplum kesimlerinin bir arada yaşaması, kültürel zenginlik ve sosyal ilişkilerin gelişmesine zemin oluşturabilir. Bu çeşitlilik, **yenileyiciliği** teşvik eder, çünkü farklı yaşam biçimleri ve pratikleri **sosyo-ekonomik sürdürülebilirlik** adına potansiyel taşımaktadır. Gecekondular sahip olduğu **kendiliğindenlik** ve **esneklik** sayesinde kentsel mekânda da kırsal pratiklerini gerçekleştirebildikleri **uyum kapasitesine** sahiptir. Bu nedenle **uyarlanabilirlik** özelliği kır-kent etkileşiminde önemli bir özelliktir. Farklılıklar içeren toplulukların bir arada bulunması, kır ve kent arası ilişkileri ve pratikleri güçlendirerek toplumsal **iş birliğini** ve **dayanışmayı** artırabilir.

4.2.2 Kır-Kent Çeperi: Reşadiye

Reşadiye Mahallesi, kırsal alanların içerisinde konumlanmış, yoğun orman 1dokusu içerisinde parçalı bir biçimde saçaklanarak oluşmuş **planlı** olarak gelişen yoğun bir kentsel yerleşim dokusu barındırmaktadır. Bu nedenle kır içinde gelişmiş kentsel bir yerleşim olarak görülebilir. Bu yerleşimlerin en dikkat çekici yanı kırsal alanlar içerisinde sınırlar oluşturan, kapalı konut siteleridir. Planlı ve plansız gelişen kırsal yerleşimlerle yan yana olması, sosyo-mekânsal **melezlik** durumunu oluşturur. Bölgenin ekonomik geçimi inşaat, hizmet, ticaret, turizm, kültür endüstrisi, gayrimenkul ve finans ağırlıklı görülmektedir. Bölge Kuzey Marmara Otoyolu'nun kavşak ve bağlantıları etkisinde kalmış, sanayi bölgelerinin de etkinliği görülmektedir. Şekilde verilen bölgenin konut yerleşim örüntülerine baktığımızda yerleşimlerin çoğunluğunu kapalı konut siteleri, villalar ve yazlık evlerin oluşturduğu; kırsal yerleşim biçimlerinin seyrek olduğu kentsel yerleşim bölgesidir **(Şekil-31)**. Kır içinde bir kent yaşamı olarak görebileceğimiz bölgede, tabiat parkı, yaratıcı turizm hizmeti olarak işlevlendirilmiş yeşil alanlar bulunmaktadır.

Reşadiye, kentin çeperinde **parçalanmalar** ve kentsel saçaklanmalar oluşturarak **kırsal-kentsel dengeyi** bozan bir örüntü ortaya çıkarmaktadır. Parçalı bir yerleşim dokusu aynı zamanda sosyal dokudaki **çeşitliliği** ve **heterojenliği** oluşturur, bu durum her zaman sınırların esnediği yerlerde bir arakesit oluşturarak parçalanmış bir doku, **bütünleşme** potansiyeli doğurabilir ya da sürekli bir sosyal veya kültürel bir davranış biçimi, toplumun parçalanmış yapısını birleştirebilir.

Şekil 31: Reşadiye Mahallesi Yerleşim Örüntüleri ve Kır-Kent İkiliği

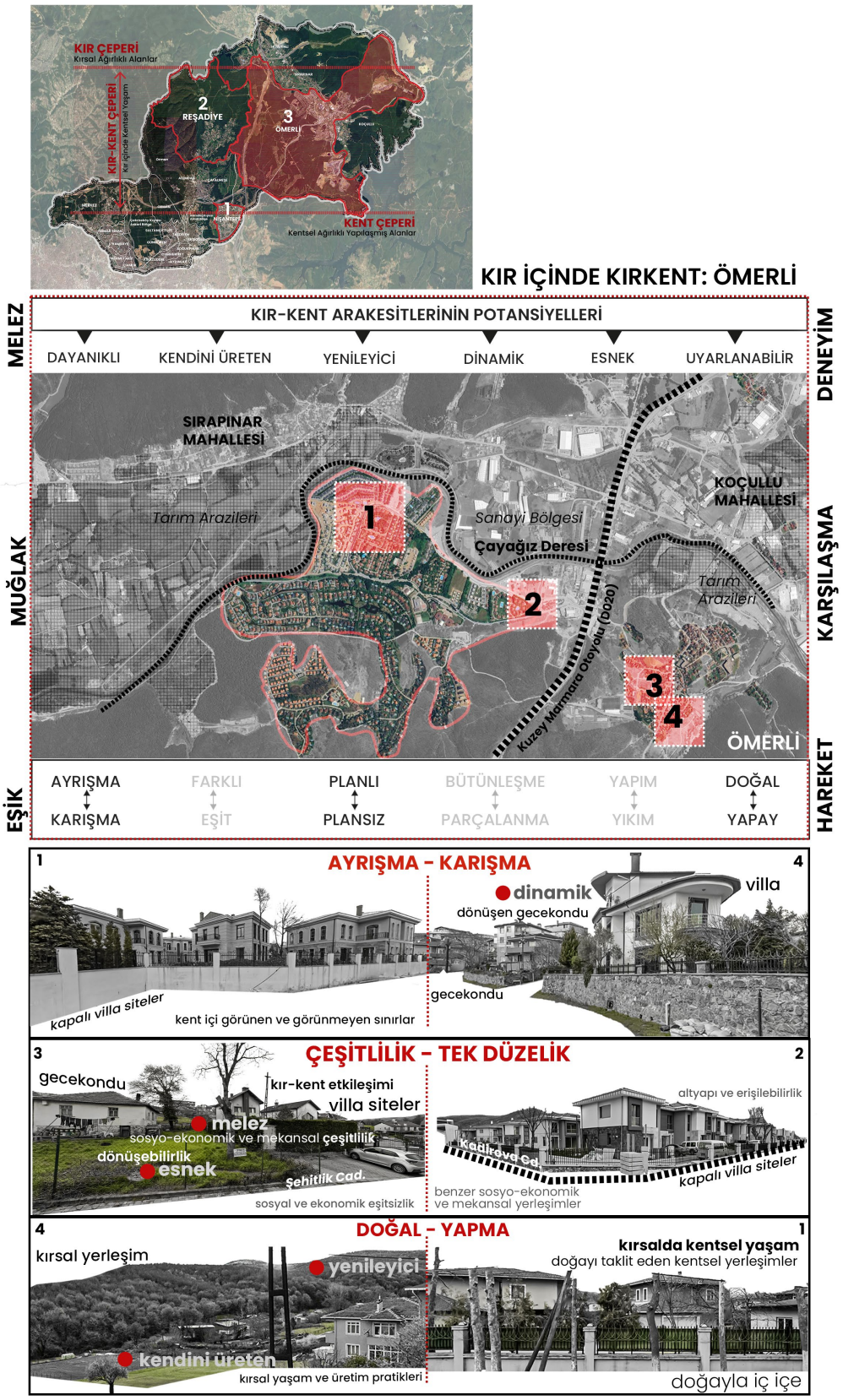
Bu durum kır-kent eşiklerinde toplumsal ve mekânsal yapıların birleşme ya da ayrışmasının bir süreci gibi görülebilir. *Bütüncül-parçalı ikiliği* hem kentsel hem kırsal toplulukların bir araya gelmesini, aynı zamanda toplulukların parçalanmasına neden olabilir. Çünkü parçalanma, ekonomik farklılıklar ve gelişen kapalı konut yerleşimleri, sosyal ve ekonomik ayrımı derinleştirebilir. Gelişmekte olan kentsel bölgelerdeki yatırımların çoğunluğu, kırsal kesimdeki ekonomik faaliyetleri göz ardı edebilir, bu da kırsal ve kentsel ekonomik yapılar arasında büyük uçurumlar oluşmasına neden olabilir. Bu durum, topluluklar arasında *ötekileştirme* ve *yabancılaşma* hissini artırabilir.

Kentsel büyüme, doğal habitatların parçalanmasına yol açabilir, bu da ekosistemlerin işlevselliğini bozar ve kırsal yerleşimler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Kırsal çeperlerde yapılaşan kentsel yerleşimlere en büyük talep ***doğa ile iç içe olma***, kentin karmaşasından uzaklaşma**,** deprem ve pandemi gibi çoklu krizlere karşı daha ***dayanıklı*** bir yaşam alanı olarak görülmesi gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle doğa içinde oluşturulan ve sınırları belirlenen yapma ***çevreler*** oluşturarak doğanın içerisinde bir yaşam özelliği ön plana çıkarılmaktadır. Bu durum da ortaya **doğal-yapma diyalektiğini** ortaya koymaktadır. ***Kentin doğallaştırılması ile doğal çevre süreç içerisinde yapaylaştırılmakta ve yapma çevre doğallaştırılmaktadır.***

4.2.3 Kır içinde KırKent: Ömerli

Ömerli'nin idari sınırlarının büyük çoğunluğunu kırsal alanlar, tarım arazileri ve orman alanlar oluşturmaktadır. Bölgedeki ekonomik geçim ağırlıklı olarak hayvancılık, madencilik, inşaat, sanayi, gayrimenkul ve turizm sektörlerine dağılım göstermektedir. Sanayi alanlarının, madenciliğin, hafriyat sahalarının bulunduğu bölge özellikle Kuzey Marmara Otoyolu ve onun kavşak noktalarının etkisini altında kent merkezinden kopuk ve kırsal üretim ve yaşam biçimlerinin olduğu bir bölge olarak hızlı kentleşme baskısı altındadır. İstanbul'un orman alanlarının önemli bir bölümünü sınırları içerisinde barındırmaktadır.

Yerleşim örüntüleri bakımından köylerde bulunan gecekondu ve kırsal yerleşimlerin yanı sıra, bölgede kır-kent ikiliğini ortaya koyan yoğunlaşmış bir kentsel konut üretimi mevcuttur. Özellikle kırsal yerleşimlerin bir uzantısı olarak orman alanlarının kenarına konumlanmış çok sayıda kapalı konut sitesi, villalar, konaklar, müstakil evler, yazlıklar bulunmaktadır. Doğayla iç içe olmasını vurgulayarak, bunu kültür ve eğlence turizmine dönüştüren kentsel faaliyetler de bulunmaktadır. Macera turizmi, tabiat parkı, yaratıcı turizm olarak geçen kamp karavan alanları, günübirlik konaklama alanları gibi kırsalda kentten uzaklaşmayı ve doğaya yakın olmayı hedefleyen yeni hizmetler ortaya çıkmıştır. Bu da bölgenin doğal yapısını bir çekici güç haline getirerek bölgede yeni kentleşme ve konut biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 32: Ömerli Mahallesi Yerleşim Örüntüleri ve Kır-Kent İkiliği

Şekil-32'de görülen Ömerli'nin kır-kent durumu ve **yerleşim örüntülerinin oluşturduğu sınırlar** farklı konut örüntüleri ortaya koyarak gösterilmiştir. Ömerli Mahallesi'ni tanımlayan fiziksel sınırlar, Çayağız deresi ve ardından D020 karayolu olarak bilinen Kuzey Marmara Otoyolu olmuştur. Bu iki fiziksel sınır mahallenin yerleşim biçimlerini etkilemiş ve etrafında farklı kırsal ve kentsel yerleşimler oluşturmuştur. 1 ve 2. arakesitte görüldüğü gibi mahallenin bu bölümü tamamen kentsel konut yerleşimlerinden oluşan kapalı villa ve apartman yerleşimlerini barındırmaktadır. Bu konut yerleşimleri saçaklanarak Ömerli köyü ormanının içerisine doğru sızmaktadır. Öte yandan 3 ve 4. arakesit mahallenin kentsel dönüşüm süreçlerinden önceki yerleşim biçimlerinin olduğu, çoğunlukla kırsal yaşam biçimlerini, gecekondu mahallelerini barındırmaktadır. Bölgede kentleşme pratiği olarak yapılan spor tesisleri, dönüşen gecekondu alanları da mevcuttur. Bu noktada bölgenin yerleşim örüntülerine baktığımızda **kapalı konut yerleşimlerinin** bölge içerisinde bir **sınır** oluşturduğu ve bulunduğu dokudan **kopuk** bir şekilde eklemlendiği söylenebilir. Bu durum kırsalda kentleşmiş bölgenin bir ***ayrışmaya neden olduğu görülmektedir***. Kapalı siteler ve kırsal alanlar arasındaki sınırlar belirginleşmiştir, ancak bu durum, ortak kullanım alanları, sanayi ve ticaret alanları, park ve yeşil alanlar, sosyal tesislerin oluşturulmasıyla birbirine **karışmakta**, farklı yaşam biçimlerinin bir arayüzü olmaktadır.

Ömerli Mahallesi'ndeki yerleşim ve yaşam biçimlerinde görülen *sosyo-mekânsal ikiliklerden* biri olarak farklı kentsel mekanlar arasında bazen birbiri içerisine ***karışarak*** bir arayüz oluşturma, bazen de bir sınır oluşturarak ***ayrışma*** meydana gelebilir. Kapalı konut yerleşimleri benzer sosyo-ekonomik sınıfları kent içerisinde özerkleştirmesiyle, bölgedeki diğer yerleşim örüntüleriyle arasına sınırlar koymaktadır. Bu durumda sosyo-ekonomik ve mekânsal ayrışmanın görüldüğü söylenebilir. Kapalı siteler, kendi içlerinde

homojen bir sosyal ve ekonomik yapı oluştururken, çevreleriyle belirgin **fiziksel ve sosyal sınırlar** çizer. Bu sınırlar, topluluklar arası doğal ve kültürel etkileşimi sınırlayabilir, kırsal alanlarla kentsel alanlar arasında etkileşimi zorlaştırabilir. Öte yandan, bu durum mekânsal, sosyal, kültürel ya da ekonomik boyutlarda bir uyum hali de ortaya çıkarabilir. Kentsel konutlar, kırsal yerleşimlere göre altyapı, sağlık, eğitim gibi temel yaşam standartlarında kırsal yerleşimlere göre daha avantajlı durumda bulunmakta ve kırsal yerleşimlerde sosyal ve mekânsal eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu durum kentlerde ekonomik sınıflaşmanın getirdiği görünen ve görünmeyen sınırlarla mekânsal farklılaşmalar üretmekte ve eşitsizliğe neden olmaktadır. Bu eşitsizlik, aynı zamanda bazı kırsal yerleşimlerde ve gecekondu yerleşimlerinde derin yoksulluğa da göz önüne sermektedir. Ancak bir kentin dayanıklılığı için sosyo-ekonomik sürdürülebilirlik de önemli olmaktadır. Bunun için de toplumsal ve mekânsal eşitlik sağlandığında dayanıklı bir kır-kent etkileşimi oluşturabilir. Bölgedeki yapılaşma süreçleri ve ***sosyo-ekonomik çeşitlilik***, farklı topluluklar arasında **heterojen** bir yapı ortaya koymaktadır. Bu durum, kentsel ve kırsal yaşam biçimleri arasında köprüler kurarken, sosyal dışlanma ve ekonomik ayrımları da derinleştirebilmektedir. Kentsel yapılaşmanın getirdiği altyapı, sosyal ve kültürel hizmetlerin herkes için eşit yaşam standardı sağlanması bu ***melezliğin*** bir potansiyeli olarak görülebilir. ***Çeşitlilik***, farklı özelliklerin, kültürel yapıların ve yaşam biçimlerinin bir arada bulunmasını ifade eder ve bu çeşitlilik genellikle ***yenilik*** ve ***yaratıcılığı*** teşvik eder, ***esneklik*** sağlar ve kültürel zenginliği artırır. Buna karşın, ***tek düzelik***, bir topluluk içinde benzer düşüncelerin ve özelliklerin baskın olması durumunu tanımlar, bu da iletişimi ve anlaşmayı kolaylaştırabilir, organizasyon süreçlerini basitleştirebilir ve çatışma riskini azaltabilir.

Bölgede doğal yeşil alan ve kırsal pratiklerin olduğu görülmektedir. Ancak bu **doğallığın** karşısında bir de **yapma çevreler** ortaya çıkmaktadır. Çekmeköy'ün kırsal arazilerinde yaygın olarak gözüken **kırsalda kentsel yaşam pratiği** burada da görülmektedir. Doğa ile iç içe olması sıklıkla vurgulanan kentsel konut projeleri burada **yapma bir doğa yaşamı** sunmaktadır. Orman alanların içerisine sızarak yapılaşan ve doğal olanı taklit eden bu yerleşim örüntülerinin karşıtlığı bu durumu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, farklı sosyo-ekonomik çevrelerin ve toplulukların, üretim biçimlerinin ortaya çıkması, planlı ve plansız yerleşimlerin bir aradalığı **melez** bir durumu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Ömerli Mahallesi'nde görülen kentsel ve kırsal yapılaşmanın, doğal çevre ve yerel yaşam pratikleriyle uyumlu bir denge içinde olması gerekmektedir. Kentsel dönüşüm ve yapılaşmanın, doğal varlıkları koruyarak ve sürdürülebilirlik ilkesine uygun olarak planlanması önem taşımaktadır.

4.3 Çekmeköy'ün Kır-Kent Arakesitlerindeki İkiliklerin Hareket, Karşılaşma ve Deneyim Potansiyelleri

Çekmeköy, İstanbul'un kır-kent ikiliğinin belirgin olarak gözlemlendiği bir ilçe olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Nişantepe, Reşadiye ve Ömerli mahalleleri bu ikiliğin ve farklı kesimlerin bir aradalığının yoğun olduğu alanlar olarak dikkat çeker. Bu mahallelerde kentsel ve kırsal özelliklerin bir aradalığı eşikleri oluşturur; hareket, deneyim ve karşılaşma mekanları sunarak görünmeyen potansiyelleri açığa çıkarabilir. Eşikler, çeşitli sınırların buluştuğu ve ***karşılaşmaların*** yaşandığı geçiş noktaları olarak tanımlanır. Bu alanlar, ***hareket*** ve geçişin olduğu **dinamik** ve katmanlı yapılar sunar ve gündelik akış içinde görünmeyen potansiyelleri açığa çıkarır. Eşikler belirsiz ve net olmayan sınırlarla tanımlanan **ara mekanlar** olarak var olup sosyal etkileşimler için yeni alanlar yaratabilir.

Bu bölümde, Çekmeköy'ün üç farklı mahallesi olan Nişantepe, Reşadiye ve Ömerli üzerinde kır-kent arakesitlerinde hareket, karşılaşma ve deneyim potansiyelleri tartışılmaktadır. Bu inceleme, her mahallenin kendine özgü sosyo-ekonomik ve mekânsal dinamikleri çerçevesinde, ikilikler üzerinden yapılmaktadır. Bu şekilde, kentsel ve kırsal yaşam biçimlerinin nasıl iç içe geçtiği ve bu geçiş bölgelerinin dinamiklerinin nasıl şekillendiği ortaya konulmaktadır.

4.3.1 KırKent Arakesitlerinde Hareketin Potansiyelleri

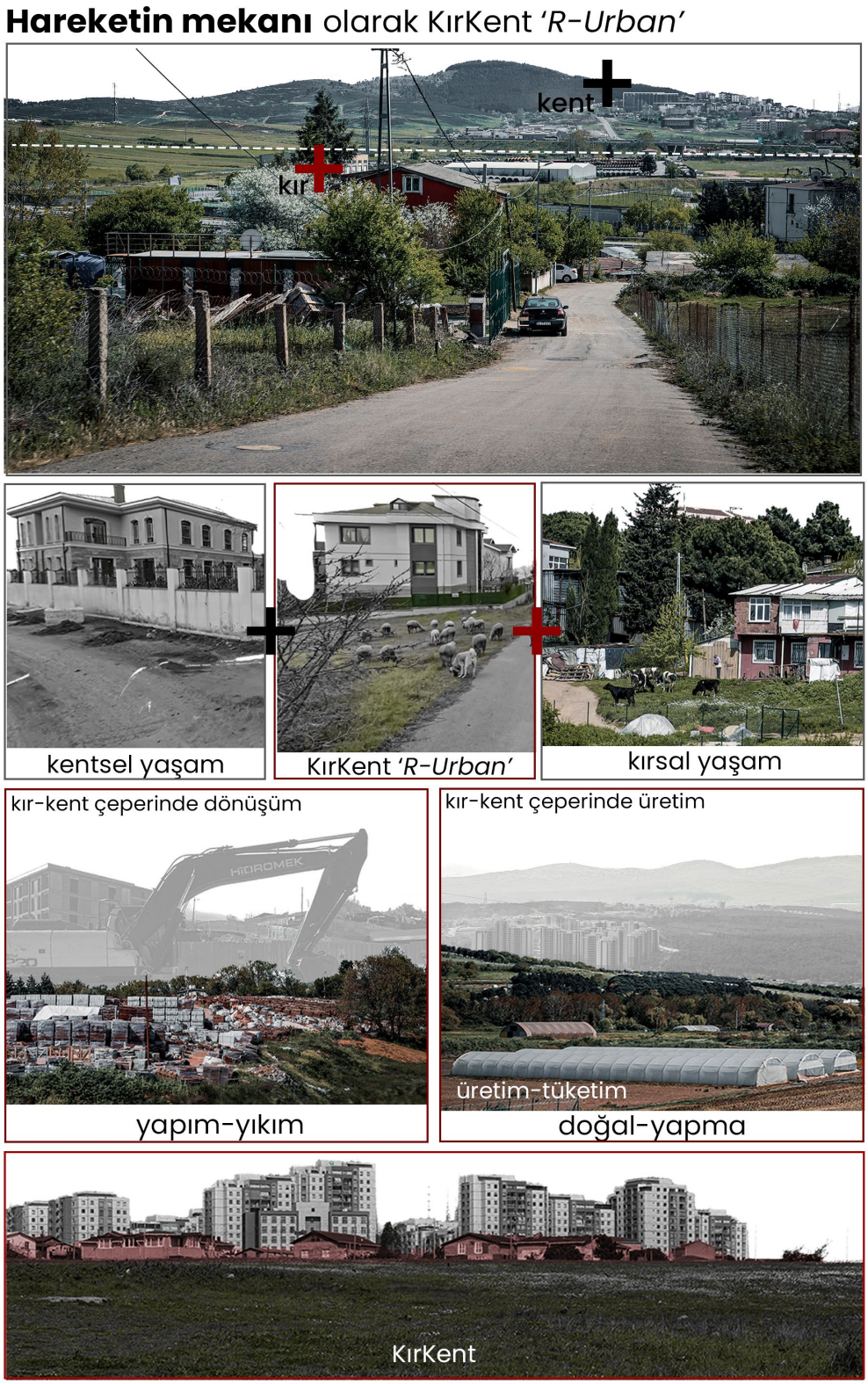
Eşikler, ***hareket*** ve yer değiştirmenin yaşandığı **dinamik** alanlar olarak öne çıkar. Bunun önemli bir nedeni ise kentlerin sürekli **değişim** ve **dönüşüm** geçirmesidir. Kır ve kentin birbirileri üzerinde değişen baskınlıkları ve dönüşümleri, sürekli olarak *ikili karşıtların* **etkileşim** ve **hareket** alanını oluşturur. Bu dinamizm, KırKent'te *ara mekanları, geçişleri* ve yeni ***melez*** *yaşam biçimlerini* yaratır. Kentsel dönüşüm projeleri ve altyapı gelişmeleri, Nişantepe'de yeni konut projeleri ve üniversite ve eğitim kurumlarının inşası, bölgeye hem fiziksel hem de sosyal anlamda yeni dinamikler getirmiş, sürekli bir **hareketlilik** yaratmıştır. Öğrenci ve çalışan nüfusun mahalleye akışı, ticari ve ekonomik aktiviteleri canlandırırken, aynı zamanda kırsal yaşamda ve pratiklerde de azalmaya götürmektedir. Nişantepe'de kentsel ve kırsal yaşam biçimlerinin bir aradalığı **muğlaklık** yaratır. Yeni kapalı konut siteleri projelerinin ***yapımı*** ve gecekondu ve kırsal yerleşimlerin ***yıkımı***, mekânın sürekli bir değişim ve dönüşüm sürecinde olduğunu gösterir (**Şekil-33)**. Bu ikilik, kentsel alanların yeniden yapılandırılmasını ve sosyal etkileşimlerin yeniden şekillendirilmesini sağlar. Nişantepe'de kır ve kent arasındaki sınırların zaman zaman keskinleştiği, bazen de sınırların belirsizleşerek **eşikler** oluşturduğu söylenebilir. Bu durum, farklı yaşam biçimlerinin etkileşimini kısıtlayabilir ya da ***yeni olasılıklara*** imkân

verebilir. Nişantepe'deki kapalı konut projeleri, sosyal ve mekânsal sınırların belirginleşmesine neden olmaktadır. Ancak bölgeye getirdiği hareketlilik ile ticari faaliyetler, altyapı, sağlık, hizmet ve eğitim gibi yapılar bölgedeki *sosyal adalet ve entegrasyon* için fırsatlar sunar. Yerel toplulukların ihtiyaç ve önerileri aktif olarak planlama süreçlerine dahil edilmeli, sosyal ve ekonomik dışlanmayı azaltarak adil bir kentsel gelişim sağlanabilir. Küçük ölçekli tarım faaliyetleri, yerel pazarlar ve zanaatkarlık gibi girişimler desteklenmelidir.

Reşadiye Mahallesi'nde kırsal doku ve yaşam biçimi korunması, kentsel gelişimlerin **planlı** bir şekilde yönetilmesi sürekli bir **hareketlilik** ve *adaptasyon* alanı yaratır. Kapalı villa siteler ve yazlıklar ile planlanarak gelişim gösteren bölgede, yeni altyapı projeleri ve ulaşım hatları bölgedeki hareket ve erişilebilirlik potansiyelini arttırmıştır. Reşadiye'deki bu yerleşim örüntüsü, planlı kentsel gelişim ile plansız kırsal yerleşimlerin bir arada bulunmasını sağlar. Bu ikilik, yerleşim örüntülerinin ve yaşam biçimlerinin ***çeşitliliğini*** artırır. Reşadiye'nin mekânsal gelişimi, kırsal ve kentsel yerleşimlerin bir arada bulunduğu **dinamik** bir yapıya sahiptir. Bu yapı, kır-kent etkileşimini güçlendirilmesinde önemli bir potansiyeldir ve bölgedeki sosyal ve ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğini artırır. Sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan da ***kır ve kentin bütünleşmesi*** sağlanabilir. Bu, yerel ekonomilerin birbirine entegrasyonunu ve karşılıklı olarak desteklenmesini içerebilir. Örneğin, kırsal alandaki tarımsal üretim, kentsel alandaki tüketim ihtiyaçlarını karşılayabilir ve böylece kırsal ekonomiyi güçlendirirken, kentlerin gıda güvenliğini artırabilir.

Ömerli kırın içinde kentleşmiş bir yerleşim olarak değişim ve dönüşüme açık, **dinamik** bir bölgedir. Bu durum **kır-kent durumunun muğlaklığını** ortaya koyarak bir

aradalıkları ve **çeşitlilikleri** ortaya koyar. Planlı ve plansız yapılaşmaların, **doğal ile yapay** çevrenin, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel sınırların birlikteliği ortaya çıkar. Bu ikili durumların **yenileyici** ve dönüştürücü özelliği, sürekli değişim ve dönüşüme açık olan yapısından kaynaklanmaktadır. Kırsal yerleşim biçimlerinin mekanla kurduğu etkileşim ve **dönüşebilirlik**, adaptasyon yeteneğini ve **esneklik** durumunu ortaya koyar. Çünkü **çeşitliliğin getirdiği durumlara uyum sağlamak, potansiyeller**i açığa çıkarır. Ömerli'de doğal yapılı çevrenin ve kaynakların korunması, kırsal üretim pratiklerinin desteklenmesi ve sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesi, hem kentsel hem de kırsal kesimlerde yaşam kalitesinin artırılmasına, **kır-kent etkileşimin güçlendirilmesine** yardımcı olabilir. Bu yaklaşımlar, bölgedeki ekolojik dengenin korunmasına ve doğal kaynakların adil bir şekilde kullanılmasına olanak tanır.

Şekil 33: Hareketin mekânı olarak KırKent

4.3.2 KırKent Arakesitlerinde Karşılaşma Potansiyelleri

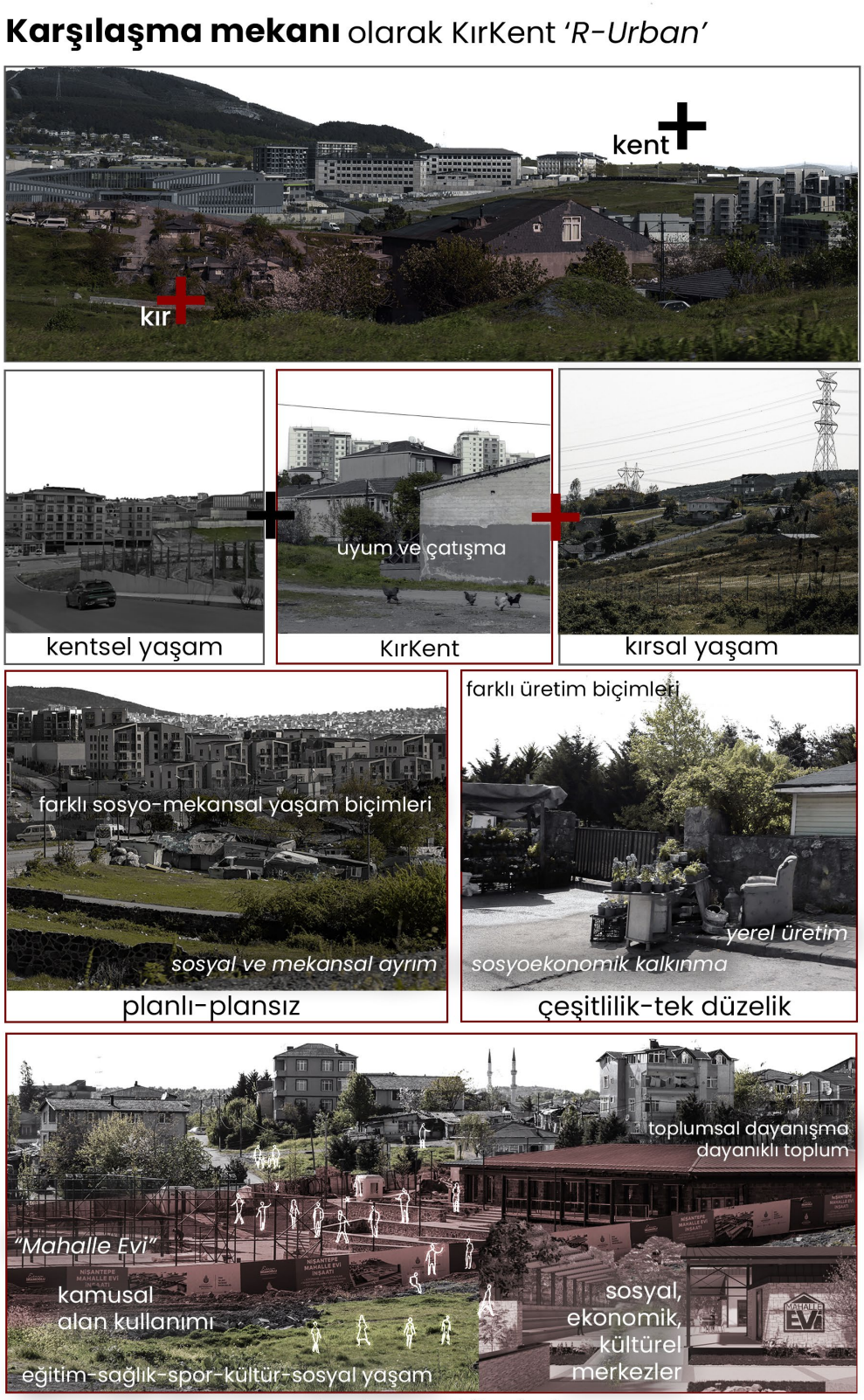
Nişantepe'nin sosyo-ekonomik çeşitliliği, farklı gelir ve kültür gruplarının bir arada yaşamasına zemin hazırlar. Üniversite öğrencileri, yerel Romanlar ve üst sınıftan bireylerin bulunduğu bu mahalle, farklı sosyal grupların etkileşime girmesine olanak sağlar. Ancak bu etkileşim, zaman zaman sosyal çatışmalara ve ötekileştirmeye yol açmaktadır. Yine de, bu karşılaşmalar, bölgenin sosyal yapısını zenginleştirir ve kültürel anlamda dinamik bir ortam yaratır. Sosyo-ekonomik çeşitlilik, toplumsal çatışmaların yanı sıra sosyal uyum ve kültürel zenginlik için fırsatlar yaratır. Nişantepe, farklı sosyo-ekonomik grupların bir arada yaşadığı ama *karşılıklı etkileşimlerin gerçekleşemediği* bir alana dönüşmüştür. Kapalı konut siteleri ve gecekondu gibi farklı yapılaşmalar arasındaki mekânsal ve sosyo-ekonomik sınırlar yaratmıştır. Kapalı konut siteleri ve gecekondu gibi farklı yapılaşmalar arasındaki ***mekânsal ve sosyoekonomik sınırların azaltılması***, sosyal ve kültürel **karşılaşmaları destekleyen mekanlar** ve kentsel işlevler geliştirilebilir (**Şekil-34)**. Örnek olarak Nişantepe Mahallesi'nde yapımı süren "Mahalle Evi" çocuk, yaşlı ve gençlerin sosyal ve kültürel hayata katılımını arttırmak, eğitim destek faaliyetlerini yürütmek ve mahalle kültürünü geliştirmek amacıyla mahalle sakinlerinin belediye hizmetleri ve sosyal hizmetlere hak temelli erişebilmesini de hedeflemektedir. Bu noktada sosyal ve kültürel karşılaşmalara izin veren mekânların ve kentsel işlevlerin eksikliğini gidermek için benzer etkileşim alanları oluşturulabilir. Spor ve kültürel etkinlikler, eğitim ve topluluk merkezleri gibi sosyal alanlar aracılığıyla farklı toplulukların bir araya gelmesi sağlanabilir. Nişantepe'de bulunan orman alanlar, parklar ve yeşil alanlar hem rekreasyon hem de sosyal amaçlı kullanımlara açık hale getirilerek farklı kesimlere ***karşılaşma mekânı*** sunabilir. Yerel roman topluluğunun yaşadığı *sosyal ve ekonomik dışlanmayı azaltabilir* ve daha adil bir kentsel gelişim sağlayabilir. Çeşitli

sosyal gruplar arasındaki etkileşimi teşvik eden projeler geliştirilmelidir. Ayrıca, sosyal ve kültürel etkileşimlerin teşvik edilmesi, ***toplumsal dayanışmayı*** ve ***uyumu*** artırarak, mahallede ***güçlü ve dayanıklı bir topluluk yapısı*** oluşturulabilir.

Reşadiye, çok çeşitli kültürel ve sosyal yapıları barındırır. Farklı konut biçimlerinde yaşamayı tercih eden toplumsal grupların yan yana fakat birbirleriyle ilişki kurmadan bir arada bulunması; toplumun çeşitli kesimlerinin karşılaşabileceği **kamusal alanların yaratılmaması**; gecekondulu̇ların ötekileştirilmesi; kentin kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarıyla bir meta olarak görülmesi ve üst gelir grubuna hitap eden modern kent yaşamının kurgulanması birlikte değerlendirildiğinde, günümüzün ***sosyal ve mekânsal olarak parçalanmış*** gelişimi daha anlaşılır hale gelmektedir [101]. Reşadiye'de yerleşim örüntülerinin oluşturduğu sınırlar hem yerliler hem de villalarda ve yazlıklarda yaşayanlar arasında kapalı bir toplumsallığın görüldüğünü göstermektedir. Turan ve Ayar [102] mekânsal parçalanmayla ilişkili olarak villacıların/yazlıkçıların kendi evleri ve bahçeleriyle çevrelenmiş bir kapalı toplumsallık içerisinde olduğunu; buna benzer olarak Reşadiye'nin yerlileri geleneksel ilişki ağlarını devam ettirmekte ve bu ağlar üzerine görece kapalı bir toplumsallık inşa ettiğini söyler. Öte yandan, **Bütüncül ve parçalı yapıların etkileşimini sağlamak**, farklı yaşam tarzlarının *entegrasyonunu* sağlar. Bu etkileşim potansiyelleri, ***toplumsal uyum*** ve ***çatışmaların*** yanı sıra, bölgesel kimliğin şekillenmesine katkıda bulunurken, doğal ve yapay çevre arasındaki ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlik için de kritik bir öneme sahiptir.

Ömerli Mahallesi, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevrelerin, üretim biçimlerinin ve yerleşim örüntülerinin bir arada bulunması ile ***çeşitlilik-tek düzelik*** ikiliğini ortaya koyar. Şile Otoyolu'nun mahalleyi ikiye bölmesi ve bu iki bölünen yerleşim dokusunda

mekansal, kültürel ve sosyoekonomik olarak birbirinden çok farklı yaşam biçimleri bulundurmaktadır. Kırın içinde bir kent olarak şekillenen, etrafı tarım arazileri ve sanayi alanlarıyla çevrili bu bölge, kuzeydeki yüksek duvarlı lüks konut siteleri, mahallenin güneyinde bulunan kırsal yerleşimlerle çok az etkileşim halindedir ve sakinlerine birçok ayrıcalıklı fırsat sunan bu siteler, maalesef yolun diğer tarafında bulunan kırla ilişki kurmamaktadır. Bu anlamda kendi içerisinde kapalı olarak planlanan bu konut siteleri, kent içinde adeta kendi kentlerini yaratmakta, sakinlerine her türlü imkânı sunarak onları kentin karmaşasından uzak, huzurlu bir yaşam alanı ile buluşturmayı vaat etmektedir [103]. Bu durum, sosyal ve ekonomik ayrımları derinleştirirken, aynı zamanda farklı topluluklar arasında potansiyel karşılaşma alanlarının nasıl yaratılabileceğini de sorgulatır. Kapalı siteler, kendi içlerinde ***homojen*** bir sosyal ve ekonomik yapı oluştururken, çevreleriyle belirgin *fiziksel ve sosyal sınırlar* çizer. Bu sınırlar, topluluklar arası doğal ve kültürel etkileşimi sınırlayabilir, kırsal alanlarla kentsel alanlar arasında etkileşimi zorlaştırabilir. Bu durum, sosyal uyum ve kültürel zenginlik potansiyelini artırabilirken, aynı zamanda sosyal çatışmalar ve ötekileştirme riskini de beraberinde getirir. Çeşitli sosyal gruplar arasında çevresel sorunlar ve çözümler üzerine diyaloglar, topluluğun bir araya gelmesini ve ortak hedefler doğrultusunda hareket etmesini sağlar. ***Ayrışma ve karışma*** süreçleri, bu karşılaşmaların dinamiklerini belirler ve toplumsal uyum ve dayanışma için fırsatlar yaratır. Ömerli'deki sosyal ve ekonomik yapı, çeşitlilik ve tek düzelik arasında bir denge sağlayabilir çünkü **çeşitliliğin getirdiği durumlara uyum sağlamak, potansiyelleri** açığa çıkarır. Bu durum, sosyal yapının dinamik ve güçlü olmasını sağlayabilir.

Şekil 34: Karşılaşma mekânı olarak KırKent

4.3.3 KırKent Arakesitlerinde Deneyim Potansiyelleri

KırKent *'R-Urban'* yaşamı, kır ve kentin özelliklerini birleştirerek bireylere hem kırsalın doğallığını hem de kentsel yaşamın olanaklarını sunan ***hibrit bir yaşam biçimi***dir. Bu yaşam tarzı, çeşitli deneyim alanları ve pratiklerle desteklenir. Kentlilerin *doğayla iç içe yaşama*, kentin problemleri ve sıkışıklığından uzaklaşma isteği kır-kent çeperinde yeni yaşam biçimleri ve *geçici ya da kalıcı barınma pratikleri* ortaya çıkarmıştır. Kır ve kentin özelliklerinin birbiri içine geçtiği hem kıra hem de kente ait dinamiklerin bir araya geldiği ara mekanlar, KırKent 'R-Urban' yaşamı olarak ortaya çıkmaktadır **(Şekil-35**). Kamp alanları, karavan yaşamı, geçici ve kalıcı yaşam pratikleri, kentsel tarım ve hobi bahçeleri gibi aktiviteler, bireylere çok yönlü kırsal deneyimler sunarak, sürdürülebilir ve dinamik bir topluluk oluşturma potansiyeli taşır ve bireylerin hem doğa ile hem de kentle uyumlu bir yaşam sürdürmesi için gerekli olanakları sağlayabilir.

Nişantepe'deki kır-kent arakesitleri, farklı yaşam biçimlerini ve sosyal grupları bir araya getirmesiyle, bir deneyim potansiyeli yaratabilir. Bu alanlarda gerçekleştirilecek projeler ve etkinlikler, toplulukların bir araya gelmesini, etkileşimde bulunmasını ve birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlar. Böylece, Nişantepe'de hem kırsal hem de kentsel yaşamın en iyi yönleri bir arada yaşanabilir ve sürdürülebilir, dinamik bir topluluk oluşturulabilir. Nişantepe'nin kır-kent arakesitlerindeki kırsal karakteristiklerini korumak ve geliştirmek için, orman alanları ve yeşil alanlar çok fonksiyonlu hale getirebilir, hem rekreasyon hem de eğitim amaçlı kullanımlar desteklenmelidir. Bölgedeki altyapı, eğitim, sağlık hizmetlerinin sağlanması, etkileşimlerin güçlendirilmesi kentsel ve kırsal sakinler arasında ortak buluşma noktaları olarak işlev görebilir. Bunun yansıra mahalledeki sosyal ve kültürel etkileşimlerin yeterli olmaması, topluluk merkezleri ve sosyal alanların

sağlanmasıyla farklı toplulukların bir araya gelmesini ve birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayabilir. Yerlilerin, kendi üretimlerini sokakta satmaya çalışması, kendi satış alanlarını oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu nedenle, küçük ölçekli tarım faaliyetleri ve yerel pazarlar kurularak, kırsal yaşam biçimini desteklenebilir. Bu pazarlar hem ekonomik faaliyetleri canlandırır hem de topluluklar arasında etkileşimi artırır. Bu durum, kentsel yapılaşma süreçleri ile kırsal yerleşimler arasında bir denge kurarak hem destekleyici hem de dinamik yaşam alanlarının eşzamanlı olarak var olmasını sağlayabilir.

Reşadiye'de doğal ve yapma çevrelerin birlikteliği, sakinlerine hem modern hem de geleneksel yaşam tarzları arasında geçiş yapma imkânı sunar. Kır içinde bir kent yaşamı olarak görebileceğimiz bölgede, tabiat parkı, yaratıcı turizm alanları olarak işlevlendirilmiş yeşil alanlar, kamp, spor ve konaklama alanları bulunmaktadır. Reşadiye, bu anlamda sakinlerine hem kırsal hem de kentsel deneyimleri bir arada sunar. Farklı yeşil alan kullanımları, etkinlik alanları, mahalledeki yeşil ve kırsal dokuyu eko-turizm faaliyetleri olarak değerlendirmektedir. Geleneksel kırsal yaşam biçimleri ile modern kentsel yaşam biçimlerinin etkileşimi, bölgenin sosyo-kültürel yapısını destekleyebilir. Reşadiye'deki yerli topluluklar, akrabalık çevresinde örgütlenen kapalı ilişkiler ağına sahiptir. Bu tür sosyal yapılar, topluluk bağlarını güçlendirebilir ancak aynı zamanda dışa kapalı bir yapıya da neden olabilir. Bu durumun üstesinden gelmek için, sosyal etkileşimi teşvik eden projeler ve etkinlikler düzenlenmelidir. Ortak topluluk projeleri, farklı grupların iş birliği yapmasını ve birlikte çalışmasını sağlar. Bu projeler, sosyal bağların güçlenmesine ve topluluk içinde dayanışmanın artmasına katkıda bulunur. Kır-kent etkileşiminin ve ***bütünleşmenin*** sağlanması, çeşitli stratejilerin ve yaklaşımların benimsenmesini gerektirir.

Ömerli'de, kırsal yerleşimlerin yanında, orman alanlarının kenarına konumlanmış pek çok kapalı konut sitesi, villa, konak, müstakil ev ve yazlık bulunmaktadır. Doğayla iç içe yaşamayı vurgulayan bu alanlar, aynı zamanda kültür ve eğlence turizmine de hizmet etmektedir. Macera turizmi, tabiat parkı, yaratıcı turizm gibi aktivitelerle kamp karavan alanları ve günübirlik konaklama alanları, kentten uzaklaşıp doğaya yakın olmayı hedefleyen ***yeni yaşam ve deneyim alanları*** sunmaktadır. Bu durum, bölgenin doğal yapısını çekici hale getirerek yeni kentleşme ve yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Ayrıca, lüks konut siteleri ile kırsal yerleşim alanları arasında belirgin bir ***ayrışma*** görülmektedir. Yüksek duvarlarla çevrili siteler, kendi içinde *kapalı* ve izole bir yaşam sunarken, kırsal yerleşimler daha *açık* ve topluluk temelli bir yapıya sahiptir. Ancak, bu ayrışmanın yanı sıra, ortak sosyal alanlar ve topluluk etkinlikleri gibi projeler aracılığıyla ***karışma*** potansiyeli de mevcuttur. Bu tür projeler, farklı sosyal grupların bir araya gelmesini ve etkileşimde bulunmasını sağlar. Ancak, lüks konut siteleri kendi içinde *homojen* bir yapı sunar. Sakinlerin yaşam biçimleri, sosyoekonomik durumları ve günlük aktiviteleri benzerlik gösterir, bu da bir tür sosyal *tekdüzelik* yaratır. ***Çeşitlilik*** ve ***tek düzelik*** arasındaki ikilik ise, her iki durumun avantajlarından faydalanmayı ve olası dezavantajları en aza indirmeyi sağlayabilir. Bu denge, toplumların ve sistemlerin daha ***sağlıklı***, ***yenilikçi*** ve işlevsel olmalarını sağlamada kritik bir öneme sahiptir. Toplumun her kesimime ***eşit fırsatlar*** sunulmasını hedefler. Kentsel ve kırsal pratiklerin bir aradalığı, birbirilerine karşı *değişen baskınlıklarıyla ikili etkileşim* ve fayda sağlayabilir. Bu yaklaşım, ekonomik, sosyal ve ekolojik açıdan ***dengeli bir toplum yapısının*** oluşturulmasına katkı sağlar.

Şekil 35: Deneyim mekânı olarak KırKent

4.4 Bölüm Sonucu

Çekmeköy, İstanbul'un karmaşık ve çok merkezli büyüme gösteren yapısındaki **farklı sınırları,** yaşam biçimlerini ve **kır-kent durumunu** sosyal, mekânsal ve ekolojik dönüşümlerin boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Kentin çeperinde gelişen bir **kır-kent arakesiti olarak Çekmeköy**, sosyo-ekonomik ve fiziksel açıdan farklı ekonomik ve sosyo-kültürel kesimlerin bir arada yaşadığı, ***heterojen*** bir alan olarak görülmektedir. Kır-kent ikiliği, özellikle hızlı kentleşmenin yaşandığı bölgelerde, mekânsal, sosyal ve ekonomik çeperlerde ***dinamik bir etkileşim alanı*** oluşturur. Kentin çeperindeki kentleşme ve kapalı konut projelerinin yoğunlaşmasıyla beraber ***kırsal-kentsel özelliği birbirine karışmış***, **sınırlar belirsizleşmiştir**. Bu bağlamda, çeperler dinamik alanlar olarak büyük ölçüde değişim ve dönüşüm yaşamakta ve bu durum, kırsal yerleşimler ve kentsel yerleşimler arasındaki ikiliklerin mekâna yansıdığı potansiyellerinin değerlendirilmesini önemlidir. Bu çerçevede, gecekondu ve kırsal yerleşimlerin kentsel alanlarla oluşturduğu farklı sınırlar; *ara mekanları* ve *eşikleri* oluşturmaktadır.

Kır-kent arakesitlerinin potansiyellerine bakıldığında, kırsal yerleşimler ***kendi kendini üretebilme*** ve ***yenileyici*** özelliği ile değişim ve dönüşüme açık bir durum sergiler. Öte yandan; kır-kent arakesitlerinde doğayla bütünleşen kapalı konut yerleşimleri, yerel doğaya uyum sağlama kapasiteleri ile belirginleşmekte, bölgeye altyapı, hizmet ve sağlık olanaklarını sağlamasıyla farklı sosyoekonomik grupların bir aradalığında oluşan sosyo-ekonomik sınırları ortadan kaldırabilme potansiyeline sahiptir.

Çekmeköy'de, kentsel dönüşüm süreçleri ve sosyo-ekonomik çeşitlilik, farklı topluluklar arasında hem ***ayrışma*** hem de ***bütünleşme*** potansiyeli yaratmaktadır. Bu durum, kentsel ve kırsal yaşam biçimleri arasında köprüler kurarken, bazı durumlarda sosyal dışlanma

ve ekonomik ayrımları da derinleştirebilmektedir. Kır-kent sınırlarının belirsizleştiği Çekmeköy'de, **ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlik** açısından ***dengeli*** bir mekânsal planlama ve yönetim stratejisi büyük önem taşımaktadır. Bu, doğal habitatların korunması ve yerel ekonomilerin desteklenmesi ile kırsal ve kentsel yaşamın uyum içinde gelişimini sağlayabilir. Farklı yaşam biçimlerinin bir arada bulunması, Çekmeköy'de kültürel zenginlik ve sosyal ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Bu ***çeşitlilik***, bölgedeki ***toplumsal iş birliğini*** ve ***dayanışmayı*** artırırken, ***yenilikçi*** ve ***sürdürülebilir*** uygulamalara olanak tanımaktadır. *Eşiklerde yaşamak*, kırsalın geleneksel değerleri ile kentsel yaşamın modern imkanları arasında bir ***denge*** kurma olanağı ortaya çıkarabilir. Bu da, gündelik yaşamları çeşitlendirir ve farklı toplulukların bir arada yaşamasını sağlayarak kültürel **çeşitliliği** teşvik eder ve toplumsal **bütünleşmeyi** destekler. Kır-kent arakesitinde yaşanan bu dönüşümler, çevresel sürdürülebilirlik, toplumsal dayanıklılık ve kentsel planlama gibi konuları da gündeme getirir. Kırsal alanların korunması ve sürdürülebilir kullanımı, kentsel alanların planlanması ve yönetilmesiyle entegre edilerek, her iki alanın da potansiyellerinin açığa çıkarılması hedeflenmelidir.

Ancak, bu potansiyellerin yanı sıra Çekmeköy'ün kır-kent arakesitindeki kırılganlıkları da göz ardı edilmemelidir. Hızlı kentleşme sürecinde yaşanan plansız yapılaşma, altyapı eksiklikleri, çevre kirliliği gibi sorunlar, bölgenin kırılganlıklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, farklı sosyo-ekonomik grupların bir arada yaşaması, sosyal uyum sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir. Çekmeköy'ün doğal alanlarının korunması, yerel biyoçeşitliliği destekleyen koruma alanları oluşturulması ve ekolojik planlamalar geliştirilerek kırsal ve kentsel alanlar arasında sürdürülebilir bir etkileşim kurulması önemli görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ

Günümüzde metropoller, kent-doğa ilişkisini yeniden tanımlama sürecindedir. Çok boyutlu kentsel dinamiklerin ortaya çıkardığı çevresel krizler, kentle kır arasındaki etkileşimin daha karmaşık hale gelmesine yol açmıştır. Kentlerin genişlemesi, özellikle kırsal alanların kent sınırlarına dahil olmasıyla birlikte, kır ve kent diyalektiği üzerine yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu diyalektik süreç [5], kır ile kentin karşıtlığını; sınırları esneyen, karşılıklı etkileşimlerle bazen çatışan, bazen birbirine dönüşerek tamamlayan ilişkiler biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, ne tamamen kentsel ne de kırsal olan, ancak her ikisinin özelliklerini de sergileyen KırKent '*R-Urban'* kavramı, karşılıklı pratiklerin ve dönüşümlerin olduğu alanlardır. Kır-kent diyalektiği, İstanbul özelinde kırsalın kentle karıştığı, kentsel işlevlerin kırsal alana taşındığı ve her iki alanın karşılıklı olarak birbirini dönüştürdüğü bir süreci ifade eder. Bu süreç, kırsal ve kentsel özelliklerin aynı mekânda buluştuğu ***muğlak*** alanların oluşmasına neden olmuştur. Kır-kentin muğlaklığı, kent ve kır arasındaki geçiş alanlarını ifade ederek ***eşikleri*** oluşturur. Bu alanlar, hem kentsel hem de kırsal özellikler taşıyan, ***dinamik*** ve ***geçirgen*** yapılarıyla kentsel planlama ve kır-kent entegrasyonu açısından yeni stratejiler geliştirilmesini gerektirir. Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ***güçlü bağlar*** ve etkileşimler ile gıda üretimini sürdürülebilir ve esnek sistemlere entegre etme fırsatı sağlayabilir. İstanbul, bu karmaşık ilişkileri benimseyerek ve yenilikçi sosyo-mekânsal modelleri keşfederek, kır-kent ayrımını ortadan kaldıran sürdürülebilir ve dayanıklı kalkınmayı mümkün kılma potansiyeline sahiptir [62]. Kentleşme süreci, doğal kaynakların kullanımı ve kentsel alanların genişlemesi, doğal ekosistemler üzerinde baskı

oluşturarak ekolojik kırılganlıklara neden olabilir. Ancak bu süreç aynı zamanda, kırsal ve kentsel alanların sürdürülebilir bir şekilde entegrasyonunu sağlayacak yenilikçi çözümler üretme potansiyelini de barındırır.

İstanbul'un kır-kent çeperinde bulunan Çekmeköy ise, hem kuzey ormanlarına yakınlığı hem de kırsal üretim pratiklerine ev sahipliği yapmasıyla, kır ve kent özelliklerinin iç içe geçtiği, ***melez*** ve ***ara mekân*** olarak görülebilir. Çekmeköy'de kentsel ve kırsal yaşam biçimlerinin karşılıklı olarak birbirini nasıl etkilediği ve bu etkileşimin sosyo-mekânsal ikilikleri ortaya koyduğu görülmektedir. Bu bölge, sosyo-mekânsal ikiliklerin bir alanı olarak yerleşim örüntülerinde ***ayrışma ve karışmanın, çeşitlilik ve tek düzeliğin, doğal ve yapma çevrelerin, parçalılık ve bütüncüllüğün, yapımın ve yıkımın*** ortaya çıkardığı kırsal ve kentsel yaşamın uyum içinde gelişimini sağlayacak fırsatlar sunar. ***Çünkü karşıtlıkların her zaman birbirine dönüşebilme potansiyeli*** barındırması, **KırKent '*R-Urban'*** alanların **daima etkileşimli ve dinamik bir alan** olarak görülmesini sağlar. Sürdürülebilir kentleşme, bu tür ***muğlak*** ve ***dinamik*** kır-kent arakesitlerinin potansiyellerini anlamayı ve bu potansiyelleri geliştirmeyi gerektirir. Ekolojik planlamalar ve yerel ekonomileri destekleyen stratejilerle kırsal ve kentsel alanlar arasında sürdürülebilir bir etkileşim kurma modeli, hem kentin geleceği ve ***beklenmedik durumlara karşı dayanıklılığını*** sağlayabilmesi hem de kent ve mimarlık için önem taşımaktadır. İstanbul'un Çekmeköy bölgesi gibi kır-kent arakesitleri, kentsel ve kırsal dinamiklerin birleştiği, sosyo-ekonomik ve ekolojik dönüşümlerin yoğun yaşandığı alanlar olarak, kentsel planlama ve politika geliştirme süreçlerinde yenilikçi yaklaşımlar için değerli örnekler sunmaktadır. Bu alanlar, kentsel büyüme ile doğal ve kırsal alanların korunmasında ***denge*** sağlama ve her iki alanın da gereksinimlerini karşılayacak

sürdürülebilir stratejiler geliştirme hedefini ortaya koymaktadır.

Kır-kent arakesitlerinde doğal kaynaklar, üretim pratikleri ve doğal çevre ile kentin ekolojik, sosyoekonomik ve mekânsal dayanıklılığının sağlanması önemlidir. Bu ara-mekanlar, kentsel dönüşümlerin gerçekleştiği, yerel kültürlerin ve üretimlerin kaybolduğu, doğal alanların tahrip olduğu ekolojik kırılganlıkların yaşandığı yerlerdir. Bu nedenle, arakesitler birçok potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla kır-kent arakesitlerinin güçlendirilmesi; kentin yenilenmesi, doğal kaynakları planlama, üretim uygulamaları ile ekolojik dayanıklılığın sağlanmasına yönelik potansiyelleri kapsar. Ekolojik dayanıklılık, ekolojik düzenin bozulması ve felaket anlarında sistemin bu duruma anında cevap verebilmesi ve kendini yenilemesi ve denge durumuna gelmesi olarak tanımlanabilir. Bu beklenmeyen durumlarda kontrol edilemeyen riskler olabilirken beşeri faaliyetler de ekolojik dengeyi sarsabilir. Sürdürülebilir ve ekolojik kır ve kent ilişkileri oluşturabilmek için etkin kaynak kullanımı, sağlıklı sosyal çevre, üretim-tüketim ağı ve **simbiyotik bir kır-kent** ilişkisinin nasıl olacağı tartışılabilir. Gelecekteki bir kriz, kentin dayanıklılığını sarsacak sosyo-ekonomik ve ekolojik kırılganlıkları ortaya çıkabilir. Sistemdeki bu kırılganlığı gidermek için ***kenti yenileyen*** ve ***uyum kapasitesini destekleyen*** sosyo-ekonomik ve ekolojik sistemler geliştirilmelidir. Sosyo-ekonomik sistem, karşılıklı etkileşim içinde sosyal ve ekolojik alt sistemleri içeren bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Kırılgan bir sosyo-ekonomik sistem ***esnekliğini*** kaybetmiştir ve esnekliği kaybetmek uyum yeteneğinin kaybı anlamına gelir. Kentin sürdürülebilir olması için, sosyo-ekonomik ve ekolojik kırılganlıkların önüne geçecek, kır-kent ilişkisini güçlendirecek dinamik bir etkileşim oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

[1] Hoffmann, E. M.; Schareika, N.; Dittrich, C.; Schlecht, E.; Sauer, D.; Buerkert, A. "Rurbanity: a concept for the interdisciplinary study of rural–urban transformation." *Sustainability Science*, vol. 18, no. 4, pp. 1739-1753, 2023.

[2] Turgut, H. "Istanbul: The city as an urban palimpsest." *Cities*, vol. 112, p. 103131, 2021.

[3] F. Engels, "Condition of the working class in England," in British Politics and the Environment in the Long Nineteenth Century, Routledge, 2023, pp. 31-38.

[4] V. Konrad, "Toward a Theory of Borders in Motion," *Journal of Borderlands Studies*, vol. 30, no. 1, pp. 1-17, 2015. DOI: 10.1080/08865655.2015.1008387.

[5] I. Altman ve M. Gauvain, "Across-cultural and dialectical analysis of homes," in Spatial representation and behavior across the life span, L. S. Liben, A. H. Paterson, & N. Newcombe, Eds., New York: Academic, 1981, pp. 283-319.

[6] T. Champion ve G. Hugo, "Beyond the Urban–Rural Dichotomy," in New Forms of Urbanization, Tony Champion and Graeme Hugo, Eds., Routledge, London, England, 2004, pp. 3–24.

[7] C. Delgado-Viñas ve M. L. Gómez-Moreno, "The Interaction between Urban and Rural Areas: An Updated Paradigmatic, Methodological and Bibliographic Review," *Land*, vol. 11, no. 8, p. 1298, 2022.

[8] Lakshmanan, V.I., ve Kalyanasundaram, S., "Bridging the Urban-Rural Divide," in Smart Villages, V.I. Lakshmanan, A. Chockalingam, V.K. Murty, and S. Kalyanasundaram, Eds. Cham: Springer, 2022, pp. 45-67. doi: 10.1007/978-3-030-68458-7_3.

[9] M. Dymitrow ve M. Stenseke, "Rural-Urban Blurring and the Subjectivity Within", *Rural Landscapes: Society, Environment, History,* vol. 3, no. 1, p. 4, 2016, doi: 10.16993/rl.1.

[10] B. Schmidt-Lauber, "Countryside versus City? Anti-Urban Populism, Heimat Discourse and Rurban Assemblages in Austria," in The Cultural Politics of Anti-Elitism, 1st ed. Routledge, 2023, pp. 15. eBook ISBN: 9781003141150.

[11] M. Gausa, V. Guallart, W. Muller, ve F. Soriano, The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture: City, Technology and Society in the Information Age, Actar, Barcelona, Spain, 2006.

[12] N. Brenner ve C. Schmid, "Planetary urbanization," in Infrastructure Space, Ruby Press, 2017, pp. 37-40.

[13] G. Simmel, "The metropolis and mental life," in Rethinking Architecture, N. Leach, Ed., London and New York: Routledge, 2012, pp. 85-99.

[14] F. Tönnies, Community and Civil Society, Cambridge University Press, 2001. DOI: 10.1017/cbo9780511816260.

[15] L. Wirth, "Urbanism as a Way of Life," American Journal of Sociology, vol. 44, no. 1, pp. 1-24, 1938.

[16] H. Lefebvre, The Production of Space, Blackwell, London, 1991.

[17] D. Harvey, Limits to Capital, Basil Blackwell, Oxford, England, 1982.

[18] D. Harvey, The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change, Blackwell, Oxford, England, 1989.

[19] P. Marcuse, "Not Chaos but Walls: Postmodernism and the Partitioned City," in Post-modern Cities and Spaces, S. Watson and K. Gibson, Eds., Blackwell, London, 1995.

[20] M. Bookchin, The Limits of the City, 1974.

[21] N. Smith, Uneven Development: Nature, Capital, and the Production of Space, University of Georgia Press, 1990.

[22] C. Tacoli, "Rural-urban interactions: a guide to the literature," Environment and Urbanization, vol. 10, no. 1, pp. 147-166, 1998.

[23] K. Lynch, Rural-Urban Interaction in the Developing World, Routledge, New York, 2005.

[24] S. Stavrides, Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016.

[25] D. Girgin, Yeni Bir Kentselliğe Doğru Kırkent '*R-Urban'*: Adaptogenez Yaklaşımla Bir Sarıyer Okuması, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Özyeğin Üniversitesi, 2024.

[26] M. Woods, "Rural Geography: Blurring Boundaries and Making Connections," Progress in Human Geography, vol. 33, no. 6, pp. 849-858, 2009. [Online]. Available: https://doi.org/10.1177/0309132508105001.

[27] M. Karadaban ve F. Erkök, "Delikli Bir Kent Olarak İstanbul'a Bakmak: Kentin Müphem Alanlarına Dair Bir Araştırma," Master's Thesis, Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey, 2020.

[28] B.S. Waldorf, "A Continuous Multi-Dimensional Measure of Rurality: Moving beyond Threshold Measures," Agricultural and Applied Economics Association, vol. 379, pp. 21891, 2006.

[29] L.A. Camarero ve J. Oliva, "Hidden Disparities in Rural Transition: Cosmopolitanism, Socioeconomic Decline and Accessibilities," Ager, vol. 32, pp. 65–92, 2021.

[30] N. Hartmann, Aristoteles ve Hegel: Diyalektik, Mantık, Ontoloji, çev. S. Günenç, Ankara: Fol Kitap, 2021.

[31] G.W.F. Hegel, Phänomenologie des Geistes [Phenomenology of Spirit], Paderborn: Voltmedia, 2005. (Original work published 1807).

[32] S. Hilav, Diyalektik Düşüncenin Tarihi, Sosyal Yayınlar, 1993.

[33] Uraz ve H. Turgut, "Culture, Space, Change and Continuity–From Traditional Turkish House to Squatter House," in Culture and Space In The Home Environments, 1997.

[34] A. Ben-Ari ve G. Enosh, Dialectics, Power, and Knowledge Construction in Qualitative Research: Beyond Dichotomy, Routledge, 2019.

[35] F. Engels, Dialectics of Nature, Progress Publishers, Moscow, 1972.

[36] B. Ollman ve T. Smith (Eds.), Yeni Yüzyılda Diyalektik, Yordam Kitap, 2013.

[37] J. B. Foster, "Doğanın Diyalektiği ve Marksist Ekoloji," in Yeni Yüzyılda Diyalektik, ed. B. Ollman and T. Smith, Çev. Ş. Alpagut, İstanbul: Yordam Kitap, 2011.

[38] S. Türkmen, Ekopraksisin Ontolojisi: Spinoza ve Marx, İstanbul: İthaki, 2011.

[39] M. Bookchin, "What is social ecology?," in *Environmental Philosophy*: From Animal Rights, AK Press, 2007.

[40] X. Zhang, Y. Luo, Y. Liu, Z. Han, ve F. Wang, "Resilience in urban, rural, and transitional communities: An empirical study in Guangdong, China," *International Journal of Disaster Risk Reduction*, vol. 84, p. 103396, 2023.

[41] F.S. Brand ve K. Jax, "Focusing the meaning(s) of resilience: resilience as a descriptive concept and a boundary object," *Ecology and Society*, vol. 12, no. 1, p. 23, 2007.

[42] Z. D. Yaman-Galantini, "Belirsizliklere Karşı Kurumsal Dayanıklılık ve Beş Bileşenli Kent Planlama Süreci (Institutional Resilience against Uncertainties and Five-Elements Process in Urban Planning Process)," in *Dünya Şehircilik Günü 43. Kolokyumu: "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar*", TED Üniversitesi, Ankara, 7-9, 2019.

[43] Q. Su, H. S. Chang, ve S. E. Pai, "A comparative study of the resilience of urban and rural areas under climate change," *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 19, no. 15, p. 8911, 2022.

[44] H. Turgut, Ö. Keskin, ve D. Girgin, "Could Transformations at Rural-Urban Intersections Have Potential for Urban Regeneration? The R-Urban Framework of Istanbul," presented at *the ENHR Conference 2023: Urban Regenerations: Shines and Shadows*, 26-30 June, Lodz, Poland, 2023.

[45] T. Boettger, Threshold Spaces: Transitions in Architecture. Analysis and Design Tools, DE GRUYTER, 2014. DOI: 10.1515/9783038214007.

[46] S. Özcivanoğlu, "Map-making as a walking-based spatial practice in architecture," Master's thesis, Middle East Technical University, 2019.

[47] B. Hillier ve J. Hanson, The Social Logic of Space, Cambridge University Press, 1984.

[48] G. Palaiologou ve L. S. Vaughan, "Urban rhythms: historic housing evolution and socio-spatial boundaries," in *Proceedings of the 8th Conference of the International Society for the Study of Subjectivity*, Pontificia Universidad Católica de Chile, 2012. [Online]. Available: http://www.sss8.cl/proceedings/

[49] P. Jirón, "Urban border," in The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies, John Wiley & Sons Ltd, 2018.

[50] B. Almaç, Mekan Kıvrımları, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2013.

[51] G. Simmel, "Bridge and Door," in Rethinking Architecture: A Reader in Cultural History, N. Leach, Ed., London: Routledge, 1997.

[52] Z. Dündar, Kentin Eşiklerinde Beliren Bir İmkan Olarak Karşılaşma Mekanı, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.

[53] G. Agamben, State of Exception, translated by K. Attell, Chicago: The University of Chicago Press, 2005.

[54] Ö. Ataol, "İstinye'de sosyal ve mekânsal açıdan sınır incelemesi," Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.

[55] C. O. Johansen, "Border Theory: A New Point of Access into Literature. A Border-Theoretical Reading of China Miéville's Un Lun Dun, the City and the City and Embassytown," Doctoral dissertation, UiT Norges Arktiske Universitet, 2018.

[56] E. Yılmaz, "Alternatif Bir Mekân Olarak Mimarlıkta Eşik Mekanlar," Master's thesis, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016.

[57] S. S. G. Solak, "Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış [Space-Identity Interaction: a Conceptual and Theoretical Overview]," *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 6, no. 1, pp. 13-37, 2017.

[58] İ. E. Dirik, "Arakesitler Üzerinden Sınır ve Arayüz Kavramlarının Kentsel Ve Mimari Öğelerle İrdelenmesi," Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009.

[59] "Google Earth." https://earth.google.com/web (Haziran, 2024'te erişildi).

[60] D. Newman, "On borders and power: A theoretical framework," Journal of Borderlands Studies, vol. 18, no. 1, pp. 13-25, 2003. [Online]. Available: https://doi.org/10.1080/08865655.2003.9695598.

[61] Ö. Uçar ve A. Özsoy, "Sınır Kavramına Mekânsal Bir Yaklaşım: Bahçelievler Örneği," *İTÜDERGİSİ* /A, vol. 5, no. 2, 2010.

[62] Ö. Keskin ve H. Turgut, "İstanbul'da Kır-Kent Arakesitlerinin Potansiyelleri: Başakşehir Örneği (Potentials of Rural-Urban Intersections in Istanbul: The Case of Başakşehir District)," presented at *S.ARCH 2023: The 10th International Conference on Architecture & Built Environment*, 4-6 April 2023, Berlin, Germany, pp. 283-297, ISBN 978-3-9820758-9-1, S.ARCH.Germany.

[63] G. Amirinejad, P. Donehue, ve D. Baker, "Ambiguity at the peri-urban interface in Australia," *Land Use Policy*, vol. 78, pp. 472-480, 2018.

[64] J. Murdoch, "Co-Constructing the Countryside: Hybrid Networks and the Extensive Self," *Country Visions*, p. 263, 2003.

[65] L. Taylor ve P. T. Hurley, A Comparative Political Ecology of Exurbia, Springer Verlag, Berlin, 2016.

[66] S. Özker, "İstanbul'da kentsel mekânın değişimi," *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, Milli Mücadele'nin 100. Yılı Özel Sayısı*, pp. 618-638, 2020. DOI: 10.21733/ibad.795703

[67] V. Dokmeci ve L. Berkoz, "Transformation of Istanbul from a Monocentric to a Polycentric City," *European Planning Studies*, vol. 2, pp. 193-205, 1994. [Online]. Available: https://doi.org/10.1080/09654319408720259.

[68] Evren Ozus, Sevkiye Sence Turk, & Vedia Dokmeci, "Urban Restructuring of Istanbul," *European Planning Studies*, vol. 19, no. 2, pp. 331-356, 2011. DOI: 10.1080/09654313.2010.515826.

[69] "İBB Şehir Haritaları" https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/ (Haziran, 2024'te erişildi).

[70] "Google Timelapse". https://earthengine.google.com/timelapse/ , (Haziran, 2024'te erişildi).

[71] YAYSIS, "İstanbul Yeşil Alan Yönetim Sistemi-Planlama Yaklaşımı: Sentez 2024", https://yaysis.istanbul/planlama-yaklasimi/sentez (Haziran, 2024'te erişildi).

[72] S. D'agostino, "Sınır kavramı, mimari ve kentin değişen sınırları," Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2018.

[73] M. Davis, Gecekondu Gezegeni, çeviri: G. Koca, Metis Yayınları, Istanbul, 2006.

[74] H. Turgut, "Urban Dynamics and Transformations and Their Impact on Urban Housing: The Case of Istanbul," *Open House International*.

[75] S. Genis, "Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in Istanbul," *Urban Studies*, vol. 44, pp. 771-798, 2007. [Online]. Available: https://doi.org/10.1080/00420980601185684.

[76] D. Karagülle, "Kentsel saçaklanmanın doğal eşiklere mekânsal etkisi, İstanbul Çekmekoy üzerine bir çalışma," Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü.]6

[77] H. Turgut ve O. Ozten, "Interactions between urban dynamics and new spatial patterns: The case of Istanbul," in Cities' Identity through Architecture and Arts, Routledge, 2018, pp. 245-253.

[78] B. Garner, "'Perfectly positioned': The blurring of urban, suburban, and rural boundaries in a southern community," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 672, no. 1, pp. 46–63, 2017. https://doi.org/10.1177/0002716217710490.

[79] L. Nevarez ve J. Simons, "Small-city dualism in the metro Hinterland: The racialized 'Brooklynization' of New York's Hudson Valley," *City & Community*, vol. 19, no. 1, pp. 16–43, 2020. https://doi.org/10.1111/cico.12429.

[80] D. T. Lichter ve D. L. Brown, "Rural America in an urban society: Changing spatial and social boundaries," *Annual Review of Sociology*, vol. 37, pp. 565–592, 2011. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-081309150208.

[81] D. T. Lichter ve J. P. Ziliak, "The rural-urban interface: New patterns of spatial interdependence and inequality in America," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 672, no. 1, pp. 6–25, 2017. https://doi.org/10.1177/0002716217714180.

[82] D. L. Brown ve M. Shucksmith, "Reconsidering territorial governance to account for enhanced rural-urban interdependence in America," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 672, no. 1, pp. 282–301, 2017. https://doi.org/10.1177/0002716217706495.

[83] A. Simone, "The dilemmas of informality," in S. Parnell and E. Pieterse (Eds.), Democratising Local Government: The South African Experiment, Landsdowne: University of Cape Town Press, 2002, p. 294.

[84] N. AlSayyad, "Urban informality as a ‘new’ way of life," in A. Roy and N. AlSayyad (Eds.), Urban Informality: Transnational Perspectives from the Middle East, Latin America, and South Asia, Lanham: Lexington Books, 2004, p. 8.

[85] R. Viquez Abarca ve J. Hernandez Garcia, "Public space, between regulations and informality: a tale of two cities, San José (Costa Rica) and Bogotá (Colombia)," Revista Rupturas, vol. 7, no. 1, pp. 75–87, 2017.

[86] UN-Habitat, State of the World’s Cities: Bridging the Urban Divide, Nairobi: United Nations Human Settlements Programme, 2010.

[87] O. Nagati ve B. Stryker, "Formal-informal interface: comparative analysis between three Egyptian cities," in Reframing the Urban Challenge in Africa, Routledge, 2020, pp. 42-81.

[88] T. Çelik ve Z. Ş. Çağlı, "Urban and Spatial View of Gated Communities as Transformation Products: An Experimental Study," *Digital International Journal of Architecture Art Heritage,* vol. 2, no. 1, s. 50-76, 2023.

[89] T. Ekici, "Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde kapalı sitelerin irdelenmesi: İstanbul-Çekmeköy örneği," Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.

[90] Çekmeköy Belediyesi, “Çekmeköy Tarihi”. https://www.cekmekoy.bel.tr/sayfa/cekmekoy-tarihi , (Haziran, 2024’te erişildi).

[91] Kentsel Strateji, “39 Kent 1 İstanbul” https://kentselstrateji.com/proje/39-kent-1-istanbul, (Haziran, 2024’te erişildi).

[92] Z. B. Oran, "İstanbul Metropoliten Alan Çeperlerinde Kullanıcıların Konut Seçiminde Belirleyici Olan Unsurların Araştırılması; Çekmeköy İlçesi Örneği," Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2014.

[93] Y. Demirkaya, Çekmeköy’ün Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kentsel Yaşam Kalitesi, İstanbul: Çekmeköy Belediye Başkanlığı Yayını, 2010, s. 15-18.

[94] Cumhuriyet Gazetesi, “Cumhuriyet Gazetesi Arşivi”. https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar, (Haziran, 2024’te erişildi).

[95] Y. Çolak, "Çekmeköy’ün Mekansal Gelişimi," in *1. Çekmeköy Sempozyumu: Şehir, Tarih Toplum, Gelecek*, 2017, s. 344-355.

[96] M. Şentürk ve Ş. Memiş (Eds.), *1. Çekmeköy Sempozyumu: Şehir, Tarih Toplum, Gelecek*, Çekmeköy Belediyesi, Güven Mücellit ve Matbaacılık, 2017.

[97] E. Firidin Özgür, "Sosyal ve mekânsal ayrışma çerçevesinde yeni konutlaşma eğilimleri: Kapalı siteler İstanbul Çekmeköy Örneği, Doktora Tezi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006.

[98] Çekmeköy Belediyesi, “Kent Rehberi” https://webgis.cekmekoy.bel.tr/keos/, (Haziran, 2024’te erişildi).

[99] Koru İstanbul, İstanbul Doğal ve Kırsal Alanları Strateji Belgesi, https://koru.istanbul/arsiv-raporlar, (Haziran, 2024’te erişildi).

[100] “Derin Yoksulluk Ağı”, https://derinyoksullukagi.org/ , (Haziran, 2024’te erişildi).

[101] M. Oktay, "İstanbul-Çekmeköy Örneğinde Değişen Gecekondu Algısı ve Kentsel Dönüşüm," Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2018.

[102] B. Turan and M. Ayar, "Kentleşen Çekmeköy’de Köyde Yaşamak”, *I. Çekmeköy Sempozyumu: Şehir, Tarih Toplum, Gelecek*, 2017, p. 82.

[103] G. Özorhon, İ.F. Özorhon, " Life In The Urban Perıphery, A Case from Istanbul: Omerli," *S.ARCH 2023: The 10th International Conference on Architecture & Built Environment*, 4-6 April 2023, Berlin, Germany, ISBN 978-3-9820758-9-1, S.ARCH. Germany.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Özge Keskin

EĞİTİM

Lisans: 2021, Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık (Lisans, İngilizce Program), İletişim ve Tasarımı (Yandal)
Yüksek Lisans: 2024, Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hülya Turgut

BİLDİRİ

[1] H. Turgut, Ö. Keskin, ve D. Girgin, "Could Transformations at Rural-Urban Intersections Have Potential for Urban Regeneration? The R-Urban Framework of Istanbul," *ENHR Conference 2023: Urban Regenerations: Shines and Shadows*, 26-30 June, Lodz, Poland, 2023.

[2] Ö. Keskin ve H. Turgut, "İstanbul'da Kır-Kent Arakesitlerinin Potansiyelleri: Başakşehir Örneği (Potentials of Rural-Urban Intersections in Istanbul: The Case of Başakşehir District, *S. ARCH 2023: The 10th International Conference on Architecture & Built Environment*, 4-6 April, 2023, Berlin, Germany, pp. 283-297, ISBN 978-3-9820758-9-1.

ÖDÜL

UfM International Student Competition on Urban Design 2023: 'Urban Solutions to Climate Change in the Mediterranean', 20 Temmuz - 31 Ekim 2023
Birincilik Ödülü, UfM
Ekip: Eda Akarsu, Beril Özelçi, Özge Keskin

MESLEKİ DENEYİM

(2022-2024) Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı Öğretim Asistanı (TA)